This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 942,643

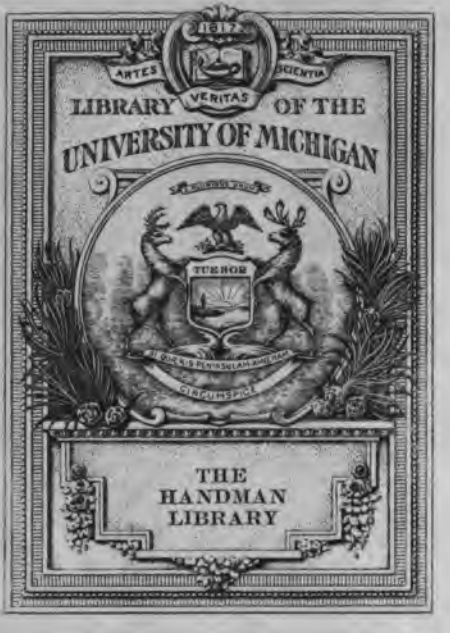

COLLECTED BY
MAX SYLVIUS HANDMAN 1885-1939
PROFESSOR OF ECONOMICS 1931-1939
UNIVERSITY OF MICHIGAN

871.10
A357f

FEYNA NOVA

Pedro
(Pere) Aldavert y Montoro

Feyna nova

La Renaixensa 1906

849.98
A357f

Gen. Lib.
HANDMAN
COLL.
10-3-46
539271

Deu los guard

Al publicar lo meu primer llibre, NOS AB NOS, 'm creya que á no trigar gayres mesos publicaría 'l segon. No havía rebut encare duas targetas que vaig rebre poch després, y no sabía que la casa que havíam fundat en Guimerá y jo estés tant á las acaballas. Aquellas duas targetas venian de dos operaris que 'ls derrers anys s' havian descuydat de desitjarme un bon Nadal, be sia per flaquesa de memoria, be perque, descuydántsen, no corrian tant perill de trobarse sense 'l jornal que de moltíssims anys venian guanyantse á *La Renaixensa,* y que avuy per avuy segueixen guanyantse á la mateixa imprempta. Es aixís lo món: rodó com una bola, y 'l que 's vulgui posar á esbrinar los seus misteris corre perill de tornarse boig.

Are sí que t' ha caygut la rifa, 'm vaig dir al descloure 'ls dos sobres petits: aixó vol dir

que si us plau per forsa tindrás de sirgar fins que 't moris, nó fent de pagés, com hauría sigut lo teu gust, sinó fente malbé la vista llegint lo teu y lo dels altres. Quan las aurenetas van raneras es que s' acosta 'l mal temps. Quan la mare está en perill de mort es quan los fills més s' acostan als pares. Quan un sostre está á punt de caure es quan se pensa en la jácera y en los puntals que s' havian deixat de recó esperant l' hora de ferne estellas.

Es aixís aixó que 'n diuhen món: una orga de gats; un niu de mals-agrahits; unas balansas de conveniencia en que s' hi tenen los ulls clavats per veure cap hont lo piu se decanta.

Are sí que será veritat lo que diu la gent; are sí que se 'n va en orris aquella casa que havía sigut de tothom tan estimada: dels catalanistas que havian nascut y crescut á l' ombra del diari que la casa sostenía; dels contraris, que no s' havian may vist insultats desde las sevas planas; dels que li venian tinta y paper y lletra, que no acabavan may de presentarli 'ls comptes, de tanta confiansa que hi tenian; dels operaris, que, cumplint ab la feyna, estavan segurs de ferhi vida y mort.

Las duas targetas eran de dos d' ells que hi tenian posadas arrels molt fondas. Ells sabrian més que 'ls de fora com anava la casa de ca-

bals. Ells, més que ningú, podian comptar los mesos de vida que li quedavan. Ells, més que ningú, podian saber lo perill que llavoras corrian de ser despatxats per desitjarme un bon Nadal, y quan s' arriscaren á ferho, era que l' áliga imperial s' havía quèdat sense urpas y que 'l bech ja no li tallava.

No la erraren enviantme la targeta, perque no 'm vaig voler recordar dels dos anys que no me 'n havian enviada. Pero tampoch ho ensopegaren, perque, sense ser corcó, m' agradan més las aurenetas volant enlayre que quan volan ran de terra.

Deixemho corre aixó, perque ab targeta y sense targeta tenia de passar lo mateix: que tots alauna tindriam de probar de remontar una casa que avans no podía acabar d' arrencar los comptes dels que la servian de materials, y que després, com qui diu l' endemá, li tiravan entre cap y coll los rebuts ab lo corresponent sello de guerra.

Y aquesta es la feyna que fem tots plegats: ells, jo y altres operaris vells de *La Renaixensa*. Y aixó, naturalment, que 'm distréu d' escriure, perque 'l que toca las campanas no pot anar á la professó, y ab la nova manera de viure que m' havía fet, encare tinch de tocar campanas á fora. Campanas aquí, campanas allí, no 'm vaga tant com m' hauría vagat

d' empolaynar lo meu nom ab llibres que aviat haurían fet una renglera.

Aixó no vol dir que no sirgui, que no 'm deixi veure de tant en tant ab llibres nous y que no fassi dels meus articles publicats á *La Renaixensa* una altra renglera de tomos. Al cap y al últim no hi he passat per aquest mon com un mal esperit, y lo que porto escrit no 'm fará may abaixar la cara. Lo que avans pensava penso avuy: lo que vaig dir á n' en Sanz Escartin essent gobernador, y á n' en Despujol essent capitá general, es lo que avuy dia penso, botés ó no botés en Despujol al sentirme, agrahís ó no agrahís en Sanz Escartin ma franquesa, franquesa que l' un y l' altre 'm demanaren sense jo oferirla, perque, en havent pagat la penyora, en paus ab lo gobernador, y havent dat las gracias á n' en Despujol per haverme servit en lo que li vaig demanar per un fill d' un repartidor, ja no 'm quedava més que agrahirli. Pero es alló que diuhen, que qui cara veu cara honra, y com que no es veritat que á cal general y á cal gobernador se menjin als diaristas, d' una parauleta 'n varen venir duas, de duas tres, y ja la tením armada; ja 'ls hi vaig poder contar de pe á pa lo que penso d' Espanya, com ho havía contat de pe á pa al senyor Soldevila, aquell altre gobernador de Gerona que s' havía tornat á posar á escriure

y que 'm vingué á confessar, reproduhint fidelment en *El Imparcial* lo que li vaig dir y endevinant, pero no escribint, lo que no li deya. Com ho endeviná, y per aixó suposo que va botre en Despujol. Com no ho tingué d' endevinar perque li vaig dir tot, pero tot, en Sanz Escartin, sense que m' enviés lligat de peus y mans á la disposició d' un jutje.

—De manera que vosté es...

—Si senyor; no cal que li amagui.—

De tu á tu no fan tanta por las autoritats. Més por que un general en ple estat de siti 'm fa un aprenent ab un carretó buyt; més que tots dos plegats un minyó dalt d' una bicicleta, y més que tots tres un matrimoni jove dalt d' un automóvil.

Si, de tasca no me 'n mancará per ma desgracia. Y de maldecaps tampoch si no logro remontar una casa que quan la vaig deixar fa prop de cuatre anys anava com una seda. Aixó fará que de feyna nova no 'n puga enllestir tanta com voldría y que en la renglera de llibres que penso publicar vajin barrejats los nous ab los que sían una arreplegadissa dels travalls que no s' hagin fet vells, que n' hi han moltíssims en las planas d' aquella desventurada *Renaixensa*.

Y qui sab encare lo que faré un altre dia!

Perque no m' he mort gracias á Deu. Ni m' han enterrat en vida las papallonas ab fibló de vespa que voleyan entre 'ls diferents escabots en que s' ha partit l' antich Catalanisme per veure á quin los hi convé més ajuntarse y á qui més fondo tenen de clavar lo fibló perque no 'ls hi fassi més nosa.

Quí sab encare, si, encarrilada altre cop la antiga imprempta, 'm quedarán algunas horas vagorosas!

Qu'es lo que voldría: lleure per tornar á donar maldecaps á algú, per seguir la tasca que tants anys há seguía, per mirar de salvar de la desfeta d' are lo que no hagin malmés las desenfrenadas ambicions d' alguns que valen y las miserables envejas dels que no arriban á la mida ni hi arribarán may encare que s' alsin de puntetas.

De la urpada que varen dar al Catalanisme 'ls poca penas que pactaren ab en Polavieja se 'n ressentirá sempre més. Es una xacra que no se la treurá de sobra, no havent tingut de moment enteresa per escupirlos cent horas lluny més enllá del Ribagorza. No la va tenir aquesta enteresa, sino que 'ls hi prepará 'l coixí ab sas debilitats pera quan vulguin pactar una altra marranada. D' aquella urpada y de l' altre que rebé derrerament dels amichs de las afinitats li costará d'aixecarse, perque desde fo-

ra casa las duas afinitats en que 's partí al cap de poch temps la escisió polaviejina están escandalitzant Catalunya ab sas amoretas, y ficadas altre vegada á la cleda d' hont sortiren, saltarian d' un bot fora si á fora hi sentian dringar los esperons d' un altre general. N' hi ha que se 'ls creuhen als que are lliberalejan y tiran en cara als que no lliberalejan los vots que 'ls carlins y 'ls conservadors los hi han donat. N' hi ha que per tot arreu volen passar la esponja y no volen fer memoria de que 'ls que are cridan contra 'ls pollets son los que covaren la llocada, trayent la escalforeta, no del pa sucat ab vi, que 's dona á las llocas, sino dels mateixos carlins y conservadors que 'ls aixecaren del no res á las cobejadas dignitats que no 'ls hi va poder donar en Polavieja. Perque aquest home ja havía cumplert l' encárrech que se li havía donat; ja havía posat á proba 'l carácter de certs homes y la fermesa de sas conviccions catalanistas.

Donchs, tornanthi á las duas targetas, per ellas vaig saber la gran desfeta que teniam demunt. No perque 'n resessin res las cartulinas, sino perque no 'n resavan. No perque, com las décimas dels serenos, tinguessin pintats galldindis de purpurina á un costat de baix, sino perque 'm desitjavan un bon Nadal, que ja es

desitjar alguna cosa á un que no es aficionat als turrons ni á las neulas y que te un nebot caixista.

Y ves lo que son las cosas!: l' últim Nadal, á despit de tants bons desitjos, lo vaig passar més trist que 'ls altres dos Nadals que no s' havian recordat ni de mí ni dels meus, ab tot y que m' hauría agradat molt la recordansa. Perque, vaja, quan s' ha travallat plegats durant tants anys, sembla que la gent tenen de coneixers y d' estimarse. Y que 's tenen de deixar de banda certas pors y certas conveniencias, que la por sovint es més imaginativa que real y la conveniencia no sempre es allí hont sembla.

Avuy tot ha passat: morí lo que semblava tenia de viure sigles, y á la casa payral torno á publicar los meus escrits. En llibres avuy. Demá Deu sab en quina forma.

Perque tant y tant me van entabanant los amichs, que al últim m' ho arribaré á creure de que ha arribat l' hora de tornar á comensar la campanya.

Avuy per avuy al meu entendre no ha arribat; cal que s' espedassin encare més los que urpejaren al Catalanisme; cal que acabin de trobar son centre 'ls que assessinaren á *La Renaixensa;* cal que s' ajuntin, si així 'ls plau,

ab los que covaren la escisió primera y declarin nets de pecat als que pactaren de dret ab en Polavieja quan encare era fresca la sang d' en Rizal.

Cal esperar aixó per comensar al engrós la feyna, perque de las cendras d' un diari mort ne surti un altre diari que, sense insultar als contraris, defensi ab intranzigencia las sanas doctrinas catalanistas, que desfassi l' obra de dimoni d' aquestos derrers anys, la de fer als richs odiosos als pobres y als pobres odiosos als richs, que tots tením de refiarnos de la mateixa mare, y tots tením de temer per un igual los maltractes d' una madrastra.

En tant, en llibres y en revistas políticas podém anarnos esbravant, y 'l sostenir una revista ja no suposa la mort de ningú. Aixís comensá *La Renaixensa*, y aixís seguí fins al any vuytanta hú, y encare avuy dia hi ha qui com á revista l' anyora tant com á diari.

Prou ne va pujant de jovent y no tots pujan entravessats los catalanistas. D' ells, dels que pujan, será la gloria d' esbargir los dolorosos recorts d' aquestos derrers anys. A n' ells está confiada la tasca de desfer la muralla que separa avuy als richs y als menestrals dels que gastan brusa y espardenyas.

Son ells los que, fixantse en las destrossas que han fet en lo Catalanisme las ambicions

dels homes, tenen d' ofegarlas si may per may ne tornan á apuntar, vagin vestidas del color que vulla, que la tara aquesta no hi mira prim en la tria de colors y te la trassa de fer passar com una gramalla de conceller lo que no es més que una disfressa de Carnestoltas.

L' esperit de combativitat te de serhi en la defensa de las ideas, pero may se te de confondre aquest esperit de robustesa ab la grollería, anexa casi sempre á la defensa d' un propi interés. Grollería que no sol passar de grollería al atacar al contrari, pero que á l' hora de treure 'ls comptes d' una desastrada brega de ciutadans contra ciutadans salta, si hi te de saltar, de la grollería al robo, igual si 'l contrari s' ha deixat obert lo calaix, que si es de casa 'l que s' ha descuydat de girar la clau de la caixa.

Las ambicions, las ambicions malehidas donaren al Catalanisme la mortal punyalada al acabament de las guerras colonials; las ambicions covaren lo cisma esclatat derrerament entre 'ls cismátichs; la torpesa y la pobresa d' esperit espedassá lo que havía resistit al primer cant de la serena; novas ambicions escandalitzaren als que no feyan més que vida d' escándol y feren riure als que 's disputan ab ells lo predomini de la nostra ciutat; s' espanyaren armaris, desaparegueren papers poch menos

que sagrats, se cridá á capítol al que pochs dias avans se 'l glorificava, s' escrigué que fins hi hagué perill de que als magatzéms s' acabés lo paper de barba, las alabansas escampadas als quatre vents quedaren com si s' haguessin escrit pels de la lluna, y l'endemá de la espulsió 's comensaren los travalls per una altra marranada, que se la farán los del un cantó als de l' altre cantó, y, lo més probable, ells ab ells los de la germandat mateixa. A despit del bon exemple que 's volgué donar, pero que ja no era la primera vegada que 's donava, no precisament en deshonor d' un diputat que no va fer res més que aprofitarse de las primeras trapasserías de que ha sigut víctima 'l Catalanisme, sino per haver fet certas declaracions que escandalitzaren als que avuy día no s' escandalitzan de res, ni de veure una dona despullada, ni de pactar ab los ministerials d' en Moret, ni de trucar al mateix palau del rey, pujant, si no s' arriba á la anella y convé, fins á las espatllas d' algú de la parentela.

Dels joves que sápigan treure exemple de las tristesas d' avuy te de venir lo triomf de Catalunya. Dels que sápigan esclafar lo cap als nous escorpits, que prou ne sortirán encare de sota las pedras. Dels que sápigan mereixe la consideració dels contraris defensant sense

feblesa tots los drets de nostra nació. Dels que fassin perdre fins la memoria d' aquesta moixiganga d' eleccions, que tantas costellas porta ja avuy ensorradas, que tantas reputacions ha fet anar de mal-borrás, que tantas honras ha tirat per terra.

El granero del mundo

Ben be de cert no se sab hont es, pero 'l que s' hagi passejat aquestos derrers mesos per devant de cal General y per la Riba per forsa te de creure que 'l tenim aquí á quatre passas. Un no ho sab, perque no es forner, quants pans de nou lliuras surten d' una quartera de blat, pero á bell ull, fins comptant ab la fam que diu que hi ha á las Andalusías y á Extremadura y á las Castellas, troba que sota 'ls cuberts del moll hi ha pa assegurat per molts mesos pels catalans y pels que parlan d'aquella altra manera estranya.

M' agradaría fer una proba, més ben dit duas: portar á un agabellador de Valladolid y després á un diarista dels que somian truytas á aquells magatzéms de cinch minuts de llargada; ferlos passejar per entre las estivas de sachs que fan de paret al blat en orri, tréurels á veure 'ls vapors grechs que esperan

tanda per descarregar, y quan los hi hauría ficat lo blat pels ulls tornarlos á Madrid y á Valladolid pera que ho espliquin als que encare no ho saben. Y á la estació no 'ls hi portaría pel passeig de Gracia, sino fentlos donar la volta per la carretera del Cementiri vell y per la del Clot perque s' acabessin de convencer de que tot alló que han vist no es res, que 'l rosari de carros ab cincuanta cuarteras de grá no para desde 'l dematí al vespre, sempre vuydant aquells magatzemassos que 'ls barcos van omplint perque las farineras no parin nit ni dia, que al *Granero* de las historias hi ha fam y la boca no vol novas.

Fa feredat lo negoci qun hi ha á Barcelona en aquest ram y 'l blat que trinxan las farineras. Barcos y més barcos descarregant, que sembla que no hi siguin á temps á tornar á carregar al Mar Negre y á la India y á la Argentina y á la Australia, que de tothom s' han de refiar los que somian truytas. No precisament aquest any per mor del aixut, sino nou anys de cada deu, perque á las terras planas de las Castellas, d' Andalusía y d' Extremadura 'l blat s' hi sembra clar, perque no hi ha fosfats ni guano per donarli y perque la terra te de mandrejar un any per tenir l' any que ve la meytat de la forsa que 's necessita pera aguantar una mitja cullita. Mitja cullita

que l' aixut se n' endú cuatre anys de cada deu, perque la terra allí no la llauran, sinó que la esgarrapan ab las aradas que arrossegan burriquets y caballs y matxos que totjust tenen forsa pera aguantarse.

Ha cambiat molt Barcelona. Avans tothom tenia 'ls ulls á las fábricas de filats y teixits. Avuy, com qui diu, aquesta industria no es industria. Hi ha més gent fent parets que teixidors y filadoras. Hi ha més carreters y cotxers y conductors de carruatges y tramvías que homes de las *Tres clases de vapor* y donas de cabells esburriflats plens de flochs de cotó. Fuman més las xemaneyas de las farineras que las de las fábricas que tant nom y tants disgustos havian donat á Barcelona. Lo port es una bojería; las carreteras que surten cap á tots indrets una bojería encare més gran, y si segueix aixís, á despit de malasvolensas de nissaga no menjarán ni beurán ni 's vestirán á Espanya que Barcelona no vulgui. Lo gabell de la propietat es mare dels mals conreus; los flachs conreus fan tancar las pagesías y malvendre 'l bestiar; tancadas las masías, mitj deserts los pobles y sense remats abundosos, de fora per forsa tot te de venir. Y per fer la importació 's necessitan bonas bossas, bossas que no flaquejin, bossas que puguin aprofitar petits descomptes per pagos in-

mediats, bossas que als llochs de producció puguin tenir cantitats bestretas, bossas que puguin parar ferm si ve una baixa.

Y hont son aquestas bossas y aquest esperit de negoci sino á Barcelona?

Quan parlém de milions sempre 'ns venen á la memoria las mateixas personas. Qui 'n conta una dotzena, qui una dotzena y mitja, qui quan n' ha retretas mitja dotzena no sab trobar en tots aquestos carrers cap més home de capital.

Donchs d'aquestos que tots tenim á la memoria ni un es dels que 's fan venir pel seu compte tres y quatre y deu mil toneladas de blat tot d' un glop. Cap es dels que 'ls gabells de sucre 'ls fan per dotzenas de dotzenas de mils sachs de sis arrobas. Cap dels que 'l sèu se 'l fan venir per mils botas y las dogas pels boters per carregaments, que quan se posan á desembarcarne no paran de quinze dias. Cap dels que, d' Helsingfors y d' altras bandas, se fan venir los taulons per centenars de mils. Negoci de valors, fabricants y comerciants de cotó, accionistas de las companyías de vapors, amos de casas y més casas, vet aquí hont veyém la riquesa. D' aquestos milionaris amagats que se 'ns despenjan ab grossas compras de sucres, de colonials, de drogas, de fustas, de sèus, de blats, no 'n sab casi res ningú, no

se 'ls retreu may al parlar de las grossas fortunas de Barcelona. Son fora de la mitja dotzena, de la dotzena, de la dotzena y mitja de richs que coneixen los més enterats. Son com que no ho fossin de barcelonins, pero fan la seva y callan, y sense cóm va ni cóm costa ve un dia que de las sobras del negoci comensan á comprar terras y al cap de mitj any surt com per art d' encantament una renglera de casas de vuytanta y de cent mil duros cada una que no hi ha més que mirar.

No 's treu al sol tot lo que hi ha á l' ombra. Las fortunas d' aquí no son com las del *Granero del mundo* de las historias que tenen més de fantasía que de realitat. Per aixó moltas fábricas de sucre d' Espanya venen fora de temps á Barcelona, perque l' amo ó la mestressa de la fábrica 'ls mils duros dels mils sachs de sucre tenen ja qui 'ls hi espera. Per aixó s' ha descentrat també 'l centre de la molinería y ha vingut á raure aquí. Per aixó enlloch més que aquí 's fa al engrós lo negoci del sabó y de las espelmas. No hi han nascut á Ponent ni á Mitjdía per comersiejar ni per fer anar fábricas, y com no hi han nascut, si en un negoci 's fican desseguida pensan en proteccions que ab la ajuda dels polítichs converteixen en privativas. Per mal administrats que vagin no hi ha negoci esguerrat si un s'

assegura de no tenir competencia. Per sous malafanyats que 's donguin, sempre s' hi guanya, venent á deu lo que no costa més que dos. Això esplica que la *Tabacalera* tingui las accions als nuvols; això fa que 'ls dels mistos no sápigan qué ferse dels diners. Tira peixet tenint carrabiners pagats per tothom que li vigilan á n' aquella las fronteras del Pirineu y de Portugal y de Gibraltar y las costas y platjas totas! Tira peixet escatifinyant los mistos aquesta y donant als que venen las capsas una miseria de comissió! Es clar, com no 's pot anar á la casa del costat, s' ha de passar per aquí ó per la porta. Es un crit de diners ó la vida dat sense 'l punyal á la má. Los accionistas de las duas societats son uns dallonsas ab camisa planxada.

Pero tant es que risquin com que rasquin: no 'n sortirán: sempre serán feudataris de Barcelona y més encare 'l dia que Barcelona sia, no una ciutat gran solzament, sinó lo que te dret á ser per sa historia. Que es precisament lo que la salvaría á n' ella del etern perill que la amenassa tal com es avuy, no més que una ciutat gran, y que á n' ells, á n' aquells bladers que no saben llaurar ni sembrar ni aprofitar una gota d' aygua dels molts milions de galledas que 'n llensan á la mar á cada tancar y obrir d' ulls, á n' aquells culliters d' oli, á n'

aquells criadors de bestiar y á n' aquells sucrayres de remolatxa y de canya dolsa també 'ls salvaría. Avuy son feudataris del nostre diner, remensas dels nostres agabelladors, que, travallant ab desembrás, no tenen qui 'ls hi passi la má per la cara. Demá, essent Barcelona lo que te dret á ser per son passat, salvada ella y salvada tota Catalunya per una nova vida, foran mestres d' aquells ignorants y descuydats que aquí hi vindrian á apendre. Quan allí s' adonan de que no més tindrán mitja cullita, aquí ja tenen las compras fetas per tot lo blat que Espanya te d' importar, que passará per Barcelona, no hi ha remey, perque al Extranger volen los diners bitllo bitllo, sinó 'l día del tracte, 'l día convingut pera cumplirlo. Hont van las abellas? A la mel. Hont los portan á vendre 'ls pollastres y 'ls ous las pagesas? A vila 'ls dias de festa. A vila, ó al poble 'ls dias de feyna si allí es día de mercat y hi compareixen los polletayres. Hont va 'l bestiar de peu rodó quan ha passat per la recría? A las firas, allá hont hi corran los duros per dotzenas de mils y per centenars de mils si tant m' apuran.

Quan més parlin de fam menos s' arriscarán los grans negociants extrangers á enviar carregaments de blat als ports d' Andalusía. Y encare que 'ls hi enviessin, qué? Qué, si no 'l

saben moldre, si las despullas no s' hi poden adinerar com aquí?

Si no fos la faixa del Nort y la faxa mediterránea d' Espanya, d' aixó que diuhen que encare es nació aviat no se 'n cantaría gall ni gallina. Perque tot lo día están plorant á las altras parts: are perque l' aixut se 'ls ho draga tot, are perque se 'ls ho draga la pedra, are perque se 'ls ho emportan las mánigas d' aygua. Las llágrimas los hi van sempre cara avall. Pero no hi ploran de resignats, sino que xisclan, igual que si de lo que 'ls passa no 'n tinguessin ells la meytat de la culpa. Cullen olivas, las deixan florir, y al prempsarlas després de sortir del trull mal trinxadas, deixan la meytat del oli á la pinyolada. Per aixó los que ab lo sulfur l' acaban d' extreure més s'estiman la pinyolada andalusa y del Aragó que la catalana. La d'aquí sovint ni paga'l tret. La d' allí 'l paga de sobras. De quí es culpa aixó? També de la blavor del cel? També dels diluvis en que la tal blavor se sol resoldre?

Qui no sigui bo per casat que no enganyi á la dona. Qui no sigui bo per pagés que n' aprengui de fer ó que ho deixi corre. Al que li dolguin los diners d' una llaurada als oliverars que no planti oliveras, que l' herba se li xuclará l' arbre y l' aixut li fará caure la meytat del fruyt que hagi eixit de la rapa. Qui no

sápiga moldre que no s' hi encaparri plantant farineras, que fins als anys de mitjana cullita la farina de Barcelona se li ficará á casa. Qui 's posi á fer sucre que pensi que 'l fabricant te de disposar de capitals per comprar la canya ó la remolatxa en abundó y per no tenir de vendre perque li estirin los faldons de la levita ó las faldillas. Los capitals per l' edifici y la maquinaria son uns; los capitals pera fer anar las fábricas son uns altres; uns altres que no 's poden distreure del negoci per cotxes y viatges al extranger, sino quan, de tants que n' hi ha, casi fan nosa. Que un pobre pagés vengui avans d' hora 'l blat perque fins la llevor tingué de pendre á empenyo, 's comprén. Que malvengui un sucrer ó una marquesa sucrera perque l' argenter l' empayti ab lo compte ó per poder passar ab més desembrás la estiuada á San Sebastian ó á Trouville, aixó no te explicació rahonable.

Si ab un brassat los pogués agafar tots als pagesos que ploran y als diaristas que ab més ó menos rahó escriuhen á venal articles sobre *El Hambre,* creguin que ho faría y que 'ls amorraría, dispensin la expressió, á las estivas de centenars de mils cuarteras de blat y potser de milions que tenim als magatzéms del moll. "Aquí, y no á casa vostra es lo graner del món, y 'ls que 'ns l' envian es que saben lo

qu' es travallar la terra. Obriu los ulls com unas taronjas; giréulos á dreta y esquerra; aixequéulos ben enlayre fins que 'l coll vos fassi mal, que las estivas son molt altas; miréu aquestos vapors que están descarregant y aquells altres que esperan tanda; conteu los carros que del dematí al vespre surten carregats fins á la vela per fer lloch pel blat que te encare d' arribar, y, si no us fa por la pols, seguíulos fins á las farineras, que també las trobaréu plenas de farina y de blat y ab un rosari de carros cada una pera carregar las sacas blancas de cent kilos. Entreu á dins, si us hi deixan entrar, y veuréu com, sense fer gayre fressa ni soroll, fan més feyna en un día que'ls vostres molins y farineras en deu, destriantho tot ben be, que no tot te de servir per fer lo mateix pa ni tot s' ho tenen de menjar las personas.

Miréu ben mirat, los hi seguiria predicant, y espliquéuloshi als de la vostra terra.

Pera que 'ls hi cayga la vena dels ulls; pera que no 'l diguin may més aquell pecat de que *España es el granero del mundo.*

Y sobretot perque vegin com se les arreglan los pobles per no patir fam: refiantse un xich de Deu y un bon xich més del seu cervell y dels seus brassos. *A Dios rogando y con el mazo dando,* que no baixan fetas del cel las

calaixeras ni barrejats ab l' aygua de pluja cauhen cuyts dels nuvols los pans. Los batifullers, d' una engruna d' or de no res, ne fan dotzenas y dotzenas de llibrets pels dauradors, pregant á Deu si 'ls hi plau pregar á Deu, cantant si 'ls hi plau esgargamellarse, pero fent anar sempre la massa. Be ho sembla de tou lo llit d' un riu! Donchs si s' hi vol fer una resclosa 's necessita un martinet per clavarhi 'ls tronchs de roure. No hi ha res que no costi en aquest mon. Per tot se necessita esfors y paciencia."

Y l' esfors es lo que no 's fa á la Espanya castellana. Ab la déria de que tenen bon sol y bona terra, fan llauradas de tres dits, sembran sense tino, no afeman ni hi afegeixen fosfats, no xarcolan ni res que s' hi assembli, y esperan la segada barrejant queixas y oracions: queixas perque no plou, oracions perque plogui, pero no pensant may en que sangrant un riu aquells camps aixuts potser no patirian, no atinant en que si 'l sol no 'ls hi falta may á aquella terra de cereals, los fosfats hi mancan y d' adob animal n' hi manca encare més, perque tampoch es veritat que Espanya sia una terra pecuaria. Ho es Galicia, y prou: per aixó hi van á carregar los inglesos.

D' hont te de sortir donchs la farina? De lo poch que s' ha nitrogenat la terra durant l'any

de repós? De l'aygua, que hi cau ó no hi ca
segons com los vents bufan y que, fins bufa
be, no assahona la terra, perque sota dels tr
travessos de dits esgratinyats es atapahi
com la de las rajolerías y no hi entra si la p
ja no es de llarga durada? De las arrels de
herba que empestan los sembrats y que ten
cent vegadas més de forsa que las flacas arr
de la tija que te de balandrejar la espiga? I
terra dels rasos centrals es magre, diga
que diga la tradició bladera. Y com qu'es m
gre, se li te de donar lo que no te. Y se l'
de travallar. Y s'ha d'aconduhir l'aygua d
rius, perque al temps de granar, sobret
sempre 'ls diaris van plens de *rogativas*. Q
també 's podrian fer després d'haver reg
sino per demanar una cullita que ja casi fo
als sachs, per demanar á Deu y als sants q
'ls deslliurin dels usurers que 'ls hi deixaren
blat de llevor y que després de la batuda se
cobran ab mesuras massa grosas.

Ajúdat y t'ajudaré, que es igual á alló
Dios y del *mazo*. Per tenir sitja ó graner s'
de tenir blat per posarhi. Y qui diu blat d
moresch, diu pámula, diu cibada, diu ordi.
diu bessas y diu pésols, que no tot tenen
ser cereals y de tot se poden fer dinerons p
comprar lo que fa falta. Y diu trepadella

userda. Y diu llubins y diu favons, que també menjan las bestias.

Catalunya es un cop de puny de petita y cull que fa fredat. Del Urgell y del Empordá no paran de baixar vagons d' userda, y l' Empordá encare n' envía per molts y molts mils duros á Fransa. Del vi aviat no se 'n sabrá qué fer. D' oliveras Deu n' hi dó de las que 's veuhen, y 'ls boscos, enlloch de arranarse, de mica en mica 's van refent. No 's vanta de ser graner ni sitja del mon ni tantsols dels que parlan com Deu mana, pero quan en un camp hi passa la colla dels segadors, aviat s' hi coneix en las garberas, que las espigas hi están á tocar. Y es que ab pena ó dolor á la terra se li dona lo que li manca y que no se li escasseja 'l travall. Aixís, si ve l' aixut, la planta te més resistencia, perque las ayguas del hivern han arribat més endins. Aclapara una mala cullita pero no fa cridar ¡Fam! pels carrers de las ciutats.

Mot que escau ben poch, creguin, á la terra que 's vanta de poder provehir al món de lo que fa més falta.

Mot que no 's llensa may á Fransa, ni á Alemania, ni á Austria-Hungría, ni á Italia, ni á la Turquía mateixa.

Mot que al Marroch, ni al Alger, ni á Tunis ni al Egipte s' hi llensa tampoch, ab tot y

que allí 'l sol torra encare més la terra que al mitjorn d' Andalusía.

Mot que es una vergonya pels que 'l llensan y pels que 'l senten, y que no du 'l remey en la caritat d' un dia, sinó en lo seny de sempre y en l' esperit de travall y en previsoras lleys que acabin ab lo gabell de propietat, pitjor, cent vegadas pitjor que 'ls gabells de lo que la terra dona. No cal pas anar al Socialisme pera desfer tals gavells. N' hi ha prou ab que 'l legislador pensi en lo que varen fer á Catalunya y fora d' ella 'ls jurisconsults d' altras centurias, en lo que han fet derrerament los inglesos per Irlanda, en lo que á Rusia va fer no fa tres dotzenas d' anys un autócrata, y lo que perfeccionará l' autócrata que avuy la regeix si avans no mor trossejat per una bomba de dinamita.

Triaca magna dels nihilistas de Russia y dels anarquistas de per tot arre. *Triaca magna* de la Farmacopea novella, que, si fa nò fa, fa las mateixas curas que la *Triaca magna* de las forcas, del garrot y dels fusellaments que gastan á dojo 'ls poders que no volen escoltar los clams del poble, que, si fa no fa, guareix la malaltía que aquest pateix com guarian las greus malaltías los metjes y apotecaris del temps vell: ab un llensol y unas quantas paladas de terra, si 's tractava d' un pobre, ab una

caixa y terra sobre si 's tractava de menestrals, y dins d' urna de pedra travallada si 'l mort era d'una gran casa de noblesa ó tenia en la Iglesia alta gerarquía.

Y ves hont he anat á parar parlant del blat del moll! Al autócrata rus que tants amohinos ha passat derrerament ab las revoltas de dins y ab la guerra que, vulguis que no, ha tingut de sostenir ab los japonesos.

Pero no te res d' estrany, ben mirat, perque, si un pregunta d' hont ve aquest blat y aquell y aquell altra, casi sempre li responen lo mateix: de Russia, portat per aquest y aquell y aquell altre vapor que tenen pintadas unas lletras molt estranyas, que s' ha casi de tenir acabada la carrera de filosofía y lletras pera sapiguerlas confegir. De Russia, y per barcos grechs: d' unas nacions de que un no 'n daría dos quartos: d'aquella, perque te autócrata; de Grecia, perque al mapa ni s' afigura.

Donchs ja ho veuhen: ellas y la Argentina y la Australia fan la lley á la Espanya del *Non plus ultra* com á pagesa y com á naviera y com á tot. Y com tant sovint tenim vuyt lo graner, no hi ha remey, si no 'ns volém morir de fam havém d' omplirlo. Cóm? Enviant vapors al mar Negre? No es moda enviar vapors allí baix, que á Odessa de tant en tant hi ha revolució y qui sab lo que podría passalshi.

No, no 's te de corre aquest perill, y, dat y benehit, es millor que, á més dels diners del blat, surtin d' Espanya 'ls diners dels nólits.

Diu que á Russia hi ha autócrata y que están tant malament. Potser sí que no diuhen mentida. Pero jo veig una cosa: que aquí tenim reys constitucionals y que, de cada deu anys, tres ó quatre á las Castellas y á Extremadura y á las Andalusías fan uns crits de ¡Pan! que aixordan.

Per qué demana pa aquella infelissa gent? Per qué no demana *Pan y toros,* que potser també n' hi darían? No n' hi donava 'l rey Ferran avans d' anar á Fransa y després de tornar de Fransa? No 'l complavian los emperadors romans quan lo poble 'ls hi cridava desde fora del palau *Panem et circenses!*

Donchs ¡qué dimoni! Posats á pastar femho tot cocas, y si 'l gobern s' ha d' empenyar per vint que s' empenyi per cuaranta. La cuestió es que 'l poble que te 'ls vots estiga content y que no se 'n vagi cap á la República, que tampoch faría ploure.

No sé qué 'm passa quan escrich, que faig com los inglesos quan s' emborratxan: van sempre d' assí en enllá, pero, un á un, ó agafats pel coll, sempre fan cap á la llanxa.

No n' he tingut may de brújula ni m' hi assech ab una pauta al devant; pero, fent tinti-

nas ó no fent tintinas, també hi arribo allá hont vuy anar. Lo que hi ha, es que, com no m' emborratxo de vi, no perdo l' esma y 'm recordo de que la presó també l' han feta per la gent que diu lo que pensa.

Perque, ves qué m' esplican á mí de las plujas! Qué hi plou sempre á temps á la petita Russia y á las altras terras que donan gra? Qué 'ls hi portan llescat á taula 'l pa que Deu n' hi dó?

Ves qué m' esplican de la autocracia y dels reys constitucionals y dels grans duchs d' allí y dels ministres responsables de las modernas monarquías!

Jo lo que veig es que aquí no 's menja y allí sí; que á Andalusía 's desesperan y á Odessa encare s' entretenen cremant carregaments de blat.

Jo lo que veig es que 'ls grans duchs no 's menjan tot lo gra; al revés, que del Mar Negre 'n surt pera atipar la Espanya, que no te grans duchs ni res que s' hi assembli. Per lo menos en quant á las fesomías.

Diuhen que l' autócrata de Russia cobra quí sab quant. Será veritat; pero en quant á cobrar aquí tothom obra uns ulls com unas taronjas. Hi haja ó no haja fam á las Andalusías. No 's pongui 'l sol sobre del territori de la nació ó l' atravessi en menos d' una hora. Que

res hi te que veure 'l sol ab las assignacions que las Corts monárquicas votan tant de gust.

No sé que ho fa, pero, sense anarmhi ni venirmhi, m' hi fixo molt en los reys y emperadors, y fins llegeixo á l' hora que 's llevan y la feyna que fan un cop llevats. Y trobo en los diaris realistas que matinejan molt y que travallan més que cap camálich. Lo que hi ha es que la feyna que fan no 's veu ni en forat ni en finestra.

Fora, per suposat, l'emperador d'Alemania, que sembla un belluguet y que s' afanya be la mesada que li donan.

Per aixó no s' hi sent may allí 'l crit de Fam! Per aixó la industria no te de buscar lo carbó fora de casa, ni de fora de casa te d' importar gayre gra. Per aixó sas líneas de vapors, que empestan tots los mars coneguts, no sols portan per tot arreu lo que sobra á la Alemania, sino que portan á la Alemania lo que necessita de per tot arreu. La pagesía va á l' hora ab la industria y la navegació, y tot plegat l' imperi marxa.

Sense que del pa se n' hagin de preocupar los desvalguts, perque ja hi ha qui se 'n cuyda, fent servir la política per lo que te de servir: pel bon regiment dels pobles.

Mitjas solas y talons

Barcelona, com París, com totas las ciutats que son refugi de la pobressalla forastera, te sempre de patir pels altres.

Com més caritat, més pobres. Com més feyna, més gent que 'n demana. Com més vagas, més núvols de travalladors sens ofici, que fan lo que diu que feya aquell sabi, que recullía y 's menjava las fullas de las herbas que un altre sabi, desesperat y corcó, llensava després d' haver fet un xich de retórica. Los d' aquí fan malsavaranys d' un jornal de catorze rals y fins de setze, y no be 'l llensan al mitj del carrer, que ja hi ha qui l' arreplega y escriu de passada al Aragó que baixi tothom, que aquí fermém los gossos ab llangonissas.

Es un fet, que no negará ningú, que Barcelona fa caritat, no sols per tots los pobres barcelonins, sinó fins per los de tota Catalunya. Es un fet, que no 's pot contradir, que á Bar-

celona hi ha feyna, no sols per tots los travalladors batejats á las sevas parroquias, sinó per tots los que passaren per las fonts de las altras parroquias catalanas.

Pero, qué hi pot fer la caritat, qué hi pot fer l' esperit d' empresa, si 's troba cara á cara ab mils y mils d' inmigrants que las carreteras, los carrils y 'ls vapors llensan cada any sobre 'ls nostres carrers refiats de que aixó es la Habana?

Are parlan de comensar los carrers de Reforma, no tant per sanitat y conveniencia dels barcelonins, com per donar feyna als molts que 'n demanan, no precisament d' un ofici, sino feyna, que vol dir tirar á terra parets, carregar carros de runa, obrir un esboranch per passarhi una claveguera; feyna, que no es dir res, que no va enlloch; feyna, que no es cambiar lo conreu d' una comarca, perque 'ls pagesos que venen no son tals pagesos, ni hortolans, ni entesos en vinyas y camps d' oliveras; feyna que no es per establir una nova industria ni sisquera per fer pendre més volada á una d' establerta, perque 'ls que venen no saben lo qué es filar ni teixir, ni lo qué vol dir fer oli de vidriol, ni qué es un alambí, ni com s' estampa, ni com se tinta; feyna per homes que no son més que máquinas y de bon tros no tant perfectas com altras que n' hi han d' in-

ventadas; feyna, que no vol dir travallar en una fustería ó en un obrador de manyá ó d' argenter ó d'ebanista, perque, fora de forsa, no portan res més á sobre 'ls que venen atrets per una vaga, pel sumort remor de que aquí aném á comensar grans obras, per las veus de que aném á fer una altra Exposició Universal; feyna, que no vol dir res més que jornals á las pedreras, al peu de las bastidas, á las collas de descarregadors del moll, á las agencias de carros del Arderíu y del Aixelá, á las estacións de carrils per espolsar y fregar vidres; feyna, pero feyna que no aprofita á ningú, perque, fora del espolsar y del fregar vidres, los cavalls saben també ferla dant menos gasto y més profit; feyna que te un termini més curt de lo que molts se creuhen, perque, en una fábrica, d' homes de forsa se 'n necessitan pochs, perque, aixecadas las parets, es quan comensan los jornals profitosos á las casas, perque als obradors y á las botigas no 'n fan res d' un home que no hagi fet l' aprenentatge, perque á las masoverías y á las hortas y á las hisendas necessitan que 'l pagés no sia sols un estripaterrossos, sinó que sápiga manegarse sol, si convé, que fassi la seva sense ni veure l' ombra del cap de colla.

Esventrarém Barcelona, y de moment travallará tothom que 'n tingui ganas, que per

desgracia no será tothom ni de bon tros. Esventrarém Barcelona y 'ls dos carrils que venen de Zaragoza y 'l que ve de Valencia y 'ls vapors que venen de totas las ciutats del mitjorn-llevantí comensarán á descarregar homes, avansadas cada un d' una nova familia. Esventrarém Barcelona, y un cop esventrada y traginada la runa, no quedarán jornals més que pels manobres, que ja n' hi han massas. Esventrarém Barcelona, y al cap d' un parell d' anys ó tres, per cada home sense feyna n' hi haurán deu, per cada dona que capta n' hi haurán vint y per cada criatura perduda n' hi haurán cent. Perque no 'n son ells de xorchs ni de xorcas ellas; perque no n' hi ha cap de perill de que 'l món afini per falta de llevor. Esventrarém, no Barcelona, sinó la montanya de Montjuich y per vint indrets la serra del Tibidabo, y estarém cada día pitjor, perque jo no sé si sempre podrá fer la Caritat los miracles que fa are, ni si vindrá día en que l' Ajuntament no tindrá qui li fíhi, ni si 'ls belgas y 'ls inglesos y 'ls alemanys seguirán enterrant capitals en aquest pla. Si l' interés del diner se posa al Extranger al dos per cent y aquí encare 'ls guanya 'l tres, vindrán diners de tots los Banchs d' Europa. Si 'ls tranvías van amunt y avall carregats de vent y vuyts de passatje, com ja passa ab molts dels que s' aca-

baren no fa gayre, no vindrán més diners á probarhi fortuna.

Es tant de sentit natural aixó, que no sé com pensan los que fan las cosas no més que per donar feyna. Se creuhen pensar ab lo cap, y pensan ab los peus. Volen fer obra d' humanitat, y fan obra de gent dolenta.

O s' atura la inmigració, ó ve la perdició per ells y per nosaltres; pels que encare han de venir, pels que ja han mitj agafat ciutadanía barcelonina, pels catalans que s' han tirat sobre la nostra ciutat y fins pels que som batejats en las sevas parroquias.

Y com aquí, per nostra desgracia, no podém fer lleys, y per desgracia de tot Espanya no hi ha fronteras allí hont acaban las diferentas nissagas que la poblan; com no podém fer lo que fan els Estats Units, que no deixan desembarcar al que no dú pochs ó molts duros, preparém un demá als nostres fills que no haurá tingut parió á la Historia. Un dia de guerra, qué hi faríam tanta de gent aquí? Nos rosegariam los punys com aquellas criaturas que troban escorregudas las mamellas? Nos tiraríam los uns contra 'ls altres com á llops afamats? Sortiríam ab un pendó per aquestos carrers demanant caritat als morts de gana? Pitjor que tot aixó faríam: molt pitjor. Perque are no 's conforma ningú en assecar lo pa perque

duri més días, com feyan al any de la fam; perque ja no es veritat que en terras estranyas las vacas acotin als bous, ni que á la gallina forastera la piquin las que han nascut al mateix galliner. Al revés, que 'ls que no tenen aquí cap arrel serían los que 'ns farían la lley, los que esvalotarían y potser cremarían y matarían, empesos per la poca solta y la miseria.

Als dos días d'arribar, ja cridan; als dos mesos, si en un ofici hi ha una vaga, no recordantse de que ells ab una vaga van venir á fer d'esquirols, amenassan y apellissan als que per ferse esquirols han vingut d' allí hont ells vingueren, de la quinta forca, d' allí hont se donan per ditxosos de guanyar de tant en tant un jornal de pesseta. No tenen encare un matalás per dormir, que ja 's creuhen ab dret de que l' Ajuntament los hi dongui feyna si á la pedrera ó al moll no 'n troban, de que la Caritat Cristiana 'ls atengui més á n' ells, que cridan, que als pobres d' aquí que no cridan gayre, y ab molt més dret als seus bonos que 'ls pobres vergonyants que no cridan gens, passant molta més miseria. Se creuhen ab dret sobre la Caritat y ab dret sobre las caixas del Comú mentres la Caritat al seu poble pot estarse ab las mans plegadas y mentres los seus regidors no tenen cap maldecap, perque allí no hi quedan més que quatre propietaris que 's

fan passar l' aburriment fent corre las cartetas.

Esventrarem Barcelona, més que per sanejar Barcelona, per dar jornals als que han deixat herms los camps de la seva terra. Y un cop la tindrém esventrada, qué? Acabarém las angunias, veurém nets los carrers de donas y de criaturas que fan llástima sols de mirar?

Es somniar somniar aquestas cosas. Darém més valor á la propietat que no vaji á terra; á més valor vindrá una nova puja de lloguer; los obrers no trobarán estadas á quinze y á vint pessetas dintre ciutat, y tots tindrán de viure á fora, á duas horas de la feyna. Y vinga establir nous casals á preus que tampoch son los preus d' avans, que no 's pagan ab un pollastre ni ab un got d' aygua ni ab un cuartá de gra, sino á cinch y á deu duros lo casal, y á més, á molt més en certas bandas, no per una vegada ni cada deu anys, sino tal dia de tal més cada vegada que passan dotze mesos. Y vinga gastar un altre censal en tramvías. Ab poch més ayre y no més que un xich més de sol que á la Barcelona vella las casas que s' hi fassin, perque 'ls casals are mateix semblan llonguets de tant estrets que son y ab la estretor minva també la fondaria, com los sachs de serraduras que portan las donas pels pisos per una pesseta, que com més estrets son

son menos alts sense semblarho. Tot son casals; tot son sachs de serraduras en aquest temps en que á cap casa hi ha la mitja cana ni la mitja cuartera.

Esventrarém Barcelona, y la sanitat vindrá ó no vindrá, que aixó es lo de menos. Sobretot no haventse projectat la Reforma atenent á la orientació dels carrers ni á la manera com bufan los vents, sino en vistas á negoci, á comprar per pochs diners casas vellas y á aixecar casas novas de molt preu, d'enrajolats com á mosaychs romans y de socoladas de marbre de color perque la fantasia pagui lo que no podría pagar la conveniencia.

Esventrarém Barcelona, y 'l tant per mil de mortalitat será si fa no fa 'l mateix, perque 'l sol no 'l seguirá al projecte de Reforma, sino que sanejará lo mateix que are saneja, y á dins de las novas estadas tampoch s' hi ficará per esvahir y matar la vida microscópica. Brollará del mateix punt del mar, seguirá 'l seu curs passant pel mateix indret, y s' acotxará derrera las mateixas montanyas.

Esventrarém Barcelona y 'l vent purificador passará ó no passará pels carrers nous, perque no era per la purificació que trevallavan los que bressaren lo gran negoci urbá que are 's manifasseja. Hi passará més vent pels carrers amples, pero, hi passará 'l vent més purifica-

dor de tots, ó hi passarán aquestos vents que á Barcelona no coneixen més que'ls de las barcas pescadoras? Perque es lo que ja succehí al dibuixar la mitja lliura de xacolata de la ciutat nova: que 's deixá de banda 'l curs del sol y la bufera del ayre. Vingan mitjas presas de xocolata al costat las unas de las altras, y ja tením un plano fet. Y si no tents salut ves á cal metje y á cal apoteeari, qu' ells ja 'n saben d' apedassar á las personas. Y si no veus lo sol, millor, si tens als ulls una desfeta.

Esventrarém Barcelona perque 'ls propietaris, aburrits de no treure res de la propietat, donarán per un tres y no res casas que, ab la llibertat que tenían las casas no afectadas per la Reforma, haurían donat lo seu rendiment. La esventrarém y donarém pa per una temporada als que encare 'n tenen á la seva terra y també n' hi tindrían si no se 'n moguessin, arrodonint de passada un gran negoci fa anys projectat y covat sempre ab més ó menos amor segons se veya lluny ó apropet lo dia que 'l pollet piqués la closca. Negoci que avuy no es tant rodó com vint anys enrera y que si 's tarda gayre á embestirlo será tant cantellut que hi deixarán la pell alguns dels que s' hi fiquin.

Esventrarém Barcelona; de passada afermarém més als regidors en las sevas cadiras de brassos, y alguns s' assegurarán per altres

quatre anys la dolsa feyna de travallar pel Comú sense guanyar ni un xavo de jornal. Y si de tot plegat ne ve un embull com lo de París un cop enllestidas las grans obras del Haussman, pensém que per embullada que estigui no hi ha troca que resisteixi la paciencia d' una vella.

Sino que París es París y Barcelona es Barcelona. Aquell es capital viva d' una nació rica. Aquesta es capital morta d' una nacionalitat escuarterada.

Perque á mí no m' enganya la vida de Barcelona ni 'l bullici del seu port y dels seus carrers. Li han dada las tres guerras carlinas y las duas guerras de Cuba, com las injeccións de cafeina desvetllan als condormits per l' opi, com las injeccións d' altres alcoloides sembla que rebifin un cas agonitzant. Buydant sachs d' oxígeno á la cambra d' un malalt que s' ofega, 'l malalt respira un xich millor, pero no 's cura, perque 'l remey no va allá hont es lo mal, sinó allí hont sembla que siga.

No hi crech en la vida de Barcelona mentres Barcelona sía una de tantas ciutats d' un reyalme, mentres estigui contenta de travallar. De travallar, no més que de travallar, no se n' acontentan ni las bestias. Travallant, no mès que travallant, s' arriba á la mort carregat de xacras.

No crech en la vida de Barcelona, que passa per tant rica, ni en la de Bilbao que encare diuhen que ho es més. Per sos carrers hi veig un formigueig de personas; no hi sento l' alenar d' una ánima. No més hi veig la desaparició d' un llinatge, engolit per un llinatge forastér, que perderá gran part de sos vicis, y més aviat que cap la embrutidora borratxera, que s' enmotllará al travall, peró que durá 'l corcó dels *sans patrie,* 'l tantsemendona del esperit mentres la materia visca regalada.

Un poble no ho es un aplech gran ó petit de gent. Si 's compta per fochs allí hont no ha arribat la estadística mentidera, es perque 'ls fochs volen dir alguna cosa més que aplechs de personas. Volen dir afeccions de familia, volen dir afeccions de casa, volen dir una altra cosa que no sé cóm esplicar, pero que la sento en lo fons de l' ánima. D' un aplech de fochs se 'n fa un poblat ab carácter diferent dels demés poblats, mentres que d' una gleba de carrers com lo de Mendizábal, com lo del Duch de la Victoria, que dels de la Barcelona moderna son los més encarcarats, no se 'n fa una ciutat ni res.

No al voltant d'una llar de foch, sino ni tantsols al voltant d' un braser sembla que allí s' hi puga escalfar una familia. Si es que 'ls que hi viuhen poden tenir fret al hivern y calor al es-

tiu, que no ho sé be encare. Qui sab! pero, al meu parer, no poden tenir pena ni gloria. Com las abellas de las brescas.

No hi crech en lu vida de Barcelona. Si tingués vida veritable s' hauría aprofitat del daltabaix del any noranta vuyt d' altra manera. Convulsionada per la por de lo que podría venir ab la pérdua de las colonias, á tenir vida de debó, á no ser tota un greix, á tenir més nirvi, hauría pensat més en las sevas gestas históricas y menos en sos interessos de moment. No 'ns hauría deixat altra vegada sols als que fa anys li senyalém á n' ella y á tota Catalunya 'l camí que te de seguir si no vol estar sempre á la mercé dels que desde Madrid nos manan. No haurían seguit sas massas ricas als que ab la moixiganga del programa de en Polavieja 'ls saberen atreure á un catalanisme xorch, á un regionalisme d' estar per casa, atent no més á seguir la beta dels qee volen perdre á Catalunya, pensant en arremadar als richs com altres havían arremadat als pobres, en llensarlos los uns contra 'ls altres en las estérils bregas electorals, en ferlos la gara gara pera que no 'ls hi planyessin los mils duros que 's necessitavan pera que poguessin triomfar quatre que havían malparlat y molt malparlat dels fabricants, que havían malparlat y molt malparlat dels castellans y, sobre-

tot, del casi pacificador de Filipinas, y que are 's malparlan ells ab ells perque no hi ha prous cadiras á la Diputació, al Congrés y á la Casa de la Ciutat, ni n' hi hauría prou encare que per cada una n' hi posessin una dotzena.

No hi crech en la vida d' una ciutat, compromesa, tant com cualsevol altra, en la bojería de las guerras colonials que costaren la vida á dotzenas de mils pobres y la salut encare á més dotzenas de mils, y que, per tota revenja de la prevista desfeta, 's nega á pagar uns tributs que ella mateixa ab lo seu aixelabrament s' havía imposat. No hi crech en una ciutat que no més pensa en la vida vejetativa y deixa que la seva ánima arrossegui una vida miserable.

Aquell ridícol *tantament de caixas*, aquell esquellot que li penjaren al coll los que ab la bullanga 's creyan anar endevant; aquella Suprema Aspiració del comers y de la industria, aquellas admissions temporals que 'ls tenían encaterinats y que tantas anadas y vingudas á Madrid los hi costaren, moltas més que no 'ls n' hi haurían costat unas reivindicacions políticas que 'ls haguessin posat per sempre á cubert de la competencia dels ports de Génova y Marsella; aquell pensar en l' avuy y 'l no pensar may en l' ahir y en lo demá; 'l créures que Barcelona es no més que una casa gran de ne-

goci sens que 'ls seus fills tinguin un lligament d' amor; 'l no recordarse de que Catalunya encare te un cor que batega, son creencias, son aspiracions, son oblits que 'ls esplotará qui no tinga entranyas, qui pensi més en la seva acta de regidor que en la dignitat de la patria, que ab rahons defensá avans y que are defensa á esgarrapadas, llensant als que no s' adonan de sas ambicions á la aranya-estiracabells ab los que tampoch s' adonan de las ambicions dels seus contraris.

No hi puch creure en la vida d' una ciutat que no s' adona de lo que s' adona un cego, que no sent lo que sentiría un sort, que no palpa lo que fins ab guants de soldat se palparía.

No hi crech en la vida de Barcelona mentres lo remat dels richs tingui 'ls pastors que te avuy y tingui 'ls que te 'l remat dels pobres. Acabarán d' empedrar, de posar rengleras de arbres, fins de sanejar per sota terra la ciutat nova; esventrarán la ciutat vella atenent á la butxaca més que al tant per mil de mortalitat anyal; dissimularán lo negoci ab cert respecte als monuments dels temps vells que valguin la pena. Farán aquestas y altras cosas, y Barcelona seguirá essent una senyora ó una dona plena de greix, pero sense carns y sense nirvis, desconeixedora del tot de lo que havía sigut, de lo que podría tornar á ser, de lo que

tindría de ser altre cop pera escapar als perills que se li doblan á cada nova alenada de sa riquesa, á cada nova embestida de sa població.

Per fer anar lo picot es bo tothom; per carregar la runa de las centas casas que caurán no s' han de tenir més que dos brassos, un cabás y un xapo; pera menar un carro de trabuch no 's necessita cap aprenentatje; pera obrir los fonaments de las casas novas dels carrers nous tampoch s' ha d' haver cursat astronomía.

Pero ja las tenim á terra las casas vellas; ja 'ls tenim oberts los fonaments de las novas. Ja veurém lo carrer de Clarís desde Sant Sebastiá. Ja en Girona, més previsor que ningú, treurá bons lloguers dels pisos d'aquella travessía del Pont de la Parra. Ja tindrém á Barcelona vint ó trenta mil pagesos del Aragó y de las Castellas y de Valencia y de per tot arreu que may més tornarán á ser pagesos, ni á la seva terra, perque la tenen aborrida, ni á Catalunya, perque aquí 'ls pagesos tenen de saber fer alguna cosa més que llensar lo blat y esperar la sega.

Y comensará la feyna per la gent d' ofici; feyna que durará anys aixís com l' altra haurá durat mesos. Y de Catalunya caurá sobre Barcelona un núvol de fusters y de pota-blanchs y de gent d' altres oficis, núvol que no tirarán

may més los vents cap als pobles d'hònt va venir. Y ja tindrém al cap de quatre anys, á més dels vint ó trenta mil pagesos forasters que no farán may més de pagesos, altres tants fadrins de tots oficis que ni á fum de sabatots fugirán de ciutat. Total de cuaranta á xeixanta mil milionaris més que no deixarán parar las devanadoras de la miseria y que 'ns obligarán á fer més obras un altre día, ab tot y que haurán vingut per sa plana voluntat, no per no desayrar un memorial del Ajuntament de Barcelona. Tindrém d'empescarnos una cosa nova perque menjin: aplanar Montjuich, si á má ve, fer un sol pla del pla del Vallés y del del Llobregat y del de Barcelona, perque 'ls sobrevinguts cridarán més que'ls que fa deu anys que arribaren carregats de miseria. Tindrém d'empescarnos una altra cosa nova, perque 'l sufragi universal necessita 'l vot dels pobres pera triomfar dels mils duros que 'ls aixerits fan saltar dels richs pera poder arribar allí hont se proposaren al empassársen ab en Polavieja. Tindrém d'empescarnos una cosa nova, perque 'l remat dels que se n'empassaren á n'en Polavieja no s' adoni de que estém com avans ó encare pitjor.

Y aixís anirá Barcelona trenant lo seu dogal, perque ni 'ls que han arremadat als richs ni 'ls que han arremadat als pobres hi pensan en lo

que convé fer pera salvar á Barcelona y á Catalunya d'un terrabastall. La cuestió es poder pescar en las ayguas térbolas de la gran riuhada.

Una complicació internacional que 'ns tanqués la boca del port; una febre groga, no ja com la del any vint y hu, sino com la del any setanta; un morbo, no com lo del cincuanta quatre, sino com lo del xeixanta cinch; una glánola que no fos ni un esquitx de las perfidiosas embestidas que á Barcelona ha donat aquesta altra malaltía assiática, y ja no sabría qué fer ningú. Si 'ls richs no donavan los mils duros á dotzenas y l'Ajuntament no s'endogalava per dotzenas de milions, Barcelona faría horror, los pobres morirían com á moscas y la miseria aniría acompanyada del saqueig, que ja no hi som al temps en que la caritat s' agrahía.

Si la ciutat vella 's te d' esventrar, que s' esventri ab vistas al sanejament, no al negoci, que no fora pas per tothom, ja ho he dit y penso més endevant probarho; atenent al bany de sol que tenen de rebre casas y carrers y á la escombra del vent, que no te de venir de cualsevol indret, sinó del indret que purifica; atenent á las conveniencias d' avuy, de demá, de sempre, no á las de moment de la feyna, que no está escrit en cap llibre que nostra ciutat

tinga de pagar jornals á tots los fugitíus de la seva terra. Aquella fábula del noy que vol més pá per acabarse la xocolata y després més xocolata per acabarse 'l pá, fins que no quedi pá á la fleca ni cacau, sucre y galeta per moldre, are fa molt al cas. Obrirém carrers nous pera donar jornals, vindrán nous jornalers sabedors de que á Barcelona 's van á comensar grans obras, y cada día serém á las mateixas. Si no que al xicot que vol més pá y després vol més xocolata á la xicra, si convé, se li dona una clatellada y para de plorar. Mentres que als que tenen dret á votar no hi ha ningú que 'ls hi gosi á donar una clatellada.

N' hi ha que 's pensan que en las corrents d' are hi ha esperit de caritat. Mentida. Lo que hi ha son ganas de no aixecarse de la cadira per un altre.

S' hi está tant repapat al saló del Consistori nou! Dona tant gust travallar de franch pel Comú! Es tant convenient abandonar negocis y quefers propis! N' es tant de convenient, que entre 'ls que travallan de franch y 'ls que volen travallarhi, se 'n formaría un batalló com aquell batalló d' infantería de Marina que hi havía á Madrid llavors que al Nort y á Valencia y á Catalunya 'ls carlins anavan per alla hont volian. Quatre mil ó més diu que n' hi havía en aquell batalló, tots ab bons puntals

per no anar á la guerra, casi tots fills dels mateixos que ab sa poca solta la havían desencadenada.

Arremadats los richs y arremadats los pobres, lo día que convé, 'ls pastors poden posar al ast una ovella sense que se 'n adoni ningú. Caixalada 'ls uns, caixalada 'ls altres, traguejant quan convé tots del mateix porró y dihentse 'l nom del porch quan no saben avenirse, Barcelona va trenantse ella mateixa 'l dogal en que te de morir penjada. Sinó que la pobra no ho veu, y encare es capassa de tenir una gran alegría 'l día que vegi comensar las grans obras.

Benaventurada ella. Per mansa, per pobra d' esperit y per altras flaquesas, que per viure en mitj de las bregas dels sigles y de las miserias del món son un trist bagatje.

Un negoci que no es per mi

No he estat may á Madrid y res tindrá d' estrany que 'm mori sense saber cóm es fet.

Pero 'l no haverhi estat y 'l no tenir cap ganas d' anarhi no vol dir que no m' haji fixat en lo que 'n conta la gent y en lo que 'n diuhen aquells diaris.

Madrid, diuhen, es una ciutat que no te pobles al voltant, ni hortas, ni terras de conreu, ni casas d' esbarjo per l' estíu, ni res de lo que tenen las ciutats que viuhen de sa vida. La seva rodalia es una devastació, quan la rodalia d' una ciutat gran es per tot arréu un pom de flors. Pom de flors que si es una riquesa pels amos, es també una altra riquesa pels que tenen á cens ó á arrendament las terras.

Per qué acaba Madrid allí hont acaban las casas? Per qué no te 'l vol de pobles que te Paris, que te Barcelona, que te cualsevol ciutat feynera?

Diuhen, y trobo qu' es molt dir, que al ras central d' Espanya la terra es molt aspre y que 'l fret y lá calor hi donan tals salts que las plantas ne pateixen. Diuhen, y també trobo qu'es molt dir, que allí no hi plou lo que plou en altras bandas.

Demho per bo lo de la terra aspre y demho per bo lo de las plujas. Pero, per qué te mans l' home? Per qué serveixen los diners?

Terra bona! Es clar que no serán may terra de castanyer las mils y mils mojadas dels voltants de Madrid. Pero aquí la terra de castanyer també hi va á tant lo quintá ó 'l sach ó la cuartera, y no afemém ab ella las hortas ni las vinyas ni 'ls camps ni 'ls fruyterars.

Terra bona! Jo no més m'he fixat, quan hi ha revolució, en que de per tot arréu surt la cavallería, y quan no hi ha revolució, en que 'ls cotxes diu que materialment embussan los carrers. A més de que per pujar lo que hi porta 'l carril hi ha carretas y més carretas tiradas per bous, que fan la feyna que no podrían fer los cavalls perque la pujada de la estació es massa soptada.

No m' hi entretindré en fer cálculs sobre la bruticia. Pero sense sumas y sense multiplicacions, un comprén de sobras que ab la femta de tant bestiar n' hi ha per millorar en pochs anys la terra més dolenta. Tampoch tiraré

cálculs sobre 'ls resíduos humans, perque encare sembla més ordinari. Pero sense sumas y sense multiplicacions, un ho comprén de sobras, sobretot si al temps de la sembra y poch després de la sembra passa per las carreteras que surten de ciutats de vint ó de trenta mil ánimas, que allí hont hi han trenta mil ánimas hi han trenta mil cossos ab totas las miserias del cos humá. Tírils qui vulgui aquestos comptes, que no seré pas jo qui vaji á conresar la rodalia de Madrid ni qui hi vaji á fer lo negoci d' establirhi aplechs de casas d' esbarjo, que serían demá un altre Sarriá, un altre Sant Gervasi, un altre Horta. Es un negoci que 'l veig clar, pero que encare que tingués diners no 'l faría. L' empelt que porto desde petit m' allunya d' aquellas terras.

La plana aquella es castigada per l' aixut. Un alemany, que semblava que no fes res, va tirar tals cálculs de las plujas, que per ell sabém exactament l' aygua que cau per terme mitj á cada regió de la península. Terme mitj desesperador mentres las ayguas de tempestat que cauhen als rasos centrals arribin vermellosas ó groguencas á la mar. Terme mitj que sobra y de molt si la má del home entreté las ayguas y las aprofita en son dia pera que no quedi un sol hermot, y pera que en las terras en que no hi falti adob s' hi crihin las

plantas d' horta, hi ombrejin las fruyteras y 's posin com una esmeralda las més pobras y més ressecas.

Deixemlo corre 'l negoci de pagés, que al *Granero del mundo* no li ve de deu mil ni de cent mil cuarteras. Deixemlo corre 'l negoci d' hortolá, perque de més ó menos lluny, y cuarto més cuarto menos la col, qui vol tirar col á l' olla tampoch s' arruhina. A més que allí 'ls sigrons fan la feyna de las patatas y de las monjetas, y 'ls sigrons no 'n volen d' humitat. Al revés, que s'esboyran ab gran facilitat, y las tabellas quedan vuydas ó ab uns sigrons com perdigons de llebra.

Lo soldat á la guerra y 'l pagés á la terra. No tenen, donchs, de ser los capitalistas los que esplotin la rodalia de Madrid. Pero, si no fent de pagés, los capitalistas emprenedors se podrían entretenir á fer sumas si llegissin los diaris madrilenys de comensaments de Juliol. Uns cap al Nort á buscar fresca y cassinos per jugar; altres al extranger á acabar d' apendre de fer lo ximple; altres á las Andalusías y á Murcia á torrarse més que á Madrid; altres á Galicia perque hi van quatre ó cinch caps d' ala de la política, de richs y de personatjes que cobran bonas mesadas sense fer res no 'n quedan á Madrid per mostra. Pero sense lo que se 'n diu richs, hi ha á Madrid, com á Barce-

lona, molts que no poden deixar lo negoci, baldament tingan una bona fortuna. De magatzemistas tant ó més acomodats que 'ls d' aquí, de gent de botiga, que hi tenen d' estar d' estaqueta, pero que, com los d' aquí, podrían portar la familia duas ó tres horas lluny ananthi ells cap-al-tart y passanthi las festas, á Madrid n' hi han á dotzenas de mils, dotzenas de mils que un per un no poden fer un verjer de la rodalia de Madrid ni 'l tros que podrían comprar per un quarto y mitj d' aquesta rodalia, pero que podria comprar, adobar la terra degudament y entretenir las ayguas de xafagada un gros capitalista ó una societat que 's reduhís á fer aquest negoci de millorar lo que no val res y á véndreho després ó á acensarho á qui tingués ganas de tenir torra ó casa d' esbarjo. Negoci que pendria aviat gran volada fent per son compte y en diferents indrets casas que podría llogar ó vendre, no moltas, no més que las necessarias pera la arrencada, subvencionant á un metje y un apotecari y una llevadora á las mesadas d' estiu fins que 'ls vehins se 'ls poguessin pagar, aixecanthi una iglesieta de poch cost, y si á má ve, subvencionant un tramvía que per pochs cuartets portés á la novella població d' esbarjo.

Deixémlas las grans torras dels nostres richs. Fixémnos no més en las mils y mils que

te á Sarriá, á Vallcarca, á Horta, á Sant Gervasi, á Montcada, á Sardanyola, á Esplugas, á Sant Just, á Vallvidrera, á Las Corts, á Teyá, á Alella la menestralería barcelonina y en las que hi tenen los homes de carrera. Pensém que Barcelona no es al estiu un infern com Madrid. Mirém la calitat de las terras, que no tenen res de bonas, y que si avuy dia son passadoras es que s' hi ha posat travall. Agafém l'almanach d' en Bailly-Ballière y fixémnos en los establiments grossos y petits de Madrid; posémlos un promedi de fortuna igual al promedi de la menestralalla barcelonina. Fémnos la reflexió de que més afany que nosaltres, que tením marinada y bons arbres als carrers, tenen de sortir á respirar l'ayre de fora 'ls esclaus de las botigas madrilenyas. Doném una mirada á la estadística pluvial de aquell alemany; calculém al engrós lo detritus orgánich d' homes y bestias de la capital y de las verduras que s' hi venen; mirém á quin preu van las terras, que no 's venen á pams á cinch minuts de Madrid, sino á tant la llegua com qui diu, á tall de la Argentina, y un cop haguém fet la recapitulació, es á dir, un cop l' hagi feta qui no senti per Madrid y per Espanya la fredor que sento jo, que miri si li convenen gastar los diners en un negoci, que, ó no sé de comptar, ó fora dels millors de

aquesta centuria. A Madrid molts dormen, y 'ls que no dormen volen los negocis més pelats que'ls pinyons de farsir lo gall, posan los diners en accions de las societats protegidas. Pero no dormirán demá, y algú hi pensará en lo que dich are, com altres pensaren al cap de uns quants anys d' haverho jo escrit, en lo negoci dels terrenos de la serra del Tibidabo, negoci no desgafat, sino ben lligat ab los tramvías y funiculars y aixecaments d' ayguas.

Espanya 's fon com una candela cap per vall. Pero 's fon malmesa per sos desacerts y xuclada per la forsa fabril y comercial de Barcelona y per la forsa burocrática de Madrid.

Si 'l Catalanisme no hagués putinejat, era una forsa que hauría parat la forsa de Madrid y l' hauría de segur aixafat políticament fins á no ser més que capital de las terras deixadas de la má de Deu, engolint ella y Bilbao y Valencia potser, la vida de lo que queda sá á Espanya. Havent putinejat, ja ho vaig dir en un llibre que tinch publicat, hem de pagar totas las consecuencias de tals putinerías; hem de tornar á comensar una feyna que teníam á més de mitj fer.

Madrid, donchs, ne te per anys de gobernarnos y de disposar de tots los soldats, de tots los carrabiners y de tots los guardia civils d' Espanya. Madrid s' anirá engrandint, aca-

bará de xuclar la vida periférica, y ab lleys cada vegada més irritants y més desatentadas, se 'ns menjará vius á tots, ho dominará tot, nos fará la forsosa á tots fins que vinga la gran terrabastada, que ha allunyat per molts anys la ambició y l' orgull satánich d' uns quants homes.

O jo no sé de comptar, ó á la rodalía de Madrid hi ha un gran negoci, negoci que un dia ó altre farán los extrangers si no 'l fan los d' aquí casa que no sentin per aquellas terras la fredor que sentím los que tením tant amor á la nostra.

No n' hi ha de terras pobras als voltants de las grans ciutats. No ho es lo ras central un Egipte, en que 'l cel es sempre blau, en que no hi cau una gota d' aygua. Lo que hi ha es que l' aygua hi cau esbojarrada, com en totas las terras en que l' home no s' acota á travallarlas; hi cau esbojarrada y esbojarrada 'n surt, perque no la deturan rasas ni resclosas ni sembrats ni gavella ni arbres ni res. Esbojarrada va esborancant las terras de més avall, y esbojarrada y bruta arriba á la mar sense haver fet anar ni 'l rodet d' un mal molí ni una turbina d' una bona fábrica.

Tal com está alló seguirá per anys y més anys si no surt un home de negoci. Los grans propietaris no 'n cobrarán ni una malla, no hi

haurá vida ni per un hortolá y 'ls pous morts seguirán empestant lo subsol de Madrid y escampant tota mena de maluras.

Un home poderós, una societat, poden fer naixer com per art d' encantament uns quants poblets quinas casas foran buscadas, més ben dit, se disputaría la menestralalla madrilenya, que en terra avuy desolada y trista no hi pot pas fer casas com se feren las dels voltants de Barcelona, que avuy día valen un sentit.

Negoci de deu anys de preparació y de cinch anys més per agafar grandíssima volada; negoci á terme més reduhit que 'l de cap carril, perque 'ls negocis de carril no arriban á mitjans fins que la facilitat de comunicació ha fet naixer industrias novas, ha engrandit las que hi havía en son trajecte, y ha fet agafar lo vici de viatjar fins á las mateixas donas.

Negoci quins preliminars tindrán de ser obras de contenció d' ayguas unas quantas horas lluny de Madrid, una ben ensopegada plantació, un estudiat gavell dels detritus orgánichs de la capital y un éxhodo d' horticultors del pla de Barcelona, que saben més que cap catedrátich, sense tenir molts fums, pero tenint unas mans que travallan al compás del cervell y no al compás de la llengua.

Malaguanyat com no dura aquella lley an-

tiga que á las llenguas las tenía á totas tant á rotllo. Que no hauría arribat Espanya á la seva trista condició, ni haurian desfet tant camí las salvadoras ideas del Catalanisme.

Comprant lo territori á lleguas, com se pot fer á la rodalia de Madrid, vetllant mentres los altres dormen, no es fácil esguerrar un negoci que ve á satisfer una veritable necessitat.

Qui no pot segar espigola; qui está de dias lligat, se considera llibert del tot si al cap-vespre pot sortir á esbarjirse fora; qui no pot anar á Puigcerdá, s' aconsola d' un Sarriá ó de un Vallcarca. Los parisenchs que no poden anar als seus *chateaux* de la Normandía ó de la Picardía ó de la Auvernia, s' aconsolan de las casas dels poblets del seu voltant. Los madrilenys que no poden somiar en San Sebastián, se fincarían en los oassis que per aquells vols pot fer neixer un capital, no molt boig, y una feyna no gayre llarga ni gayre penosa.

La fugida d' Egipte de comensaments de Juliol; la desesperació dels que 's quedan, que traspúa en los articles dels diaris y dels setmanaris de la Cort de totas las Espanyas, dona idea del negoci que podría fer un aixerit que tant se li endonés esmersar los diners aquí com en altra banda. Que hi pensin en aquest los aixerits d' aquí, que no se 'n penedirán. Pero

que no hi pensin quan aquells propietaris obrin los ulls, sino avuy, que encare'ls tenen closos.

No's pot fer de mica en mica un negoci aixís, sino que 's te de fer per un gavell de terras y de cop y volta, que quan los d' allí s' adonin de las intencions que 's portan ja no hi haji remey. D' altra manera succehiria lo que passa en las terras vinateras quan hi comensan á formiguejar tastadors, que 'ls comparets y hisendats no acaban may la gana y d' un vi que no es bo més que per cremar ne demanan lo que una setmana avans no haurían demanat d' un vi de dir missa.

Pobres ceguets!

No es que m' hi aturi á escoltar las coblas de ceguets.

No m' hi aturo perque no 'm prenguin per altri, perque 'ls que passan de llarch no 's creguin que faig com aquells que ronsejan mirant als aparadors y lo que fan es escoltar de franch un tros de música bona ben tocada. Ben tocada, ab perdó sia dit dels que fan l' ofici d' intelligents y que sovint saben tant de musica com lo gat de fer culleras.

Passo de llarch quan tocan los ceguets, pero no tant de llarch que al plat de llauna no hi caygui alguna coseta. Encare que no més sia pera afrontar als que pagan entrada per anar al Liceo y no saben tirar cinch céntims al plat del que acompanya als ceguets.

Passo de llarch y després me las enfilo contra una pila de gent que no hi pensan en que es

una gran desventura 'l no tenir lo dó de la vista.

Anys endarrera als Jochs Florals hi havía la cobla dels ceguets. Que no tocava, es clar, tant be com la del Ajuntament, pero que als Jochs Florals hi esqueya forsa. A despit d' alguna nota que se sentía fora d' hora, perque, ó be en Cantarell no feya á temps la senyal de parar, ó no la veya 'l que s' estava prop d' aquells infelissos. Reya algun poca-solta de primer; després los poca-soltas ja varen ser més, y un Consistori, no sé quin, determiná que 'ls ceguets ja no toquessin més als Jochs Florals, no sé si en honra als poca-soltas, ó perque pudía á tradició 'l llogar la tal cobla. La cuestió es que 'ls poca-soltas ja no riuhen y que 'ls ceguets ja no poden contar ab las pessetas que entre tots pagavam.

Per comensar á critiquejar als demés s' ha de comensar per critiquejar als de casa. Per dirne quatre als que 's cuydan de llogar las coblas per las festas majors, de primer s' han de dir als que han tret als ceguets de la festa major de la Llengua catalana.

Suposo que ho sab tothom lo qu' es una festa major: molts pollastres á la cassola; moltas plomas al carrer per donar fe de quina casa es

la que te més forasters y 'ls tracta ab més rumbo; un ó dos envelats ó be un envelat y una ó duas salas, y duas ó tres coblas, compostas la meytat de sastres, perque al temps de las festas majors es l' ofici de sastre 'l que te menos pressas. Garbéllintho com vulguin, una festa major no es res més, fora de quan al poble hi ha *veraniegos,* que llensan la plata pagant un castell de fochs y unas quantas bombas de paper de seda.

Las festas majors son casi totas al estiu perque 'ls balladors puguin suar forsa. Y perque la roba negra 'ls quedi rossa de pols á la primera polka. Y perque á vora y vora de la carretera 'ls forasters pugan veure aquell be de Deu de rostolls y la cara d' esverats que fan los vells si aquells dias s' aixeca vint horas lluny algun castell de núvols.

Las festas majors son casi totas al estiu, y 'l dia de la Mare de Deu d' Agost n' hi han á centas. Lo dia no pot ser més ben triat per patir los set cálzers d' amargura. Sobretot per llogar musichs y per tenir de pagar lo doble de lo que 'n farían pagar cualsevol altre dia. Las coblas no 's poden partir, y encare que de duas devegadas se 'n fassin tres, may d' una se 'n poden fer duas.

Donchs ni aquestos dias troban contracta

las coblas de ceguets. Perque, qué dirían los del altre partit? Ja 'ls hi tindrían lo peu al coll, y aixó ni per broma.

Y comensan las angunias al pensar en los musichs. Y tot es anar á Sabadell y á Tarrassa y á Molins de Rey y á Sant Sadurní. Y tot es baixar á Barcelona. Y pagantho moltas vegadas á pes d' or, consegueixin tenir orquesta, no de musichs d' ofici, sino una arreplegadissa de sastres, que, per be que toquin, dupto que toquin tant be com los ceguets, que aquells dias, deserta Barcelona, 'm sembla que la deuhen ballar molt magre. Perque aquí no hi quedan més que 'ls de las botigas, poch aficionats uns ab altres á las delicadesas del violí, y aquells que fan lo distret mirant los aparadors per sentir de franch lo que al Liceo 'ls hi costaría alguna pesseta.

Jo 'ls ho he dit moltas vegadas als joves de la *comissió* veyentlos ab aquellas angunias. Pero no hi volen saber res ab los cegos: troban que fa pobre llogarlos. Ab tot y que 'ls cegos de Barcelona van molt més endressats que 'ls musichs de las coblas de fora, que tots ho semblan de pobres, pero pobres de debó, ab los chaqués d' empleats cessants los menos, ab lo seu terno de color perdut los més, ab lo seu barret de palla que per l' Agost ja sembla que

haja fet tota la campanya, ab lo seu bolet fort, los que no 'l duhen de palla, que al comensar la temporada ja sembla que l' hajin tret d' un paller. No perque sian bruts los musichs, sino perque tenint d' anar sempre ab tartrana, la pols se 'ls hi menja la roba y 'ls barrets y 'l bon humor. La sola cosa que diuhen que no se 'ls hi acaba may es la gana. No ho asseguro, perque no n' he tingut may cap d' allotjat, pero be deu ser veritat quan á menos de duro per dia no hi ha qui 'ls vulgui á casa. Y de dos duros per día 's fan rebaixar la part que 'ls toca del ball los socis que han pogut donar entenent á casa seva de que 'ls n' hi allotjin un parell.

No se 'ls deuhen haver mirat prou als ceguets los currutacos de fora, perque, cara per cara, la fan més de senyor que 'ls sastres y 'ls espardenyers de las coblas que may vagan. Y vestit per vestit també. Y en quant á tocar no s' han d' amagar per cap altre del mateix esturment, perque casi tots han aprés de bon mestre y tenen de la musica més bona idea que 'ls que no més tocan balls y serenatas al alcalde. Aprenen á la escola de musica, y alguns d' ells van á sentir las miliors óperas y fins á escoltar los millors concerts. Y com no ho senten ab los ulls, sino ab las orellas, y al

que li falta un sentit Deu li dona més delicadesa en los altres, posats en una orquesta no desdiuhen tant com molts que prenen l' anar á tocar com una manera de fer bullir l' olla en aquells mesos que escasseja tant la feyna del ofici.

Pero son del tot perdudas aquestas prédicas. No fa festa major una cobla de ceguets. No lliga ab l' arrós de pollastre carregat de safrá. Ni ab lo greixum dels ánechs y las ocas, que al Llobregat son los que pagan la patenta.

Jo no ho sé com los hi va als cegos per aquestos carrers. Pero no hi tinch gayre confiansa, dats los rodols que 'ls hi fan al passatje de Madoz molts vespres y dat que 'ls diumenges los badochs del carrer en que visch mitj privan lo pas dels que avans de tornar á casa tenen la costum d' aixugar los portamonedas de la calderilla. Amorrats uns als aparadors de ca 'n Parés, fent com aquell que mira quin temps fa'ls altres, y la quitxalleta mirantse ab la boca badada al de la berra. Tancadas las botigas, de la caritat de las botigas no se 'n poden refiar. No 's poden refiar de la quitxalleta, perque la quitxalleta no te diners. D' aquells que obran un pam d' orellas pero que fan lo desmenjat, ni un xavo partit pel mitj.

De qué menjarán, donchs, los diumenges aquells desventurats, si 'ls que 'ls hi farian caritat no troban entre aquell embull de gent lo platet de llauna del que guía la cobla del un carrer al altre?

Y al passatje de Madoz igual. Allí n' hi han á centas de personas, pero ab la cara ja 's veu que's pensan fer un favor als que tocan.

Que quan costa llogar als musichs per la festa major? No vulguin saberho, que no planyerían may més á cap poble en que hi haja passat la pedregada. Y sobretot si pican alt al triar la cobla, y si la festa major s' escau, com la meytat s'hi escauhen, á la diada de la Mare de Deu, perque llavoras, á més de no plányelshi 'ls diners, s' han de valdre 'ls de la comissió de tota mena d' influencias.

Total per res. Per tocar d' esma á la funció d' iglesia, de fástich al envelat y d' aburrits la serenata al alcalde. Y no se n' agravihin los sastres y 'ls espardenyers de vila que fan de musichs á temporadas, perque 'l menjar sempre arrós carregat de safrá y pollastre ab such y pollastre rostit, y rodar món en mitj d' un núvol de pols y ficat dintre una tartrana, tocant sempre 'l mateix ofici á la iglesia y 'ls mateixos balls á la sala ó al envelat no es per fer tornar musich de veras á cap sastre ni á

cap espardenyer. No serveix més que per passar la mala temporada arreconant uns quants durots.

Pobres ceguets! No feu festa-major vosaltres. Per això no us volen als envelats. Potser també perque toqueu ab massa conciencia. Potser perque al triar la música dels balls, triaríau la dels bons mestres, no la d' aquestos que agabellan las festas majors de fora y 'ls balls de disfressas de Barcelona, que venen la música com si fos bacallá, que llogan las partituras com llogan la artillería rodada á n' aquells minyons escarransits de la brusa llarga y del mocadoret de seda virolat.

Pobres ceguets! No ho veyeu vosaltres com los del platet van cargolant cigarros y més cigarros per veure si ab lo fum del cigarrot se fon la meytat de la caritat que las senyoras misericordiosas vos farian. Rascant ó bufant, y ab la atenció tota á la musica triada, guanyeu per vosaltres y guanyeu pels vicis dels que us guian. Poch per vosaltres, perque, malaventurat del que no te res segur y tot li te de ploure del cel; massa per ells, perque de lo que 'ls hi deu ó de la part que 's fan, encare 'ls n' hi queda per pagar ab una glopada de fum la almoyna de la dama ó de la joveneta que passan de llarch, que no se la cobran re-

creantse las orellas, com aquells pocas penas que escoltan fent lo distret y que no 's fican may la má á la butxaca de la hermilla.

Pobres ceguets! Sou ben de planyer en aquestos temps en que s' entén tant de musica y s' hi entén tant poch. Perque s' hi entén tant, al sentirvos alguns fan la rialleta. Perque s' hi entén tant poch, sou preterits als espardenyers y sastres de vila que tant urch tenen als envelats.

La desventura no fa festa major.

La desventura no pot cobrar una feyna, sino que 'n te de rebre caritat. Y la caritat, la dolsa caritat, no pot arribar á la desventura sense passar per un núvol de fum, pel fastigós núvol de fum que van llensant eternament las bocas dels que acompanyan als cegos.

Es molt trist aixó pels orbs, tan trist com per la Relligió lo regust de tabach que devegadas tenen las hostias consagradas.

Y no se 'n ofenguin los veritables creyents de que aixó 's diga. Dólguinse, si de cas, de que 'ls capellans que donan la Comunió no tingan tots lo mirament que pertoca á un acte tant solempne.

Pobres ceguets! Es llunyá encare 'l dia en que un manament del batlle us tregui dels carrers de la ciutat, com ne va treure als de la

harmonie-flutte. Pero no ho es potser tant aquell en que tindréu de pagar com los de la artillería rodada un tant ó un quant cada mes perque 'ls municipals no us agafin com si haguessiu robat un rellotge. Com feren mesos y mesos de carrera ab aquells que ab la dolsesa del armonium regalavan avans als vehins ab trossos de musica delitosa. Com feren després ab los pinxots llogadors de pianos de manubri fins que 's resignaren á pagar un tribut, que als wagnerians tampoch los hi aprofita.

Que no arribará aquest dia del tribut pels pobres ceguets?

Prou que arribará per poch que la Civilisació avansi. Sobretot si no deixan de recó la *Bohème* y altres cosotas pel estil; si no entran de plé als gustos dels que llensan las escomunions com aquell que llensa pinyols de cirera.

Cent kilos

Ab un castellá que feya trencá 'l cor, un fadrí adroguer, ab un paperet als dits, llegia ab tota la calma del mon: *un saco de alubias, sien kilos; un saco de garbansos, sien kilos.* No 'n feya cas del camálich que ab los *sien kilos de alubias* al coll li deya hont tenia de deixá 'l sach; atrafegat mirantse de cua d' ull una criadeta jove, ni menos se l' escoltava.

Jo no sé lo que va passar després, perque sempre vaig depressa quan passo per la plassa de Santa Caterina. Lo que sí puch dir es que d' un bon tros lluny encare sentía uns renechs molt recargolats, que tant podian anar per aquell mitja cerilla de fadrí, com pel que tingué la gran pensada de carregar als homes com als matxos.

Dotze arrobas son la cárrega d' un animal de bast. Ab aixó vejin si n' hi falta gayre.

Cent kilos á las sacas de farina; *sien* kilos

als sachs de *garbanzos* y d'*alubias* son massas kilos per un camálich de carro y per un fadrí forner. Jo 'ls carregaria al coll del que va inventar semblants bultos per veure si de una vegada 'n podriam eixir.

Aviat ho tenen endegat los que volen facilitat de comptes. Deu de cent fan mil; cent de cent fan deu mil: totseguit están trets los cálculs. Pero com los homes no son caballs francesos, després venen los comptes dels metjes y las receptas dels apotecaris y 'ls plors de las familias si 'ls que portan lo pes de la casa á mitja edat no son bons per res.

Jo me 'ls he mirat moltas vegadas als fadrins forners: no n' hi ha cap que crihi panxa. Un xich lo travall de nits, dos xichs las disbauxas dels cafés cantants y tres xichs de carregar y pujar á las bastidas aquellas sacassas blancas, n' hi ha prou pera acabar ab la salut del més fort.

Pero la cuestió es treure 'ls comptes ben depressa, que fent corre una coma s' estiga aviat llest.

Y jo anava caminant y anavan encenent los llums. Y 'm venia á la memoria que dos mesos endarrera encare hi havia una hora més de dia. Y veya passar homes grans y petits y donas grassas y magres: uns depressa, perque eran joves y tenian tart; altres poquet á poch,

perque no 'ls hi venia d' aquí y 'ls hi costava d'arrossegar las camas. Res anava per cents ni per deus ni per mils: anava per lo que anava: la claror morint á las set esperant morir á las cinch quan arribi 'l Desembre; lo caminar, per la edat; la bona ó la mala cara per las alegrías ó per las penas.

Y vaig veure carros ab caballs sapats, y carrets ab caballs escanyolits: aquells que de segur devian ser d'alguna agencia; aquestos del recader de Tarrassa ó d' alguna fábrica de capsas de cartró. Y tot ho trobava proporcionat, homes y bestias, pressas y calmas, fosca y un xiquet d' alivi en la calor; tot menos las sacas de cent kilos, que are las descarrega un home sapat de nou pams y are las te de descarregar un escanyolit que ni als vuyt arriba.

Y 'm vaig recordar de mares que tenen set fills y de casadas que no 'n tenen cap y d' altres que 'n tenen quatre, y d' amichs que s'ofegan ab un vestit de fil y d' altres que, gastantne de llana al Juliol, encare no 'ls hi fa nosa la samarreta.

Es á dir, que tot es diferent al mon, fora de las cadiras de menjador, que totas las fan igual, y las sacas, que totas las fan de cent kilos. Y si per menjar tens d' acotarte perque 'l plat te queda mitja hora lluny, fúmet. Y si encare no ets home fet y assegut no arribas á la tau-

la, fúmet encare més, que 'ls ebanistas no hi han atinat en que hi ha noys que encare creixen y homes que 's quedan curts y d' altres que semblan unas perxas. Y si t' esllomas, ves á Sant Maura, y si 'l ferrer de Sant Maura no 't cura, ves al hospital, que als magatzemistas no se 'ls endona res mentres pugan treure depressa 'ls cálculs.

Som als temps de la reglamentació. Quan als carrabiners los fan posar d' estiu, cau l' estiu per tots al mateix dia, igual á Sevilla que á Tuixent, y ab las manías que hi ha, encare no sé com van atinar en triar alts als artillers de montanya. Fan una carretera, y en no havent de guanyar un coll molt alt, tiran al dret, perque 'ls enginyers son los que van á dins y 'ls cavalls son los que tiran la tartrana. Sort que, sense haver arribat á tenír carrera, 'ls cavalls també se 'ls treuhen los seus comptes, y quan la pujada es massa dreta, si 'l tartraner va distret, las esses que no va voler fer l' enginyer las bestias las van fent d' un cantó de carretera al altre. Y 'ls enginyers igual que si 'ls hi diguessin Llucia.

Un se mira 'l mon y tot ho veu variat. Y 'ls ulls se distreuhen. Y al estiu gosém pensant en l' hivern, y al hivern pensant en l' estiu.

Volen res més fastigós que la igualtat de dias y de nits, la igualtat de plujas, la igualtat

de sols, la igualtat dels comptes de gas, la igualtat de fret y de calor y de robas?

Si això dels cent kilos va seguint, per carregar y descarregar haurém de llogar orangutans ensenyats, que diu que tenen tanta forsa.

Tot avans que tranzigir ab la rutina dels sachs de quintá y mitj, que son los que 'ls homes poden dur sense malmetres.

Ves qué diría 'l fadrí adroguer de las *alubias!*

Fora capás de créures que la humanitat torna á anar ab bolquers y que la civilisació 's tenía de despedir per sempre més de Santa Caterina.

Perque no n' era dels que quan veuhen un hu y dos zeros diuhen cent, sino dels que cantan *sien*, tal com los hi van ensenyar á estudi. Ni dels que de las *alubias* ne diuhen monjetas. Ni dels que dels *garbanzos* ne diuhen sigrons, sino clar, ben clar, *garbansos*.

Fan la guerra als microbis y trobo que fan molt be. Pero potser farian millor en fer la guerra á las baluernas de cent kilos. La desinfecció, quan es ben feta, serveix de molt. Las ordres sérias de no deixar escupir als porchs que tenen aquest vici, 'ns garanteixen, quan no es un porch, sinó un pobre tísich el que escup la maledicció que porta dintre, de que, seca y feta pols y voleyant, aquesta male-

dicció no 'ns te de sembrar á la perdiu la malaltía. Fan més los alcaldes quan la donan per véures lo nom al diari: corren carrers y carrerons per veure quants pobres dormen en una cuadra, y com ja tenen á la butxaca la nota dels metres cúbichs d' ayre que necessita una persona per respirar, penyoran al amo del dormitori, li fan tancar la casa, y no l' envian á presiri perque 'ls alcaldes no gastan encare toga y birret.

Sense tréures de la butxaca 'l vidre de multiplicar s' adonan dels microbis, y no s' adonan de las dotzenas de carros carregats de sacas de cent kilos que 'ls fadrins forners, magres y escarransits casi tots, tenen de descarregar al peu de la botiga. No deixan escupir als tísichs, y no 's fixan en que la tísis troba la porta oberta en una naturalesa gastada per un gran esfors. Sí, més gran de lo que 'ls alcaldes se figuran, perque una de las fatxanderías dels forners es que las criadas que hi van á comprar pa vegin tota la farina que tenen, y com á Barcelona las botigas costan un sentit de lloguer y per poderlo resistir no se 'n pot llogar una de gran com la plassa de toros, vinga una estiva ben alta, fins al sostre, que hi cápigan las vuyt ó deu carretadas de farina que s' acaban de comprar. Fa crédit una estiva que arribi al sostre y fins sembla que 'l pa te de ser millor.

Voleu anar per cents? Bueno; aneu per cents; feu sacas de doscents kilos, que 's necessiti una grua per descarregarlas. Y ab la grua féulas, si voleu, fins de mil. Pero may de cent: ni d' *alubias,* ni de farina, ni de *garbansos*. Perque l' home no ho es un matxo, y als matxos, fora del temps de las veremas, y encare perque las portadoras no tenen d' anar lluny y perque van descarregats al tornar á la vinya, no se 'ls hi carregan més que dotze arrobas. Duas més que als fadrins forners, que tenen de pujar las sacas á la estiva.

No 'm penso haver dit cap pecat ni haver atacat cap interés. Pero ja veurán com algun magatzemista y algun fabricant m' agafarán rábia. Y potser algun meritori també, perque, quí no 'n sab de fer corre una coma per fer una multiplicació?

Era avans que 'ls meritoris tenian de saber ben be de comptes: quan no haviam progressat tant, quan se comptava per lliuras, sous y diners, y per duros, rals y marvedissos, y per quintars, arrobas y lliuras. Avans per entrar á un escriptori s' havía de ser molt esquilat, y, es clar, com que n' eran los que hi entravan, no s' hi arrossegavan dos anys sense guanyar ni per las corbatas.

Pero are, are que 's compta ab máquina, qué significa un meritori? Res: no es altre co-

sa que un jovenet net y endressat, que diu papá y mamá y que sab de modos.

Ben mirat no es res més que això y una carga pel *papá* y la *mamá* que no han tingut coratge per ferlo entrar d' aprenent ni diners per donarli una carrera.

A quí farém padrí?

Son molt sagradas las obligacions dels padrins y la costum fa que no 'n resultin gayre. En part, perque en la tria dels padrins los pares no s' hi fixan com tindrian de fixarshi; en part, perque, 'ls que 'n fan, sovint s' escoltan com qui sent ploure lo que 'l capellá 'ls hi llegeix després de batejar á la criatura. Sol haverhi massa alegría á las familias perque entrin en reflexió, y pensa massa en lo nom que posará al infant pera que 'l padrí hi entri. Me dich Joan y 's dirá Joan. Me dich Layeta y 's te de dir Layeta. De cada cinch padrins cuatre pensan aixís. De cada deu padrinas nou tampoch donarán son bras á torser. Com si tots los sants no fossin sants y bons. Com si no fossin igualment santas y bonas totas las santas.

Son molt sagradas las obligacions dels padrins, no sols en lo corporal, sino en lo espiri-

tual de las criaturas que van á ferse cristianas. Per aixó 'ls pares hi tindrian de pensar molt, que Deu se 'ls ne pot endur avans d' hora, que no está escrit en cap llibre que haguém de morir joves ó vells. Un padrí es un altre pare ab iguals obligacions si 'l pare mor. Un padrí te d' estar á la que salta pera que 'l seu fillol puji dret, molt més á la que salta que per no deixarse pendre 'l nom per una padrina llesta ni per un pare entossudit. Un padrí no es sols padrí per regalar una mona de dos ous al fillol de dos anys y una de dotze al anarlo á veure 'l fillol á la dotzava Pascua, perque després de la Pascua que floreix ve la que grana, y 'l nen, fet home, després te de granar. Que si no grana un cop gran, á pare, á mare y á ell mateix més los hi hauria valgut lo toch de albat que no 'ls hi valdrá l' altre toch de campanas que fa doble tristesa.

Naixém sembrant arreu la alegría; creixém y la aném escampant; florím com qui diu ab la derrera mona que 'ns donan, y al ofici ó á la carrera 'ns preparém ja á granar. Llavoras son las penas per las plantas y 'ls arbres si no troban sahó á la terra. Llavoras son las penas per la adolescencia si 'ls pares son descuydats ó si, morts ells, no troba en los padrins la sava que tant necessita pera entrar de ple en las lluytas de la vida.

Per aixó, á més de ferse sovint mala tria quan lo segon pare no es parent, la trobo encare pitjor quan ho es massa. Sabém que hem de morir sense saber quan; pero de lley natural es que morin los avis avans que 'ls pares. Fent padrins als avis se 'ls fa contents á n' ells, mes, al meu pensar, se fa un flach servey al net. L' homenatje es gran: la conveniencia massa petita. Fer padrins als altres parents directes es sangrar l'amparo que 'l Sagrament nos ha donat, perque, d' obligació, oncles y tias ja 'n tenen de natural, y aquesta natural obligació no 's te de descomptar del padrinatje.

Contra costum, que no recorre als bons amichs fins que s' ha acabat la familia, crech que 's te de recorre als bons amichs avans que als avis, á las tias, als oncles y als germans més grans, oncles y tias y germans que devegadas encare tenen ganas de jugar y que qui sab en qué pensan quan batejan á la criatura. No puch assegurarho, pero la meva de padrina crech que pensava més en los confits que en mí, y, y aixó sí que ho puch assegurar sense por de que 'm contradiguin, la filla meva una vegada que va ser padrina pensava més en los melindros del refresch que en lo que deya 'l capellá. Es un fet, y 'ls fets no poden negarse. Es un erro, que es erro si 'ls padrins tenen de

ser padrins. Per aixó 'm decanto més als bons amichs que á la parentela, perque 'ls parents joves ja la tenen la obligació y perque, per lley natural, en los avis no sol trobar puntal la criatura. Los puntals tenen d' estar drets pera fer forsa, y 'ls avis ja fan lo derrer son quan més se 'ls necessitaria. Fem memoria tots plegats y 'ls ous de las monas, que 's solen contar per anys de vida, pocas vegadas los haurán vist arribar á dotze 'ls que tenian als avis per padrins. Lo que vol dir que al preparse per granar los hi ha faltat lo puntal que la Iglesia á las fonts va donárloshi. Puntal que no apuntala no es puntal.

Ja es prou dols lo nom d' avi, pera que 'ls avis vulguin trobar en aquest nom més dolsesa. De padrí 'n pot ser tothom; á avi de deu nou no hi arriban. Ja es prou dols, y ja te prou majestat pera que n' hi volguém afegir una engruna.

Al meu entendre s' ha de recorre als bons amichs, y dels bons amichs als que estigan plens de vida. No als que de la vida 'n comensin á devallar la costa, sino als que encare la van pujant. Y més encare per las nenas que pels nens, que fins á pendre estat no passan de plansons á arbres.

S' ha de recorre als amichs que, á més de ser bons, tingan bon seny, com s' hi recorre

per las tutorías. No tenen de ser dels que comptan quants Joans han posat ni quantas Layetas, que 'ls que comptan d' aquesta manera son més toca-timbals que altra cosa. En lo Sagrament no més hi veuhen lo dret de posar lo nom; ben pocas vegadas los alts debers que 'l padrinatje imposa. Lo dret de donar son nom als fillols, y, dels debers, lo principal lo de regalar la mona. Solen ser aixís los tals padrins, sense que 'ls hi vulgui pasar cap tara.

Perque la inconsciencia no ho es una tara avuy en dia, que si ho fos, pobres de nosaltres! A mida que 'l llegir nos fa pensar ab lo cervell dels altres, los cervells nostres van perdent la poca ó molta forsa que tenían. Los pensaments se van tornant pensadas y res més.

Es hora de fixarshi en lo que dich, que la vida te avuy dia molts trencacolls, molts més que no 'n tenía cent anys enrera, en que 'ls pares envellían més, en que, fins als trenta anys, los homes no anavan per las sevas.

Es hora de que pels fills no 's busqui un puntal sense aguant, sino un que aguanti ferm y duri forsa; que caygui, si te de caure, quan lo plansó ja sía arbre fet, no quan encare 's reblinqui de tant tendre.

Fem memoria y fugimne de lo que no convé als nostres fills, de lo que fa irrisorias las obligacions que llegeix lo capellá.

Los que s' espantan de tot son los que més convenen; los que de res s' espantan tiréulos al foch, que per res serveixen. Los que per acceptar un cárrech cualsevol volen de primer pesar sas forsas, si logréu que l' acceptin estiguéu segurs de que 'l cumplirán á conciencia y be. Los que's creuhen bons per tot no son bons per res y ni la conciencia hi posan en los seus actes.

Per aixó arriban á vells frescos com una rosa.

Fugimne de gent aixís pera las cosas sérias. Ells á la vida hi han vingut per altra missió: per la de neixer, creixer y peixer.

"Val més que digan per aquí passa un burro que per aquí passa un tísich." Son los que no 's treuhen dels llabis aquesta dita, aquest himne á la mandra, buyt com casi tots los himnes que 's cantan á desdir.

La tutoría sagellada ab un Sagrament no te d' estar per sota d' una tutoría sagellada á casa d' un notari. Y molt menos quan l' una s' exerceix ja en vida dels pares y l' altra no s' exerceix fins que'ls pares son morts, quan, per regla general, ja s'acostan los orfes á la edat de caminar per sas camas.

Las obligacions contretas als catorze anys no son obligacions ni res. Mal fet, donchs, d' imposarlas al germá ó á la germana gran

del que acaba de neixer. Las que 's contreuhen al entrar á la decrepitut desde 'l fossar tampoch poden cumplirse.

Aquest es mon parer. Que hi diga més qui més hi sápiga.

Amichs fins al ocs, pero á la bossa no m' hi tochs

Quan un se queixa 's te de queixar ab rahó.

Y 'n tením de rahó al plányens tant de que del Teatre Catalá 'n fugin los primers espasas?

Jo crech que no 'n tením gens ni mica. Ni contra 'ls actors, ni contra la empresa, ni contra ningú.

Al revés, que la culpa es de la gent mateixa, que, dihentse ben catalana, ja que no catalanista, paga 'l doble y tres vegadas més per veure companyías forasteras y fins per véuren d' extrangeras, que uns ab altres dels que las van á veure no las entenen ni de la meytat.

Quan per anar á una funció catalana no 'ns dolguin tres y cinch pessetas, podrém cridar contra autors, actors y empressaris. Mentres nos dolguin, bon goig de callar. Mentres al dret de socis de las societats recreativas hi vagi adherit lo dret de veure de franch ó casi de

franch una ó duas vegadas al mes *funció de comedia,* no anirán bonas companyías pel mon, si poden deixarán de pagarse 'ls drets d' autor, y no deixarán de pagar los bolos á las companyías perque, estant al peu del canó, farían com los musichs de las coblas, que no 's posan á tocar la segona part del ball de la festa major que 'ls fadrins no 'ls hi hajin pagat lo convingut en los intermedis.

D' un be no 'n surten las costellas tant grossas com d' un moltó. D' una alzina de cent anys no 'n surt tant carbó com d' una que haji vist passar duas centurias. D' una perera nana, que las pocas ó moltas peras que te totas las ensenya, no 'n surten las peras que d' una perera vella d' hivern.

Voler anar al teatro per una pesseta columnaria es voler anar á veure companyías que totjust s' aguantan, es decretar la miseria pels actors, es voler que 'ls autors escrigan com los escribents de la Virreyna, es voler que 'ls empressaris se reparteixin, si'ls va be, una miseria, y res si al mitj del hivern ve una passa de gripa, ó si per mor d' una vaga grossa ó d' una revolta política hi ha vuyt días d' alarma. Anar al teatro ab las dents esmoladas contra autors, actors y empressaris perque al día del estreno 's puja un xich lo preu, puja que no arriba de molt á lo que 's paga en días ordi-

naris per veure una companyía de fora casa, es no tenir solta ni conciencia, perque un actor de poca paga no será may un Zacconi, ni un escenógrafo podrá pintar una gran decoració si li comensan á regatejar, com qui diu, los colors y 'l paper y la tela, ni la empresa 's podrá gastar en vestuari lo que 's gastan las empresas que comptan los ingressos per vuytcents y mil duros per funció.

Tot está desbaratat. Galejém de catalans y alguns fins de catalanistas, y si una societat d' aquesta mena está atrassada de cinchcents duros, tal soci, que també ho es d' una societat rica d' sport y que per cualsevol tontería dona un bitllet de cent pessetas á n' aquesta, per aquella li sembla que ja fa massa si 'n dona un de vint y cinch. Més de quatre vegadas s' ha discutit al Ajuntament y á la Diputació la miseria que donan per la festa de Maig, y al mes de Maig mateix per uns cossos de cavalls las pessetas las fan anar á milers, calculant, de segur, que glorifican més á Barcelona las festas del Hipódrom que las de la Llotja y que te molt més mérit saber criar y montar cavalls que produhir una bona poesía ó un bon travall en prosa d' imaginació ó histórích.

Lo rumbo, valga aquesta paraula que no es de la terra, 'l gastém aixís. La miseria la destiném per las cosas de casa.

Aixó, aixó es lo que esplica l' estancament del Teatre Catalá y que no puguin pendre volada moltas cosas. La corretja del antich mestre d' estudi la fem voleyar qu' es un gust; los concells los fem anar á banal; pero será, sens dupte, pel convenciment dels mateixos critiquejadors que 's fuig de ser empressari y propietari d' un edifici destinat á Teatre Catalá com de la pesta. Las ganancias dels altres tothom las veu claras, pero, de tant que ho son, ningú 's vol posar á negociant del mateix ofici.

Se vol cosa més desesperadora que lo que está passant? Se necessita fixarshi per créureho. Escriu un autor una obra, esposantse á tot, fins á que 'ls crítichs li diguin assessí, y si per un rellans li va be, á despit de la corretja dels crítichs, li fan per tot arreu, pero no cobra més que lo que no poden estafarli. Pensan en pagar los llums, perque 'ls veuhen y 'l cobrador es á la casa. Pensan en los actors, perque 'ls senten y no se n' anirian del poble sense cobrar. Pensan en las cadiras si n' han de llogar, en los jornals d' acomodador y de la maquinaria; pensan en los impresos, perque 'ls hi fan pagar per endavant, en lo lloguer del teatre, en tot menos en lo que portá las gallinas á las illas que no n' havian vistas may. Vergonya fa 'l dirho, á Catalunya es allí hont se fan més fraus als autors, com si tinguessin de viu-

re del ayre del cel y haguessin de vestir com los negres de Guinea, que ab uns calsotets encare 'n tenen massa. Es clar, com no 'ls veuhen travallar com als ferrers ni suar com als pagesos, se pensan que desde 'ls núvols los hi dictan las comedias y que ells no hi tenen altra feyna que la que tenen los memorialistas al escriure lo que 'ls hi van dictant las criadas. Sí, á Catalunya es hont se roba més, y quan se fan obras catalanas molt més que quan se'n fan de castellanas.

Y tot succeheix perque 'ls que van al teatre catalá pagan casi com al temps dels put-xinellis. Y van malament las societats catalanistas, perque tal que al Círcul Ecuestre ó al del Liceo, per no ser menos que 'ls altres richs, pagaria com á deu, paga com á hu ó com á dos per fer prosperar lo que diu que tant estima. No 's dona ni 's paga per la estimació, sino pel qué dirán, per formar al costat dels que, fora del divertirse, no tenen altres gastos.

Los malpagadors solen ser malpagadors perque no tenen ab qué pagar. Lo dia que la sort los hi dona 'l tom pagan tan be com los que's vantan de no fer anar may per cobrar duas vegadas á casa seva.

S'estafa als autors perque casi no n'hi ha pels actors y pel llum y per l'amo del Teatro. Y, potser val á dirho, un xich pel gust d' esta-

far. Pero aquest gust tindría cura escarmentant als empressaris de festas majors y de diumenjes y festas assenyaladas, perque, á guanyarshi la vida las empresas, no foran de quatre perduts, sino de gent que del poble ó de fora poble tindrían per perdre. Y'l que te per perdre ja pensa d' una altra manera.

Que se n' ha anat en Borrás y en Codina y la Morera? Te res d' estrany si guanyan fora casa 'l doble y més que á casa seva? Está be que guanyant un xich menos tinguém la pretensió de volerlos aquí; pero volerlos lligar per sentiment de Patria y tenirlos á dieta, es una pretensió ridícula y fins lletja del tot. La Patria te de comensar per reconeixer lo valer dels seus fills. Després que surti ab exigencias.

Y aquí la Patria no es Catalunya, sino'ls catalans un per un, que pagan doble á una companyía forastera sense recarlos ni treure 'ls comptes als empressaris, y 's creuhen fer un favor anant de tant en tant á veure comedia barata catalana.

Callém si no tenim desprendiment, que es lo que 'ns toca: callar. Y no critiquejém als empressaris, que al cap y á la fi no es una carrera de *escala cerrada,* sino un ofici obert á tothom. A poderosos que 's prestin á aixecar un edifici, cobrant, s' entén, no la tinch la pretensió de que esmersin cent mil duros sense tocarne llo-

guer, y á amadors de la nostra literatura dramática que s' arrisquin á guanyar ó á perdre, que de tot hi ha en aquesta mena de negocis. Callém y fem per lo de casa, si no més, tant com lo que fem per lo de fora; no 'ls hi traguém los comptes als que passan los maldecaps d' una empresa. Paguém lo que val veure una bona obra y una bona companyía y un bon decorat y un moviliari bo y propi y un bon vestuari y un personal conforme d' acomodadors.

Llavoras tot cambiará, y si no cambía, si 'ls empressaris escanyan á autors y actors, si no presentan ab propietat las obras, no ab una corretja, sino ab un vit de bou peguémloshi, que s' ho tindrán ben merescut. Y denunciémlo allá hont lo sapiguém lo robo del dret de propietat, perque ni tots los que 's dedican á escriure pel teatro tenen fortuna per viure de renda, ni es just que 'ls que hi pugan viure se vejin trepitjats en son Dret. Qué més viure de renda que tenir casas á la Rambla? Y ab tot, los que n' hi tenen volen cobrar lo seu lloguer.

Llavoras sortirían tal vegada autors que avuy se guanyan la vida escribint en una casa de comers, perque valen més trenta duros segurs que cuaranta de probables, y tindríam més per triar; los actors no fugirían, perque no s' espatria ningú per gust, y 'l Teatre Catalá

acabaría d' assegurar sa supremacia, perque, ab tot y 'ls seus defectes, te més nirvi, pero molt més que 'l que 'ls estius nos serveixen.

Y sobretot que cridaríam ab rahó.

Mentres que are... are molts dels que cridan cridan per vici y alguns per una altra cosa.

A gastarlos los diners. O á callar, que del callar no 'n fan pagar contribució are per are.

A gastarlos los diners en aixecar un edifici digne de la importancia del nostre teatre. A gastarlos, si no hi ha prou pit per aixecar l' edifici, en montar una empresa séria, que, sense descuydar lo guany, no tinga 'l guany per únich punt de mira. Que prou se poden compaginar las duas cosas, y fins es convenient pel Teatre no oblidar del tot l' interés del diner que s' esmersi, perque, quan s' obté un interés, per cada un que flaqueja n' hi ha dos que volen serhi, mentres que si la empresa es sols de sacrifici, morts ó retirats los que la fundaren, no troban substituts moltas vegadas ni en los seus fills.

A ferho be y á fersho pagar una miqueta, que ja es hora de que la nostra gent se fassi cárrech de que l' anar al teatre catalá no es anar á veure *En Saldoni y la Margarida* en la arcoba de la casa d' una familia amiga. A ferho be y á cobrar lo que val lo ferho be, que aixís n' hi ha per la empresa, pels actors, pels

escenógrafos, pels autors y pel mateix públich que paga, que surt del teatre content y satisfet de tot, fins del moblatje que usa la empresa, fins del vestuari, fins de las deferencias dels acomodadors, fins de la comoditat ab que s' está en un bon teatre.

No costa res critiquejar desde fora. Sobretot si un fa com aquell que no s' adona de la desastrada competencia dels teatres-baluernas del Paralelo y de la encare més desastrada que als teatres fa l' Ajuntament donant de franch concerts y fonts lluminosas y castells de fochs en temps de festas, que es quan las empresas de teatres podrian fer algun dineró.

Los richs van al teatre catalá á riure y no més quan no poden anar á lluhir al Liceo. Y llavoras pagan lo que á la empresa li plau ferlos pagar, doble, tres vegadas més que un día que no sía de moda y que si á má ve representarán una obra que valdrá molt més y que 'ls actors la farán ab molt més gust, perque també 'l buscan los actors l'aplauso, visquent com viuhen d' agradar á la gent. Y 'ls días de moda ¡tantseval! no cal escarrassarshi, perque tampoch lo lograrían un éxit, que si es moda anar al teatre aquell dimars ó aquell divendres, no es de bon tó l' aplaudir, baldament vegin representar una obra tan hermosa, tan discreta y que tant val literariament com *Don*

Gonzalo. Igual que si fos pecat, no s' aplaudeix aquestos dias, acontentantse 'ls caballers y las damas en riure potser d' una manera poch discreta d' acudits un xich barroers.

No diré que no mereixin alguna fiblada las empresas, pero 'l públich es potser qui 'n mereix més, y 'ls críticbs, que sembla la tingan jurada contra 'ls que escriuhen, contra 'ls que representan, contra la calor, contra 'ls fils d' ayre y contra de tot, conseguintse aixís no més que una cosa: acabar de refredar á la gent que ja está prou freda y acabar de donar la rahó als pares, que, com son los que tenen de guanyarlos, més s' estiman divertir á la familia pagant un ral d' entrada als Cinematógrafos, que portarla á veure al teatre una bona funció. Acabém de férloshi perdre la ilusió als fills y á las fillas, que pels pares no 's perderá; no serán pas ells los que 'ls portin arrossegant al teatre.

La embustería dona

Qué tenen que veure unas eleccions ab las tauladas de café?

Molt hi tenen que veure, perque al café hi va tothom y de tothom necessitan los que's desentranyan per la ciutat ó per la patria.

Es clar que no s' entaulan tots per menjar, perque sortiria massa car l' ofici, pero s' entaulan los que 's tenen d' entaular, los que á casa seva ni enlloch hi tenen cap feyna quan ni 'l poble ni 'ls senyors van moguts, quan vilas y ciutats son una bassa d'oli, quan las ambicions amagadas covan las trapasserías que més endavant se tindrán de fer.

No cal que llegeixi la *Gaceta* per saber quan hi haurán eleccions. Aixís que 'ls diaris comensan á parlar de que 'l Gobern está á punt de caure, ja 's comensan á omplir certas taulas dels cafés y s' hi deixan caure unas fesomías

de que un no 'n daria dos cuartos. Ni un cuarto y mitj si tant m' apuran.

A las taulas en que hi farán la gran saragata 'ls richs s' hi acostan uns richs que fan cara de pobres. A las taulas en que s' hi reuneixen los de la Flamarada, uns pobres que, per més que 'n siguin, no fan tanta llástima com aquells que van disfressats de rich. Perque 'ls pobres s' hi acostan per trevallar de veras pel partit, y 'l deixarse pagar un café sembla que no afronta, mentres que 'ls que s' acostan á las taulas en que s' hi sopa y s' hi destapan ampollas de champagne hi van per fer veure que travallarán pel que te la fal-lera de figurar cobrantse per endevant la feyna que no farán més que ab la llengua y las incensadas que entre plat y plat li donan.

Tot es alegría en una taula d' aquestas, perque, qui dupta del éxit, sortint cada vespre nous amichs ab més influencia cada un d' ells que no 'n tenen ab la reyna las sevas camaristas? Cóm pot deixar de guanyar als pobles qui de cada poble veu venir la seva representació de parroquians de la fonda de Sant Agustí, que aquell vespre 's dignan deixar la fonda menestrala per un sopar que acaba sempre en xirinola?

Per la xirinola 's veuria de qué tractan si no 's vejés ja per las fesomías. Perque fa cada

riallassa 'l candidat, igual que si ab la plata de peix li portessin l' acta.

Grans días pera 'ls mossos de café, perque 'ls cambis de bitllets sempre trincan fort. Un durot! Qu' es un durot per servir tan be-de-Deu de barcelonins y de delegats de fora?

Jo ni ho pregunto quan hi han eleccions, perque fora igual que preguntar si s' hi veu quan al campanar del Pí tocan á missa d' onze. S' ompla 'l café á mitja nit? Esvalotan á la dreta, escriuhen á la esquerra y á la taulassa de devant del taulell se tocan los uns ab los altres? Riuhen y demanan tinter y ploma y van y venen y fa 'l mosso més bona cara que de costúm? Riuhen y enrahonan y 's treuhen cartas de la butxaca y 's miran de cúa d' ull y ab cara de llástima als d' una altra taula plena de tassas buydas de café y de gasseosas? Es que 'ls que tenen candidat rich se creuhen guanyar als del candidat pobre. Riu y ni 's digna mirar al que paga 'ls cafés y las gasseosas? Es que 'l candidat rich també 's creu guanyar. Riu per forsa y no aparta la mirada de la taula dels cafés y de las gasseosas? Es que 'l candidat rich se cambiaría de gust pel candidat pobre, perque veu que aquest te per cada apóstol dels seus deu bojos que 's jugarían per ell, es á dir, per la idea, fins la feyna de que tot l' any la dona y 'ls fills tenen de viure.

Las gasseosas y 'l *champagne* simbolisan los dos entussiasmes: lo veritable y 'l comprat. Cego te de ser qui no ho veja sense ulleras. Los del entussiasme veritable van al café á que 'ls hi donin feyna; los del entussiasme venal van al café, no á buscar feyna, sino á fer voleyar l' incenser. Los candidats de la Flamarada diuhen que s' ha de fer una cosa, y encare no l' han dita que ja surten tres ó quatre á ferla. Los que pagan sopars ab champagne casi ni s' arriscan á dir qué s' ha de fer, perque no 'n fan cara de corre á buscar vots aquells que te á la vora.

Per aixó 'ls candidats del partit rich se cambiarían moltas vegadas pels candidats del partit pobre, que sense bicicletas ni automóvils arriban allá hont ells no poden arribar ab tots los invents del sigle.

Asseguts en una taula de café á mitja nit no se 'n veuhen gayres de vestits blaus, y 'l que una vegada no ha passat per las baquetas del sufragi universal s' ho creu que aquells deu ó dotze que li fan costat arrossegan més vots que espigas de blat no arrossegan dos bous junyits á una carreta. A mitja nit dormen los del vestit blau, pero no dormen los dias d' eleccions, y al pobre que va de refiat lo deixan esclafat quan arriba l' hora del recompte.

Jo si tingués de jugar á fet no m' hi deixaría caure á mitja nit en una taula rodona, sino que me n' aniría á la Riba á l' hora de plegar y, una paraula aquí duas allí, esbrinaría més ó menos cóm pensan aquells homes. Y una estona més tart, á l' hora que al Vulcano y al Alexander y á la Maquinista plegan, miraría cóm va de ple aquell passeig de la Barceloneta. Y un altre vespre, tot passejant, me n' aniría al Poble Sech ó á Sans ó al Clot, y un altre, gansejant, també escoltaría qué diuhen los que passan pel carrer del Hospital. Y miraría de quins diaris se venen més y als indrets en que 's venen, perque, la veritat, per jugar á fet s' ha d' anar lleuger de camas, y avans no 'm deixaría posar en candidatura sabría be cóm y de quina manera. Perque 'l que juga no dorm y menos en los jochs de la política.

Lo sufragi universal te malas bromas y 'l champagne hi está bastant renyit. Y aquells mitjos senyors que se 'l beuhen tant de gust pagant un altre tenen si fa no fa ab los travalladors la mateixa influencia que jo tinch ab lo rey.

No cal llegir la *Gaceta* per saber quan comensarán los diaris á insultarse y á engrunyirse 'ls ciutadans y la gent de vila ells ab ells. Perque, no hi ha més, derrera dels insults dels que escriuhen per ofici venen las dis-

putas y las bofetadas dels que 'ls segueixen á ulls cluchs, com després del vent ve 'l torrent, com després de certas prédicas han vingut las bombas. No cal llegirla la *Gaceta* si 's te 'l vici d' anar una estona al café á la nit, que prou se coneix per la saragata y per la bona cara que fan los mossos de café que tenen la sort de servir la gran taula rodona.

Qui juga no dorm, y certa estranyesa que vaig veure en la llista dels candidats richs fins me fa creure que un d'ells va fer cas de una conversa que vaig tenirhi quan, dirigint *La Renaixensa,* havía escrit sense malicia un *Nos ab nos* sobre cert ball donat per certa societat del carrer de la Portaferrissa. Qui juga no dorm li vaig dir aquell dia, y per regidor, trihi, si de cas, los voltants de la plassa de Sant Jaume, que no perdrá encare que li estafin los vots d'un ó de dos colegis. Per regidor la plassa de Sant Jaume, y per diputat no 's deixi posar á la cua de la llista, que 'ls que votan, ja que no res més, volen tenir certa iniciativa, la de cambiar un nom ó dos de la llista, que sempre son dels derrers. Ab aixó, ó sigui dels de devant, ó que s' ho fassin com vulguin, que no guanyaría per enrabiadas.

Lo que vaig veure llegint las llistas me digué clar que 'm va escoltar tant com jo 'l vaig escoltar per compláurel en lo que 'm demana-

va. Cinch eran los que pretenian la representació de la ciutat, de quins cinch lo sufragi universal n' havía de tirar tres de costellas. Donchs la trassa era veure qui penjava á l' altre la esquella, qui 's salvava de morir ofegat per la gran riuhada. Perque en aixó de las candidaturas hi ha una germanor, una fraternitat, que diuhen, pouant la paraula del llatí que are mateix ni 'ls capellans entenen, que ni la de Cain y Abel, un amor com lo del gat y la rata. Diu que pateixen molt los que s' ofegan y que per aixó 's van inventar las carbassas y 'ls salvavidas de goma y de suro.

Cuatre anys enrera ja ho sé qui se n' hauría anat á fons lo senyor ab qui havía tingut aquella conversa, aquell senyor que 's va deixar posar en un districte perillós á las eleccions de regidors mentres los més aixerits jugavan á la segura triantse 'ls més bons districtes.

De aquellos polvos vienen estos lodos. De aquell aixeribiment ha vingut l' aixeribiment dels que semblava que dormian. Y al entrar en correcta formació contra 'ls de la Flamarada, 'l dilluns anava en Pau á primer de rengle y en Pere á la cúa. Y 'l dimars en Pere ja era á segon de derrer y cada dia anava avansant fins á posarse al devant dels altres quatre. Igual que 'ls catúfols, que are son abaix are son á dalt, umplintse cada un ab las escorriallas

del altre y abocant á la cubella de la cínia l' aygua per un igual y anant tots de buyt cap á l' aygua fresca y regalada.

Are son á baix, are son á dalt, que ningú hi juga avuy á perdre, y en punt á germanor política no s' ensopeixen los candidats, vigilan més als seus companys que als que 'ls hi fan la guerra.

Que això d' anar l' un dia al cap y l' altre á la cua es fer los gegants? Sí senyors, pero no 'ls fan també las *primas donas* anant entrecreuadas pels cartells perque no agafi l' una més categoría que l' altra? Donchs per això s' ha fet, per la categoría, perque 'ls gegants y las trampas van massa á la vora á las professons, y de ginesta tant n' hi te d' haver pels uns com per las altras. L' elector es sempre un noy gran; y moltas vegadas quan passa la gegantesa ja no li queda una aumosta de ginesta al mocador. Qui juga no dorm, no sé quantas vegadas ho porto dit d' ensá que me las hech sobre aquest tema. *De los escarmentados nacen los avisados,* que es dirho igual sino en llengua diferenta. Sí; la ciutadanía s' exerceix avuy aixís: se va á votar perque diuhen qu' es faltar á no sé quin manament de la lley de Deu quedarse á caseta veyent tanta miseria. Se va á votar, pero com tothom vol tenir las sevas iniciativas, vota la candidatura

que li recomanan esmotxantne un ó dos, los de menos iniciativas un, los de més als dos que van á la cua, posanthi 'ls poca soltas los noms que 'ls hi passa pel cap y 'ls pare-pedassos los noms dels dos primers de la candidatura dissidenta si hi ha dissidencias al partit. Per aixó ningú hi vol anar á la cua, per por al poca solta y al pare-pedás, aquest derrer la pesta de las pestas, fora de quan fa d' arcalde de barri y posa pau entre dos que s' estiman pero que per una paraulada han renyit de moment.

Tothom te 'l seu orgullet y jo també 'l tinch d' haver contribuhit á que 's fes aquesta pasterada. No per la pasterada, sino perque 'm trenca 'l cor la Degollació dels ignocents, casi tant com me 'l trencava quan era una criatura.

No era cap tonto 'l que va fer la Lley electoral. Podent votar tots los diputats que pertocan á la circunscripció, l' esperit mesquí de borrar un nom ó dos no prenia un carácter tan general com are. D' esgarria-crias y de tarumbas n' hi han hagut sempre y n' hi haurá mentres mon sia mon; pero travallavan pel seu compte y no anavan enlloch. O 's salvavan tots ó tots s' ofegavan los de la llista, mentres que are 'ls poca soltas y 'ls tarumbas y 'ls pare pedassos y 'ls esgarria crias son manejats ab molta trassa pels de més empenta y que no te-

nen á la bandera altre terme que 'l seu Jo. Los blanchs á un cantó y 'ls neges al altre se feyan tantas gitanadas com podian, pero ells ab ells cap.

Pero are, podentse aferrar á la representació de minoría, qui no li estira 'l peu al company que també vol pujar á la cucanya?

Molt dimoni devia ser lo que 's va inventar los diputats de caritat. Molt dimoni, perque ab la escusa de que 'ls partits contraris no 's quedin sense representació, lo que va fer es sembrarhi la niella ó posarhi la bruixa.

D' aquí ha vingut lo daltabaix derrerament, de que 'ls dos que 's quedaren en terra á las altras eleccions encare no s' ho esplican. Tirant sumas havían de sortir diputats. Tornantlas á tirar no 's podían quedar penjats de barras al sostre, perque, per lo que pogués ser, per si 'ls de la comunitat, per massa lliberals, 'ls hi treyan alguns vots, s' havían procurat los vots dels de las cooperativas. Germanor, no més que germanor, amor de gendre, qu' es bugada sense cendra. Y d' això se 'n veuhen á totas las eleccions allí hont per caritat la lley electoral dona un ó més candidats á las minorías. Igual entre 'ls d' un color que entre 'ls del altre, perque gracias á Deu per tot hi ha prou gana. Y de las gitanadas que 's fan amichs ab amichs se n' aprofitan moltas vega-

das los altres, perque á copia de rebaixar los vots del mateix que en públich y en alocucions se recomana, se 'l deixa tant avallet que 's queda ab l' acta un dels contraris. O dos si son duas las plassas destinadas á las minorías. Reus y Tarragona podrían parlar si tinguessin llengua. Y en Pí y Margall ho podría corroborar si fos viu.

Si no era 'l mateix dimoni qui 's va empescar aquesta mena de caritat, devía saber al menos hont jeu 'l dimoni. Perque d' aquí ve la desfeta dels partits, que sempre son joguina d' uns quants ambiciosos.

Avuy tu devant y demá jo y demá passat un altre. Perque no val á badar, y á Barcelona encare menos.

Era al temps en que 's cassavan las alosas ab mirallets que 'ls candidats badavan. Avuy qui més qui menos rumía fins dormint.

Y á copia de rumiar hem vingut á parar á una cosa que fa riure, á alló dels catúfols de la sínia, que are van amunt are van avall, plens ó buyts, pero sempre per tanda.

Y si vostés volen es lo més ben pensat, dat que no 's podía fer lo de las *primas donas*.

Com s' entrecreuharian cinch senyors perque no semblés que l' un te més importancia que l' altre? A més de que 'ls noms no 's po-

drían ni llegir semblarian cinch clowns que fan las forsas.

Quí se n' aconsolaría de carregar ab los neulers, are que las neulas ja las fan ab máquina?

Quí 'l voldría dur lo róssech dels cuatre companys, avuy que 'ls patjes ja no s' estilan?

Senyor! baixeu si no teniu feyna!

Ves á peu per forsa

Per tot arréu van los tramvías, fentse en alguns trajectes una guerra que després se la troban los accionistas al anar á cobrar las suposadas ganancias del any. A Gracia hi van duas brancas de la Companyía inglesa, 'ls cotxes de "La Catalana," y 'l carril. A Vallvidrera aviat no sabrém per hont anarhi de tantas líneas que tindrém per triar. A Sant Gervasi carril y tranvía. A Sans, Sant Andréu y Sarriá igualment. A Badalona competencia desastrosa. La plassa de Catalunya es una orga de gats. La Rambla un rosari de baluernas; faixa petita de las Rondas, faixa gran del carrer de Corts, faixa encare més grossa del carrer de Consell de Cent... qué sab un hom si encare se 'n descuyda una dotzena!

Pero ay del pobre que tinga de seguir lo camí tant natural del Portal Nou al Padró, que en no avenintse á perdre un temps malagua-

nyat y á no gastarse un censal, no li queda altre remey que pujar á cavall de las camas. Ay del que visca á las pobladas barriadas dels carrers de Sant Pere, que no tindrá manera d' anar cap á la Rambla si no va ben lleuger de mollas. A peu y sempre á peu, baldament hi haji un carrer prou ample per tenir duas direccions y per poderhi plantificar, si no una empresa de tramvías, una empresa de Ripperts, que en altres indrets aprofita las engrunas y aprofitantlas totas potser ben comptat s' arruhina de mala manera. Perque no es tot hu arrossegar á forsa de sang un carruatje cap á Gracia ab aquella pendent tant viva y tant seguída que arrossegarlo planejant pel carrer alt y baix de Sant Pere, pels carrers del Carme y del Hospital. La mateixa línea del Portal Nou al de Provensa passant pel d' Aribau, que tant magre era al comensament, es avuy una línea concorregudíssima y de bons profits, á despit de la fatiga que suposa per las bestias las pujadas que duhen á la plassa de Sant Jaume y á despit de la eterna pujada del carre d' Aribau, empedrat perque 'ls cavalls no puguin rampuharhi.

Jo no ho sé si "La Catalana" no hi ha atinat ó si te demanada la línea y no han volgut concedirli. Pero lo cert es que per carrers molt més estrets que 'ls que tindría de seguir, hi he

vist passar las baluernas de las Centrals dels carrils los dias que per obras ó per professons no poden seguir los carrers que tenen senyalats pels altres dias.

Població? Si n' hi ha més que enlloch de Barcelona! Tráfech? Si sembla la fi del mon los dias de feyna! Camí natural? Si dels temps antichs que venen seguintla aquella via 'ls que entran á la ciutat pel Portal Nou ó pel de Sant Antoni! O pel carrer de Carders y Boria y Devallada de la Presó, ó per altra via més cap á la dreta. Son los dos camins rectes de atravessar la ciutat. Bo aquell pels que van á peu. Bo aquest derrer pels que caminan de quatre potas, que arrossegan sense matarse setze y vint passatjers, mentres que tenintlos de pujar á la plassa de Sant Jaume 's malmeten en quatre dias.

Avans de que apujessin los tramvías menos mal pels que tenían de fer tot lo trajecte. En pujant al Palau de Bellas Arts, si venían de la carretera de Mataró ó eixían del Park y baixant als Escolapis ab deu céntims havían acabat. Era pena de dany, pero no de sentit. Perdían temps, pero no 's desdineravan. Pero es que sense 'ls que van als estréms hi ha 'ls que 's quedan pel camí, y aquestos son los que donan la ganancia á las empresas, perque cada trajecte son duas cotxadas de gent y la carte-

ra dels conductors s' ompla depressa depressa.

M' hi he fixat algunas vegadas en los cotxes que duhen á Gracia per cinch céntims per fer la competencia al tramvía inglés y al tramvía alemany de la Rambla de Catalunya. Los que aprofitan los cinch céntims son travalladors y, fora d' alguns que viuhen á n' aquest derrer carrer, tots los altres *senyors* que hi pujan son també milionaris que han buscat á las travesías del carrer Major de Gracia pisets de pocas pessetas. Total que si pujan vint passatjers á la Plassa de Catalunya 'n baixan dinou á Gracia. Y arrosségals per cinch céntims mitja hora costas amunt.

D' hont poden sortir las ganancias?

Es clar que no m' hi tinch de ficar á la butxaca dels altres. Pero com de miracles ningú 'n fa, jo més m' estimaria fer correr los cotxes per devant de Sant Francisco que barallarme ab forsa de sang ab duas empresas que tenen rails posats y forsa eléctrica per arrossegar los cotxes.

Una noya... bona noya. Duas noyas... prou noyas. Tres noyas... massa noyas.

Donchs igual per anar á un poble. Aquí tenim Vallvidrera, petit com un cop de puny y que are mateix tindrá més tramvías que una capital europea. Tramvías que 'ls diumenjes se poden refiar dels extranjers més que dels

d' aquí, y que 'ls dias feyners, un cop passada la novetat, portarán poquíssimas personas, porque 'ls extranjers aposentats á Barcelona 'ls dias de feyna travallan y no arriba una escuadra inglesa cada setmana.

Es clar que 'ls propietaris de terrenos may diuhen prou, sobretot si, de passada que 'ls hi milloran, los hi pagan á tant lo pam per obrir la via. Es clar que la gent tampoch diu may prou, refiantse de que ab la competencia vindrá la baratura.

Pero ni aixó 's logra. Mireu sino la Barcelonesa y la Catalana d'electricitat, que al principi s' esgarrapavan los parroquians y 'ls hi feyan preus baixíssims y fins los hi posavan tots los aparatos de franch. Y alló durá de Nadal á Sant Esteve, perque s' adonaren de que se n' anavan á las rocas. Y un dia encastaren un bando á cada diari, dihent lo bando de la Catalana igual que 'l de la Barcelonesa, y qui no li agradi que ho deixi. D' aquí endevant pagaréu tant per kilowat, una bojería més que lo que avans se pagava.

No 'l conech aquest negoci, pero per forsa tindría de donar rendiments la línea nova que fa tanta falta. De tramvías ó de ripperts, que aixó es igual pels barcelonins ja avesats de temps al catrich catrach de cotxes y tartranas.

S' establirá aquest servey? No ho sé, pero si de cas será quan á Vallvidrera s' hi pugui pujar en sleeping-kar per la via ampla d' una empresa que fins tinga Consell d' administració á Madrid.

Nihil sub sole novum

En aquestos temps s' aguantan fermas ben pocas cosas.

Aquí tenen los canons contra las pedregadas y 'ls cuets de tró, que semblavan la derrera paraula de salvament de las cullitas. Donchs no senyors, no solzament hi ha qui 'ls hi fa la guerra ab propis arguments, sino que fins retreuhen ossos morts y fins á una reyna la fan surtir de testimoni. Una reyna ab lo seu Real Decret manant que no s' inquieti més als núvols y amenassant als que 'ls inquietin ab penyoras que valen més que 'l vi ó 'l gra que 's pot salvar, y, cas de no tenir diners, ab las corresponents fuetadas per cobrarsho d' una manera ó altre. Es clar, aixís no hi ha mal pagador, perque, qui més qui menos, te esquena per rébren y boca per fer ay! y uy!

Y no 's creguin que fos cap ximpla aquella reyna que no volia partidas fallidas als seus

llibres, sino una senyora que fins ha anat á las historias. Y no 's creguin que ho fes perque li donés la reyal gana, sino després d' escoltar molts parers de gent d' esperiencia. Total, que cent cuaranta nou anys endarrera ja estavan tips de gastar pólvora sense haver conseguit res de bó: rompre 'l núvol aquí, rompre 'l núvol allí, pera que descarregués més enrabinada la pedra á una altra banda. Lo qu' era bó pel fetge era mal per la melsa. Per cada portadora de rahims que no anava al brescat, per cada cuartera de blat que no s' espolsava de las espigas, se 'n trinxavan ó se n' espolsavan duas d' un altre pagés, que no hi tenía cap culpa de no poder fer la guerra als núvols. Los reys d' avans sembla que hi miravan més que 'ls d' avuy per las butxacas dels pobres. No 'ls hi planyían las vergassadas, pero volían que tinguessin pa y ví.

Diuhen, jo no hi he estat, que un cop geladas per un mal vent las gotas d' aygua dels núvols ja estém servits si allí dalt hi fa un remolí. Diuhen, y ho crech perque he vist al carrer dels Flassaders com se fan los confits y las atmetllas, que las gotas d' aygua geladas se posan á rodolar dins del núvol negre com las atmetllas y 'ls confits á las calderas d' arám, y que 's van fent grossas, grossas, tot caminant dintre de la negror que també camina. Diu-

hen y diuhen ab cert fonament, que la gelor no comensa precisament en aquest ó aquell indret, sino que, com al cel no s' hi fa res de per riure, al comensarse á gelar la primera gota d' aygua, dihém á Sans, desseguida n' hi han de geladas á Molins de Rey y á Gelida, perque tal núvol que 'ns sembla un volqueret vist de lluny, vist de prop nos semblaría la plassa de Catalunya. Diuhen que quan allí dalt hi ha un refredament es un refredament d' horas y més horas, pel estil dels refredaments d' aquí baix, que als que no hi entenen no 'ls fan por y als que saben lo qu' es una gelada tardana los hi fan més por que cent pedregadas, perque cent pedregadas no fan pujar d' una pesseta la carga de ví y ab una gelada n' hi ha prou perque pugi de dos duros. Diuhen, y no sé pas si van del tot desencaminats, que, estripant lo núvol, las mateixas corrents l' apedassan ó be 'l surgeixen en un dir Jesús, y que la pedra que aquí cau petita per no haver tingut temps de tornarse una atmetlla d' Arenys, cau com una atmetlla d' Arenys á la hisenda d' un quart lluny, allá hont no ha arribat l' estrip del cuhet volador ó de la canonada.

Es clar qu' es molt dir aixó de que 'ls núvols negres sian com una mena d' obradors de confiter. Pero com se las miran y remiran las pedras que cauhen, los pagesos, aclaparats ó ra-

biosos segons son génit, los metges d' una altra manera y 'ls apotecaris de la mateixa manera que 'ls metges, pero, com tenen balansas, afeginthi la tafanería de voler saber quin pes fan, un, no sé cóm se diu, s' adoná de com eran fetas las pedras de las pedregadas, y de consideració en consideració, de consecuencia en consecuencia, potser no totas ben tretas, hem anat á parar á n' alló de las calderas de confiter, á que rodant, rodant, y anant agafant sucre, d' un anís de pussa 'n surt un confit com una bala de jugar. Invent que potser lo va fer un enginyer, potser una colla de xicots d' aquestos que aixís que neva ja son al carrer á fer bolas. Jo 'm decanto per aquestos, sinó que l' enginyer hi va afegir aquella mena de americana que ballan las calderas d' arám.

Es clar que si avans de gelarse la primera gota d' aygua estripessin lo núvol no cauría pedra. Y que si á las vinyas hi poguessin posar un canó per cada mil ceps, y que al que no n' hi posés se 'l passés per las baquetas, y que als herms també n' hi hagués, y als boscos també, y als sorrals de las rieras y á las mares dels rius, y no fes vent que decantés la pedra y tothom tirés la canonada á temps, fora tan gros l' esboranch que no hi hauría qui 'l surgís, sobretot si la batería de canons tingués d' amplada deu horas y de llargada cent,

en forma més ó menos estranya, recta ó curva, parabólica ó d' hipérbola, ó de ferradura de cavall. Aixís potser sí que s' acabarian las pedregadas de pedra grossa y una altra reyna d' Austria no 'ns amenassaría ab penyoras y fuetadas. Pero com aixó no será, com encare que 'ls canons y cuhets de tró hi fossin á mils no s' enjegarian á temps, perque 'l cel no se 'l miran tots com los vinyaters, y als amos de boscos tant los hi fa que pedregui com que no pedregui mentres, líquida ó gelada, caygui aygua del cel que fassi engruixir los arbres, seguirá la disputa entre 'ls grans hisendats que llegeixen diaris y 'ls comparets que no llegeixen diaris ni res, aquells defensantse 'l dret de fer salva, aquestos dihent que per salvarse ells no tenen dret de férloshi caure al seu só la pedra que á altre indret estava destinada.

Y váginho á saber qui te rahó, perque 'l tocar á temps també ho ve á ser una mena de canonada. Y l' escopetejar los núvols, qué es sino un foch d' artillería de per riure.

Avans d' haver llegit en un diari francés lo decret de la reyna austriaca jo era dels de la artillería. Lligava las campanas y las escopetas ab los cuhets y 'ls canons, veya que la tradició y la ciencia barata també lligavan, y, vaja, que si hagués tingut vinyas, Deu nos

enguard, també n' hauria fet de salvas. Sino per res més, per fer soroll.

Pero are he cambiat com una mitja. Quan un rey parla, ó be una reyna, que pel cas es igual, no hi ha més, s' han de creure per la seva paraula. Y sino per la por que fan.

Nihil sub sole novum. La moderna teoría que semblava sortir del ou, fa un sigle y mitj que va passar de moda. La mateixa teoría de la formació de la pedra que are está en predicament vajin á saber hont parará quan serán grans los que encare tenen de neixer. Potser, enlloch d' anar creixent á copia de rodar, com van creixent los confits y las atmetllas dintre de la caldera, ó, com las allaus, anant rossolant, nos dirán que las pedras de las pedregadas las fan com las balas de jugar los noys, ó ab torn, com las botxas de jugar los homes. Lo centre de cristallisació que are hi veuhen los saberuts y 'ls sabis, qui sab cóm l' esplicarán d' aquí cincuanta anys, quan ne fassi doscents de la Real disposició de Gratz contra dels canons esqueixadors de las nuvoladas.

No 'm recordo quant temps fa, perque quan llegeixo no prench may notas per semblar sabi un altre dia. Pero encare á Fransa hi han molts milions que se 'n recordan. Era una novolada negra, molt negra, que al congriarse

ja va fer duas brancas d' un grapat de kilometres d' ample cada una, segons ahont de xeixanta, segons ahont d' un xich més de la meytat. Y aquella ferradura aná avansant y caminant desesperadament correguent mitja nació y entrant á Bélgica y esmotxant la Holanda y perdentse no sé hont, perque 'l diari no 'n parlava. Total més de cent xeixanta horas sabudas y detalladas, ab la faixa del mitj regada abundosament, pero sense malmetre cap cullita ni esqueixar com qui diu ni una fulla.

Y aixó es lo que no volen saber los que tocan las campanas y van contra dels canons y 'ls que enjegan los canons y tractan d' atrassats y de burros als de las escopetas y de las campanas, sense adonarse de que si una cosa anés be á la menuda tindria d' anar més be al engrós y al contrari. No ho volen saber, ó al menos no s' hi fixan en lo curs de las grans terrabastadas del cel. No més veuhen lo núvol que hi ha sobre 'l terme; no s' ho pensan que allí dalt quan fan funció la fan de las grossas.

Per aixó creuhen salvarse tocant á temps ó gastant tres ó cuatre quintás de pólvora.

Que s' hi fixin en lo de Fransa que he retret y que recordin altras pedregadas que hi ha hagut que han atravessat en pocas horas mitja Catalunya. Y que calculin, mentres no s' hi fiqui cap rey ó cap reyna, lo que tenen de fer

avans d' enfangarse en la nova costum que cada dia al extranjer veig que la troban més carregada de taras.

No tinch vinyas, ni ganas, perque per vendre 'l vi á deu y á dotze pessetas, de primer deixaria que las abellas s' emborratxessin dintre 'ls grans dels raims. Tant me fa que al últim hagin guanyat los *marchands de bois,* com que al venir la filoxera haguessin guanyat los del sulfuro. No soch pirotécnich ni faig canons; me miro ab fredor la guerra encesa entre 'ls que volen las batallas d' artillería y 'ls que en veyent un núvol negre ja 's desesperan contra 'l campaner si no venta la més grossa. Pero m' hi vaig fixar molt en lo determini d' aquella reyna, que no era pas fet á la habalá ni dictadas las reyals disposicions de cástich de diner y corporal perque á n' ella li donés la reyal gana, sino en virtut d' una consulta feta ab tots los ets y uts y contestada com se deuhen consultar las consultas.

Nihil sub sole novum: tinguemho molt present, que estalvia molts penediments lo tenir memoria. No fem lo bestia de tenir per bestias als que han nascut avans que nosaltres, que també tingueren lo seu cap per pensar y la esperiencia dels més vells per respectar y 'ls seus reys per disposar lo que més convenía.

Als pots petits hi ha la bona confitura

Per treure patró de cóm va una casa n' hi ha prou ab saberne un disbarat, per petit que sia. Perque un disbarat sol anar acompanyat, no d' un altre disbarat, sino de cent d' altres.

Per saber cóm crian los fills las mares n' hi ha prou ab veure qué fan los fills.

Per exemple: passa un ceguet per una acera, y de la botiga de devant surt un nen ó una nena que agafa per una má al ceguet veyent que la acera allí s' acaba y que corre perill de caure. No volgueu saber res més d' aquell pare y d' aquella mare que han sabut empeltar aquells bons sentiments, que tot lo que 'n sabriau fora per un igual.

Veyéu un pare que porta á passejar á la quitxalleta y que, condolgut d' una altra desgracia, no vol fer la caritat per ell mateix, sino que la posa á mans d' un fill perque apren-

ga de tenir sempre amorosit lo cor. No volguéu saber res més d' aquell pare, que tot lo que 'n sabriau fora lo mateix. A ulls cluchs confiéuseli si hi teniu tractes de negoci; prenéulo á soldada si us demana travall un altre día, que no us ne tindréu de penedir.

Una mare, que no vull anomenar, va veure jugar á un nen, que tampoch ve al cas saber cóm se deya, ab una pesseta que ni ella li havía donada, ni li havía donat lo seu marit. "Nen: hont l' has trobada aquesta pesseta?„ "Al carrer dels Cambis.„ "Te recorda sobre quina pedra era?„ "Sí, senyora.„ "Donchs aném á veure si la coneixerás.„ Y se 'n anaren mare y fill al carrer dels Cambis nous. "Hont era, nen, aquesta pesseta?„ "Allí devant del carrer d' en Plegamans.„ "Donchs mira be la pedra ó be la escletxa en que era y tórnali á deixar.„ Y aquell nen se quedá veyent visions, sobretot quan sa mare 's tragué una altra pesseta de la butxaca, perque en aquell temps de que parlo las menestralas no duyan portamonedas, y li doná perque se 'n comprés una capsa de colors ab que cada día la atabalava al sortir d' estudi. Aquell nen s' aná fent gran; als dotze anys perdé á sa mare, y are que 'n te cincuanta cuatre encare 's recorda de lo que aquesta li va dir al butxaquejar per tréures la pesseta: "Veus: si tothom que veu una

pesseta á terra li deixés estar, lo qui l' ha perduda l' endemá li trobaría.„

Aquest cas es ben diferent d' un altre que també vaig á esplicar sense afegirhi rès per la paga. Ab la pitrera plena de peras y, per suposat, una á la boca, compareixian devant de sa mare dos xavalets. "Aquets fills m' han de matar! D' hont heu tret aquestas peras?„ "D' enlloch.„ "Quí us las ha dadas?„ "Ningú: eran sota 'l presseguer de la vinya.„ Y la vaig tenir d' agafar, perque ja 'ls hi corria al derrera feta un dimoni. Y 'ns posarem á enrahonar. Y 'ls xavalets tornaren á compareixer, refiats de que jo també la aguantaria si encare li durava la malicia y ab l' intent, suposo, de pendrelas altra vegada de sobre la taula, ja que no n' havia quedat cap sota 'l presseguer. Y la desditxada, que de debó es ser molt desditxat no veure la trascendencia de las cosas, tot enrahonant caixalá una pera. "No 'm pensava que ja n' hi haguessin de tan bonas.„ Y jo no vaig dir res aquell dia, ni la meva muller tampoch; pero al endemá, que va venir sola, no va anar á Roma per la penitencia. La meva dona semblava una diputada y jo un frare predicador. Pero no li devian entrar molt endins las nostras rahons, quan al explicarli jo lo d' aquella mare del carrer dels Cambis va dir que deixant estar la

pesseta sobre las pedras podia venir un carro y xafarla. No la veya la altesa d' aquell bon exemple. No més hi veya la roda del carro. Per això, després de buydárloshi las pitreras y de voler pegar als seus fills perque havian anat á espolsar un presseguer que feya peras, va donar lo mal exemple de trobarlas dolsas. Imprudencia y mal exemple que Deu vulga no li fassin llensar algun dia llágrimas de sang.

Cal fixarshi en las cosas petitas, perque donan la pauta per las grans. De la casa que 'n surten massas coixineras de rosegons de pa, no us ne fieu, que un día ó altre hi entrará la Justicia. La costúm que encare dura, y que Deu fassi perduri fins á la fí del món, de recullir de terra 'ls trossos de pa que las criaturas devegadas llensan y de posarlos sobre un padrís, no recorda sols l' any de la fam, sino que 'ns recorda que pot tornar á venir, á despit de carrils y de vapors y de carreteras. No está escrit enlloch que la cullita no 's puga perdre un any per tot arreu del mon, ni 'ns salva encare cap lley dels grossos gavells dels negociants sense entranyas. Pot deixarse veure altre cop, com cada any se deixa veure per la India, com, ó be 'ls diaris son uns embusteros, ó s' ha deixat veure per Andalusía aquest any mateix. Pot tornar á venir, y no ho sé si hi hauría avuy gayres pagesías que pastessin

cada día una cuartera de blat pels pobres, com vaig sentir á dir á la meva sogra, que n' era filla, que ho feyan á ca 'l Catá de Sans al any de la fam.

Hi ha cosas qu' entran molt endins. No sé si en memoria d' aquell any, ó si ve de més lluny, una pagesía del Vendrell destina per grá pels pobres un camp que toca casi al Born Nou y que, venut per casas, are valdría bastants diners.

Y aquell camp los mossos de la casa 'l llauran y 'l sembran cada any, y se 'n treuhen moltas cuarteras de gra, que no 's ven ni que 's posi als núvols, sino que 's pasta seguidament tot l' any, y 's va donant llescat amorosament á tots los que trucan á la porta d' aquella santa casa.

Reconforta aixó en aquest sigle d' egoismes, en que tants y tants en los pobres no més hi veuhen que gandulots y donas brutas. Es clar que n' hi ha una bona part de mandrosos y deixats, pero també n' hi ha que travallarían si trobessin feyna y que si tinguessin una banyera á casa 's rentarían més que no 's rentan molts y moltas que sembla que van nets.

De tot hi ha, de tot, y per establir en testament un camp pels pobres posar-hi 'ls de casa llevor, adobs y correu, no 's te de voler saber si dels que captan alguns son gandulsi n' hi ha

prou ab tenir l' ánima prou fina per posarse per demunt del egoisme, que en tot busca escusas, perque, per ben vestit y net que vaji, l' egoisme es més repugnant y pobre que 'ls que van bruts y aparracats.

De futesas que no semblan res, lo qui te 'l seny clar ne fa calendaris, que per desgracia li surten més encertats que 'ls dels trons y las geladas. Ab tot y que 'ls astrólechs de secá, que son los que 'ls escriuhen y de passada hi fan negoci, profetisan las geladas pel Janer y 'ls trons pel Setembre. Lo que hi ha es que l' ensopegar los calendaris á un li fa més enemichs que no li dona amichs, perque n' hi ha molts que s' estiman més tenir de creure á la pell de cabra que no seguir los consells que la mare 'ls hi havía dat. Si 'm posés á escriure sobre aquest rengló ni l' any que ve acabaría la feyna.

N' hi ha que 'ls consells d' un bon amich los hi fan mal, y, enlloch d' agrahir los consells del bon amich, comensan per aborrirlo, y acaban tenintli més rábia que si 'ls hi hagués fet un tort. Es clar que un día ó altre tocan á penedits, pero hi tocan quan ja no hi ha remey, quan tot se n' ho ha endut lo dimoni. Y 'l bon amich tornaría á ser lo bon amich si no fos que al temps de la rábia se 'ls n' hi va anar la llengua y temen que sía rencorós, com ho son

los mals amichs, als qui no convé agraviar perque tenen mala baba.

No vol dir res de bo fer massa rosegons. De primer perque no s' ensenya als fills de venerar lo que tant tindría de venerarse, 'l nostre pa de cada día que 'l demaném á Nostre Senyor al resar lo Pare nostre; després perque may podrá creure un fill que hagi vist anar lo pa en orris que 'l trobin tant bo 'ls pobrets que nó 'n tenen. Demanan á Nostre Senyor que aquell día 'ls ne dongui, y quan lo tenen á casa 'l llensan com si fos escombrarías. Quants y quants que n' han llensat á quintás han tingut de passar al temps de las penas días y días sense tastarlo!

Y qui diu pa diu altras cosas, que també un día ó altre 's troban á faltar en las casas que no saben de contar. Y diu diners. Y diu crédit. Y ho diu tot, perque sempre he sentit á dir que costa més saber gastar los cuartos que saberlos fer. Als bilbains no 'ls hi dono cap mérit de que sian richs. A peu de carregador tenen milions de toneladas de mineral de ferro, que no li posaren ells, ni cent anys enrera sabían que li tinguessin. Los inglesos los hi varen obrir los ulls, y un día al despertarse 's trobaren ab una fortuna que fa fredat. Y anéuloshi donant mérit als amos de las minas! Y no 'ls hi critiqueu que no fassin un negoci

que no 'ls hi surti esguerrat! Jo sí que 'ls hi critico, perque, si 'ls sabessin gastar, no n' esguerrarían cap de negoci, que no se 'n pot esguerrar cap si 's tenen diners per desarrollarlo á mida que las necessitats ho vagin demanant. Are, si 's va de boig, tant es tenir una mina de mineral de ferro com una mina d' or. No hi ha poch que no duri ni molt que no s' acabi. Tot está en contar quant pa s' ha de llescar perque ningú 's quedi ab gana, y quant se n' ha de llescar perque no s' ompli de rosegons lo calaix de la taula. Pero are m' adono de que parlo del calaix de la taula, y avuy ningú n' hi te de calaix. Res, ressabis de lo que un día 'm varen profetisar, que sería pobre tota la vida. Deu lo beneesca al que m' ho va dir, que prou ho necessita.

Quan á un camp de fabas s' hi fica 'l frare, res hi val. Quan al escampar la llevor no 's tria, s' arrisca molt de veure vermellejar ó vermell del tot un camp que tindria de comensar á rossejar á mitja primavera. Qui planta garrofers molt lluny de la mar ó taronjers en terras fredas ni esgrilla taronjas ni pot batre 'ls garrofers. Y 'l que planta garrofers ó palmeras prop de la mar te encare de saber altras cosas si ja no hi ha palmeras ni garrofers á la vora, que no llevan tots los arbres, sino que n' hi ha que fan de galls y altres que fan de gallinas,

pochs, no hi fa res, d' aquells, moltas, no hi fa res, d' aquestas, casi tantas com n' hi cápigan al tros que 's vol plantar. Y si per no saber aixó esguerran la plantada, 'n donan la culpa á tot y á tothom menos al qui la te, que son ells mateixos, que no es lo Gobern de Madrid, al que he vist sovint critiquejat perque no fa ploure. Sobretot quan manava en Cánovas y després quan manava l' Azcárraga y encare més després quan en Silvela era dalt de tot, que no 's podia obrir un diari lliberal que no 'ls acusés del aixut que deixava sense gra al *Granero.* Jo no sé si la dona per plujas quan hi ha cambi de Govern, pero á un amich meu que enrahona més be que tots los diputats de Espanya plegats li he sentit á dir que si ell fos rey no 's perdria cap cullita, al menos á las planas dels diaris. En cridant als lliberals s' hauria acabat la historia.

La culpa es negra, ningú la vol, y 'l que fracassa en una empresa tot es dir que 'l país está perdut, que aquí no 's pot fer res, que malaguanyat qui s' hi desentranya, que aquest, que aquell, que aquell altre los hi han segat l' herba sota dels peus, cam si n' hi haguessin de segadors capassos de fer anar la fals tan arran de terra, com si als dos minuts de ferla voleyar no tingués la fals una osca á cada gruix de duro, de las pedras que hauria tocat anant tan terrera.

No se 'n poden somiar de truytas, ni de las de riu ni de las que 's fan á la paella. S' ha de tenir sempre 'l sentit de la realitat y aixís encare devegadas s' esguerra. Realitat que te de poetisarse quan se tracta de criar als fills, perque 'ls fills, sense perdre de vista la realitat, no 's corsequin de sentiments y la moral se 'ls afini. Ja ho sabía aquella mare que no trayent la pesseta del mitj del carrer podría morir aixafada per la roda d' un carro; pero sabentho y tot, no ho volgué dir al seu fill: "Que s' hi quedi, que no es pas teva:" aixó es lo que li va empeltar ben empeltat aquella mare. Y que vinga un millor empeltador de Montpeller, que l' exerch no li pendrá tant be com li va pendre més tart á n' aquella criatura. En las cosas de sentiment la realitat te de poetisarse, pero sense perdre may de vista la realitat, que 'l blat de llevor avans no es pa passa per molts perills y molts alambins, que 'ls diners significan feyna afanyada, estalvi, ordre y concert, sino á Bilbao, que casi 'ls hi surten encunyats de terra, casi per tot arréu.

Dels fets petits se 'n poden deduhir grans consecuencias, si 'l que las deduheix te 'l cap ben assentat y no peca per malpensat, que llavoras també no son consecuencias lo que 'n treu, sino matzinas.

Jo no crech que sian matzinas las que en tants

anys d' escriure he tret dels fets més trivials. Al revés, que algunas per certas familias desventuradas han sigut medecina de la millor.

Tantdebó que fossin molts los que 's fixessin en las cosas petitas, que no se 'n farian malament tantas de grans. Entabanats los sabis volent saber lo que passava en la inmensitat, tot lo dia miravan ab la ullera de llarga vista. Y de lo que tenian á tocar no se 'n cuydavan gens ni mica, y 'ls vidres de multiplicar anavan de recó com si no més tinguessin de servir per rascar sola. Y compárinlos are 'ls resultats de la feyna dels sabis que estudian lo camí dels astres y de qué están fets ab los resultats conseguits pels que no apartan l' ull del microscopi.

Bo es saber, pero 'l voler saber lo de la casa d' altri no coneixent prou be la propia, fa més tafanera que dona endressada.

L' estudi de la astronomía avuy per avuy no 'ns fa fret ni calor. Més endevant potser sia altra cosa.

Pero l' estudi dels infinitament petits ha salvat moltas vidas de personas, de bestias y de plantas y está en camí de salvarne moltas més.

No es la baluerna d' un fet gros lo que convens moltas vegadas. Lo que fan las baluernas moltas vegadas es esclafar al que s' hi posan sota.

Massa ganancia esquinsa la bossa

N' hi ha que diuhen que per poder tenir las cosas baratas no hi ha com la competencia.

A mí 'm sembla que van errats, perque cap ximple tira pedras á la seva teulada.

En un poblet, en que may n' hi havía hagut, s' hi planta un forner, que, generalment, es un bon fadrí de ciutat aburrit de las vagas y ab prou enteniment per haver arreconat uns quants duros travallant mentres los seus companys passejavan ufanosos per la Rambla y sota 'ls arbres del passeig de ca 'n Xifré las mans marcadas ab lo sagell de la Societat, senyal certa y segura de que aquellas mans no havian pastat farina y, de passada, senyal certa y segura de que per aquellas mans no hi havía passat sabó. No li vé d' aquí á un vaguista 'l no rentarse las mans. Ni 'l no pensar en la dignitat humana encare menos.

S' hi planta, y de primer li toca patir, perque, avesadas las donas á pastar, y avesats los homes á sembrar blat, li costa molt de vendre las fornadas. Com més bonas son las casas més repropias son á anar á cal flequer, y las primeras que s' hi deixan caure son aquellas donas que tot lo día van de l' un al altre portal ab la escusa de que ja es travallar fer mitja.

Lo que, ó jo no sé 'l que 'm pesco, ó be vol dir que al forner li costará molt de cobrar la quinzena del pa. Perque no n' hi ha prou ab que l' home guanyi jornal; lo que á las casas las fa anar be es que las donas sápigan esgranar los cuartos com las ave-marías y las pessetas com els glorias. De tant en tant una de pesseta, y 'ls cuartos també de un en un, com los grans del Rosari.

Ja ha passat un any, ja n' han passat dos, y al estiu, sobretot, ja comensa á pastar seguit y á guanyarse la vida. Y llavoras las donas que no saben treure 'ls comptes de casa seva comensan á treure 'ls comptes del forner. Y troban que ja son sevas totas las sacas de la estiva. Y que á més de las sacas de la estiva te seva una vinyeta que al temps del patir se va plantar en un hermot llunyá que ningú volía. Y tot alló ha sortit de la sang d' aquellas donas que de portal á portal matavan la tarde, d' aquellas que no entravan may á casa

ab un feix de llenya al coll, d' aquellas que de primer deixaren refredar lo forn de casa seva, d' aquellas que quan los forns de las altras casas encare s' encenían cada setmana al estiu y cada quinze días al hivern, ellas ja 'l tenian ple de terenyinas.

Ja 'l tenim rich al primer forner; ja comensa á roncar quan se li atrassan de quinzenas. Y com que es tan rich y ronca, no paran fins á encalabrinar á algú que vagi al poble, si no troban al poble qui be ó malament vulgui pastar.

Y 's planta l' altre forner, que si á má vé era un dels que á Barcelona anavan ab las mans marcadas per la Societat: un home travallador y de totas prendas, un forner que no recrema 'l pa com l' altre, ni 'l ven massa crú. Y que no ronca. Y que no tira més monjetas á la xicra que pans li han comprat. Y no s' hi tindrán de barallar, perque per tot estará de lo que li digan.

Res, que al primer tot li surt de moment en contra fins que 's cansan del segon, que als pochs mesos troban que las monjetas no confrontan ab los pans que li han comprat durant la quinzena, que també troban que 'ls deixa recremar massa, ó que 'ls fa massa crusos, ó que la pasta no ha pujat prou.

Y, vaja, que un tercer fadrí ja te obertas las

portas del poble, per morirse tots tres plegats de miseria. Y no més se 'n salva un, lo primer, aquell que á cada vaga rebia una pallissa dels que 's passejavan ab las mans marcadas per la Societat, perque ab la vinya s' ha ajudat y perque si li ha surtit un altre guanyapá no s' ha perdut per peresa.

Poquet á poch á tots los forns del poble s' hi han anat posant terenyinas; entre totas las casas y algun negociant de farinas han mantingut á tres forners; lo pa si no s' ha menjat de farina de primera s' ha menjat de segona; las ratllas de la paret y las monjetas de la xicra si no han marcat los pans que las donas se n' endugueren han marcat una altra cosa; lo pes ha sigut complert ó no ho ha sigut; l' un per l' altre, 'ls tres forners, han rebut de algunas de las donas que fan mitja per fer veure que travallan, y 'l preu del pa, no sols no s' ha abaratit, sino que més aviat ha anat enlayre.

Tot perque tres no poden viure allá hont un se te d' ajudar fent de pagés. Tot perque á la gent se li ha ficat al cap que no hi ha res com la competencia per menjar be y barato. Y per estar ben servida de metges també. Y perque un apotecari doni lo que 'l metge mana á la recepta.

Quina errada més gran! Ja ho he dit al comensar: cap ximple tira pedras á la seva teu-

lada. Si, uns pels altres, los carboners venen á arrobas lo carbó més barato que no 'l podém comprar á cargas al peu del bosch, es que 'ns vendrán aygua y pedras per carbó y que 'l canastró acabará de fer lo miracle. Si ab la xacolata 'ns donan cromos y cupons per tenir un joch de café de franch ó un parament de taula, de la nostra pell surtirán las tiretas, que la xacolata es una cosa que ho admet tot, no sols lo que per reglament hi te d' entrar, més ó menos cambiat de pes, sino lo que no te res que veure ab lo sucre, 'l cacau y la farina de galeta, que jo crech que no hi entra més que perque sí al reglament de la xacolata.

Lo metje nou sempre te més cop d' ull per coneixer las malaltías que 'l que sab la naturalesa dels vehins del poble. L' apotecari nou de la vila dona las medecinas millors sols perque ha anat á disputar un tros de pá al altre apotecari. Y 'ls dos metjes tenen de viure dels mateixos vehins, que ab un de sol ja tindrian prou assistencia. Y 'ls dos apotecaris, á més de pagar dos lloguers, tenen de sostenir duas familias ab los diners dels mateixos vehins. Y la gent s' ho creu estar més ben servida, sense ser veritat, perque las conductas ja no son generals com avans, ni 's cobran totas, ni de bon tros, en blat, que després ni'ls metjes ni'ls apotecaris saben qué ferne. Y aixó no hi entra en

la conducta, y aixó altre tampoch, mentres que avans tot hi entrava.

Pero las batxilleras de las portaladas de las casas están més contentas aixís, y las que deixan la feyna de fer mitja per las vellas xarugas y las nenas de set anys també s' hi van fent á la nova vida, que no hi ha res més encomanadís que 'ls mals exemples.

Per qué la carrera de notari no ha decandit com totas las altras? Perque 'l número dels notaris está fixat, y, qui més qui menos, tots se guanyan la vida. Deixeu que 's dobli 'l número de notaris, y's doblará 'l número de faltas, que are, á alguns, á molt pochs, se 'ls hi allevan ó se 'ls hi atribuheixen ab rahó. Lo primer de lo primer pera que un home sia moral es que la temptació no hi sía: que 'l caixer ab lo sou que cobra pugui atendre á sas necessitats, que si es advocat no s' hi tinga de posar á cops de puny per robar la feyna als altres, ni posarse á sou d' un contractista si es arquitecte, ni buscar lo tant per cent del apotecari si te enllestida la Medecina.

Per anar á Mallorca á temporadas s' hi va casi de franch. A temporadàs costa 'ls seus diners.

Ja hi estich fet á sentirme dir que no sé contar, pero si hi tingués d'anar, m' estimaría més pagar lo preu natural del passatje que no que

m' hi portessin per un duro ó per menos. Guanyantshi la vida, las empresas cambian las calderas dels vapors quan encare aguantarian un any. Arruinantse, per gastadas que fossin encare las allargarian d' una bona temporada.

Que la aprofiti qui la vulgui una competencia que 'm pot fer anar á parar á trossos al ventre dels peixos, que á trossos ja hi venen los bous y 'ls bens. Si visqués á fora, no planyería al metge la conducta perque un altre metge las accepta á la meytat del preu, y si no hi hagués notari y 'n necessités un, més m' estimaría fer duas horas ó tres de camí per anarlo á consultar que no que ell vingués á morirse de gana allí hont jo fes la vida. D' un mort de gana no 'n puch exigir ni gayres coneixements ni una moral fina fina com la que exigeix tal carrera.

Dos apotecaris á cada carrer de Barcelona y una dotzena á cada carrer de la ciutat nova volen dir que aviat será un luxo l' estar malalt. Y 'l día que per cada dos n' hi hagin quatre y per cada dotzena duas, llavoras amanimse si 'l metge recepta ó si necessitém alguna pomada, que s' haurá de tenir la renda d'en Rothschild.

Y tants n' hi ha que s' alegran de las competencias! Lo mateix Ajuntament, quan treu á encant una taula d' aygua y anís, sembla que

hagi descubert la cuadratura del círcul. Y si encanta 'l dret de passejar los gegants encare 's creu haver resolt un problema més costós que 'l de la cuadratura.

L' engrabat de las carreteras va com Deu vol si 'l contractista que l' ha oberta s' hi arruína. Y las catas se fan en indret convingut. Y al cap d' un any las rodas ja van sobre la terra, enlloch d' anar sobre ferm. Y si 'ls carros y tartranas se desllorigan ja 'ls adoba 'l carreter. Y si 's trenca cada dia una corretja ja hi ha basters per ferne de novas. Y si 'l bestiar s' hi capola en un parell d' anys ja hi ha gitanos blanchs y gitanos negres que 'n baixan de las firas d' Organyá y de Verdú.

Mentres á las noyas quan se casan no 'ls donguin unas balansas, los que venen viuhen venent car y venent barato. Mentres no 's tinga més mon, se comprará cotó y llana per llana, y fil y cotó per fil. Y tot es hu la durada de las pessas. Avans ho entenian totas las donas, en part perque no dormian tan fort; en part perque 'ls fabricants no tenian tanta trassa. Are la trassa dels fabricants es més y l' aixeribiment de las donas ha minvat de més de la meytat. Y vingan botigas y més botigas, totas ab una borratxada de lloguer y de gas y ab un capital mort, propi ó dels que 'ls hi fian, que esgarrifa. Y tot surt de la pell de las comprado-

ıs, que en no podent corre forsa botigas ja 's ·euhen que compran malament.

No acabaria may la tela si volgués seguir ;cribint. Convenceria á alguns y á algunas, :ro igual que no 'ls hagués dit res. Perque, ıi més qui menos, vol que li fassin ballar l' ;gua al devant dels ulls. Y no un metje, cent; › un apotecari, vint; no un forner y una ten- ı, sino á una casa sí, á una casa nó, 'n vol- ·ían: lo somni daurat dels que no saben con- r es que tothom vengués al poble.

Sort que ab los rectors no s' hi fican, que si- ›, també voldrian dos rectors: un que de tot gués amen y un altre que de tant en tant agués las unglas. Pero sempre contra 'ls fills fillas que no fan bondat, may contra 'ls pa- :s y mares que son los que tenen la culpa de ıe 'ls fills y fillas s' esgarrihin.

Modas

De modas n' hi ha que 's poden seguir y altras que casi es pecat mortal seguirlas.

Per exemple: are 'ls sastres fan las ermillas tan closas que, abotonada y tot la americana, surt la ermilla per demunt. Bueno; que s' hi entretingan los sastres, ja que l' han donada per aquí.

Pero es que, d' homes y de donas, n' hi ha de modas que no deuhen seguirse, perque, ó be esguerran la persona, ó fan pensar en cosas en que no s' hi deu pensar.

No fa gayres anys, á un que devia ser molt begut d' espatllas li varen posar un coixinet pera dissimularli la tara. Y ja 'ns tenen á tots, beguts ó no beguts, soldats ó no soldats, ab un gruix de boata á las espatllas, que al estiu sobretot es un recreo.

Qui ho va inventar aixó de las xarrateras? Per forsa devia tenir molt enteniment, perque, un fusell al coll, ab poca estona de durlo maca

de mala manera. Y com las espatllas tenen cert cayent, de passada que 's va inventar lo coixí, 's mirá d' aplanarlo perque 'l fusell no rellisqués bras avall y anés á parar á terra.

Pero no hi ha més. Tots hem de dur fusell per passejarnos per la Rambla. Y per escriure també. Y per dinar y per sopar, perque 'ls senyors sastres ho tenen decretat aixís. Tant ho tenen decretat, que ni demanantho agenollat vaig conseguir del meu que 'm tragués del tot un coixí de boata que m' havia posat á la americana nova. Miris que no soch camálich; miris que no soch soldat; miris que soch dretigual, gracias á Deu; miris que aixó 'm fá una calor que m' ofega. —Bueno; ja ho arreglarém.— No 'l vaig poder treure d' aquí, y l' arreglo va ser tréurem la meytat de la carga. L' altra meytat tot l 'estiu la vaig portar demunt, y manetas á la padrina.

De moment ja m' hi vaig enrabiar, pero 'm vingué á la memoria que fins á las mares de Deu 'ls hi posavan polisson llavoras que eran moda, y m' hi vaig conformar, esperant acabar de conseguir lo meu intent quan al hivern entrant me fes roba nova.

Y no se 'n riguin de la moda del polisson, perque pot tornar á venir, y potser fins als homes nos ne posin. Y 'l que no 'n porti passará per un descuydat que tant li fan quatre

com dos parells, com passavan per descuydadas las pocas donas rodanxonas que 's resistiren á la moda.

Cóm va comensar aquesta ximpleria? No hi era á casa del modisto de París, pero es igual que si hi hagués sigut. Ja veurán com va ser. A París las donas més aviat pecan de primas que de grassas. A París, no es per retréurelsho, pensan massa en lo que no 's te de pensar. Una cap-vert d' aquellas que fan de la nit día y del día nit y que entre absentas y altres bestiesas tenen lo cos deformat per carta de menos, va anar á raure á mans d'un que se la devía mirar be. Y ja tenim lo que 't fa falta noya. Fet ab molt ayre; seguint las curvas que 's tenen de seguir; flonjo y de barnillatje d' acer; seguint, si á má ve, 'l modelatje de la Venus de Milo. Total que la cap-vert sortí al carrer més alegra que unas Pascuas.

Pero á n' aquella car-vert no li venía d'aquí, y á las altras cap-verts que la seguiren sí que 'ls hi venía. Y 'l modelatje de la Venus de Milo aná per terra, y al atravessar la frontera 'l polisson no era polisson ni res. Y de las senyoras magres passá á las senyoras grassas; y de las senyoras grassas á las menestralas grassas y magres; y de las menestralas á las minyonas de servey, que, sort que unas ab altres son primetas, que, sinó, qui sab hont hauríam anat

á parar. Ho dich, perque á moltas que no 'ls hi venía d' aquí, 'l coixinet ajegut se 'ls hi dibuixava massa y 'ls hi dava una forma carrada com si s' haguessin de llescar per taps de suro. Vaja, que la Venus havia perdut fins la forma de dona, y més aviat semblava una paca de cotó que res més. Total per res; per no saber compendre que entre poch y massa la mesura passa; per no haver vist la primera capvert com era feta, que potser sí que ho semblava un secall y va guanyar poch ó molt al sortir de las mans del modisto.

Que un s' arremangui las calsas quan hi ha fang, santa y bona María; pero que 'ls xitxarel·los se las fassin dos travessos de dits llargas per arremengárselas quan fa sol, no's comprén sino veyentlos la fesomía. Que 'ls barrets d' insurrecte 's portin ab l' ala de devant baixa quan lo sol va pujant y ve de cara, y caygudas totas ellas á mitjdía, y á la tarde si ve de clatell se dugui ab l' ala de derrera caygu-da, es cosa de sentit comú. Lo que no te ca[illegible] ni peus es dur ben dreta l' ala de devant qua[illegible]n lo sol ve de cara, solzament per fer cara [illegible]e benaventurat. Que res més semblan aquest[illegible]s minyons barbamechs que treuhen moda [illegible]n plena primavera y aquells barbaserrats q[illegible]e tenen feta la juguesca de ximplejar enca[illegible]re més que 'ls pitussos.

Y un se te d' estar de dur un barret fresch, que ho te d' esser de debó quan tant gasto 'n feyan los insurrectes d' en Maceo. Per no semblarme als d' en Maceo? De cap de las maneras. Per no semblarme ab aquestos infelissos que tenen jurat semblar tontos quan potser tenen talent per burlarse dels seus catedrátichs.

Es clar que no s' hi atina en tot de moment. Dotzenas d' anys varen passat desde las ermillas de coll girat á las ermillas sense coll, y qui sab los que 's passarán fins que al estiu 's fassi de moda 'l durhi també las americanas. Perque lo natural es que de primer hi fassin las d' hivern sense coll, perque quan tinguém fret no poguém abrigarnos.

Jo n' estich enamorat dels que disposan de nosaltres al seu pler. Hi veig tant sentit natural en l' art de la sastrería, que no més m' atreveixo á dir una cosa cada vegada que tinch de ferme roba nova: pensi que 'ls torments están abolits, que de la Inquisició tothom ne malparla. Y ab la cinta als dits, lo sastre 'm va acanant per tots indrets, ab una rialleta que vol dir que tallará y cusirá segons ho tinga disposat la moda y que no m' escaparé 'l dia que 'm porti 'l vestit de tenir de fer las forsas un quart de carrera y d' amagat dels de casa.

Y quin vol m' armarian si 'm vejessin bras-

sejar y acotarme per veure si logro ab una estona de patir esllanegar un xich la roba!

Ditxós lo dia en que hi hajan ninots de fusta per fer aquesta feyna y la d' estrenar botas, qu' es un altre dels martiris que 's descuydá de inventar la Inquisició.

Perque no tothom se pot donar lo luxo de llogar un criat castellá que tinga 'l mateix peu, com diu que 's donan certs nobles que no volen caure en basca.

Ni tothom ni casi ningú.

Y ben mirat aixó es una desgracia. Perque aquest potser fora un medi indirecte d' aturar la inmigració de forasters, que ja casi no es inmigració, sino una riuhada.

Ab las camisas també hi tinch que dir, perque 'ls camisers no hi han atinat encare en que n' hi ha molts que 's guanyan la vida escribint y dibuixant. Ja está be, casi rebé pels que no tenen altra feyna que passejar un gos ó 'l vestit nou de trinca, que 'ls botons dels punys vagin á sota. Pero, pels que tenen de fer corre la ploma ó 'l tira líneas, n'está de be? A mí 'm sembla que nó, si no es pecat semblarmho. Perque encare que un no sia d' aquestos que s' apuntalan á la taula per escriure, més ó menos deixo repenjar lo bras y 'l comensament del puny sobre 'l paper. Petit feix á llarch camí creix, diuhen los que van carregats. Donchs

una petita apretada també acaba per fer dir los salms al inrevés contra 'ls que fan las camisas.

Tant costa de fer venir los forats al costat dels punys?

Tant los hi costaría als sabaters de fer una botina un xich més gran que l'altra, ja que, segons ells mateixos confessan, l' un peu sempre es un xich més gros que l' altre peu?

Pero es alló que diuhen: que val més matar un home que establir una mala costúm.

Y deu ser molt mala costúm atemperar la roba á la persona y á las feynas que aquesta persona te de fer.

Val més atemperarla á las capritxadas dels que al llevarse ja tenen feta tota la feyna.

Perque ells son los que 's queixan y fan tornar ximples á sabaters, camisers y sastres, mentres que 'ls altres som uns anyells, que ni gosém á dir ¡be! quan nos degollan.

La feyna d' en Marfá

Los partits polítichs son com las casas de lloguer, que totjust acabadas ja comensan á veure cambis.

L' arquitecte ó 'l mestre d' obras se miran ben be 'l solar pera distribuhirlo de la millor manera. Los magatzéms ó las botigas serán aixís; lo primer pis allís; del segon potser ne farém dos, y del tercer y quart ja ni s' ho miran: dos sense potser, y si n' hi caben tres, millor.

Perque es lo qu' ells se diuhen: no hi viu pas cap milionari al quart pis, y com la claror hi entra més be y l' ayre no 's te d' anar á buscar, síno que més aviat trenca 'ls vidres per poch que las donas se descuydin, no ve d' aquí que las cambras sian més petitas.

Y las parets mestras van amunt, y 's cubreix com per art d' encantament, si la casa la fa un contractista, y comensa la distribució dels pisos, qu' es acabada en un dir Jesús, perque ab

lo plano als dits no 's pert feyna. Y menos se 'n pert ab la cara que posan quan son á l' obra. Sembla que tingan per ofici desmamar criaturas.

Llestos los enguixadors, los enrajoladors y 'ls paperayres, si la casa no s' acaba al entrar l' estiu, ja 's pot dir qu' es llogada, perque de familias que tenen la manía d' estrenar pisos n' hi ha més que un foch no 'n cremaría. Sort per ellas que 'l ciment s' asseca depressa, que sino ja sabrían si fa ó no fa gemegar gayre 'l dolor.

Ja la tenim llogada la casa y de nou en nou los llogaters ja están contents: ni un clau á la paret s' atreveixen á clavar. Pero, es clar, com que tenen la manía d' estrenarne una altra que han acabat al devant, deixan lo pis, que ja costa més de llogar la segona vegada. Uns no 'l prenen perque aquest envá 'ls hi sobra; uns altres no 'l volen perque 'ls hi falta una cambra. L' amo, es natural, de moment s' hi resisteix, pero com no tenen tanta demanadissa 'ls pisos, al últim s' agafa al derrer llogater que li ve, y si vols un envá més aquí 'l tens, y si te 'n sobra un ja te 'l tirarán á terra. Envá que sovint porta cúa, perque llavoras l' enguixat fa fástich y 'ls enrajolats també. Y comensa 'l patir y 'l cuatre per cent á tornarse un tres y 'l tres un dos y mitj, perque l' envá que

li sobrava al altre llogater al que ve derrera li falta, ó 'l que li faltava li sobra. Y ja está llesta aquella casa; ja no se 'n mouhen més lo paleta y 'l manobre y 'ls enguixadors y 'ls empaperadors. Es un ball de bastons tota la vida.

A las casas vellas passa igual, sobretot si comensan á ficarshi societats, perque, quín es lo president que no te iniciativas? Quí no la vol tenir una gran sala de sessions per reunirshi mitja dotzena de personas? Y quín es lo secretari que no vol tenir una secretaría clara y ben arreglada per no anarhi á escriure may? Y de la sala de juntas qué 'n dirém?

A terra aquest envá, diu' l president, y si es una paret mestra, á terra aquesta paret mestra, que tot se pot avuy día ab las jásseras de ferro.

Y l' amo de la casa vella un día ó altre s' hi ajup, sino pagantlas ell, quedantlas á deure la societat, que en aixó de no espantarse per deutes las societats hi tenen la má trencada.

Total que, nova ó vella la casa, aviat no hi queda ni un mahó dels que hi van posar quan la varen fer, y que si 's sumés lo que s' hi ha gastat esborronaría.

A un que de tot s' aconsoli li diuhen tonto. Al propietari que pensa que lo qu' está be no s' ha de tocar li diuhen burro perque te las estadas per llogar més que un altre.

Qué hi vol dir que 'ls vehins se queixin de que la pols se 'ls hi menja 'ls mobles? Qué hi vol dir que la escala estiga eternament embrassada pels sachs de runa y pels caixons de mosáych. La cuestió es anarho consentint tot: embans y parets mestres, y cornisas y ferros de balcons de tant pujar y baixar mobles. Que no 'n quedi pedra sobre pedra de lo que ja estava be, sinó be de materials, be del tot de distribució, que en aixó ray prou hi tenen la má trencada 'ls que fan casas, y 'ls estotxs y 'ls regles y las plantillas duran un grapat d' anys, y la tinta xina y 'l paper de tela no valen cap diner comparat ab lo valor d' una finca. No es com la fusta, que costa un sentit y val la pena de mirar si 's fa passar bou per bestia grossa.

Es la historia de casi totas las casas de lloguer. Tot alló de *no se podrán criar palomas ni gallinas* ho posan perque casi ningú 'n cría. Si la gent hi tingués déria, cóm ne te de tirar a terra embans, no li posarian, perque no 'ls hi surtiria á compte als propietaris.

Igual passa en los partits políticbs y fins en cosas más sagradas que 'ls partits políticbs. Una Doctrina costa molt d' estatuhir. De tirarla á terra costa menos que un envá. Lligui ó no lligui després l' articulat de la Doctrina; que l' articulat no 's veu tant com dos enrajo-

lats de diferenta mostra ni com dos enguixats de desigual color; que ja 's va estatuhir pensant en tot y més que en res en la realitat de la vida; que una Doctrina no es un penjarobas, que igual aguanta un barret que una capa.

Escombra nova escombra net. Sino que de tant net que escombra se n' endú 'ls junts de las rajolas. Y las rajolas un cop desjuntadas aviat comensar á ballar.

Pero n' hi ha que no poden estar may quiets, y en comptes d' aplacarse 'ls nirvis á copia de bromuros, més s' estiman fer trencadissa de tot lo que tenen á la vora.

Hont es aquest envá? Aquí? Donchs me 'l posa un pam més enllá ó sinó no li llogo la casa. Y saben perque 'l volen un pam més enllá? Perque no 'ls hi cap un llit de matrimoni que 'ls hi sobra y no saben qué ferne, y no hi volen parar un llit de monja que hi cabria ben be. Saben perque la volen á terra la paret mestra 'ls presidents de societat? Donchs la volen á terra, y una jásera que aguanti 'l pes de dalt, per si un día poden presidir á un parell de dotzenas de socis que per ferlos anar á la reunió 'ls tindrán d' anar á cercar de casa en casa, perque 'ls volants ja no hi valen ni 'ls B. L. M. tampoch. Are se 'ls tenen de besar los peus als socis. Igual que als que van á votar, que pel travall d' anar á tirar un trosset de paper á

una caixeta 's creuhen ab dret de que 'l regidor los hi vagi á fregar la escala.

Teniam una Constitució 'ls catalanistas que 'ns la estimavam d' alló més, sobretot d' ensá que, després de dirne mal perque 'ls lligava, se la tingueren de fer seva 'ls que se n' empassaren al general castellá. Y se la feren seva perque tenía carácter, perque havía agafat cert crit, y perque en las burlas que 'n feren los que volían portar las mans desembrassadas, no 'ls seguiren alguns que de bona fé s' adonaren de que ab los partits vells no s' anava enlloch. Donchs be: quan havía passat per los tránzits de la persecució dels Goberns y de la befa dels pocas penas, se 'n cansaren los que més havian cridat contra 'ls pocas penas y miraren com la tirarian per terra que no semblés que li tiressin. També 'ls feya nosa á n' ells aquella Constitució, com los hi fa nosa als gossos—y perdonin—lo morrió que 'ls te de salvar d' anar á morir ofegats derrera del Park de la Ciutadela. Y també se 'n burlaren dels que la proclaman intangible mentres la práctica del seu exercissi no demostri que está plena de taras. Y també 'ls hi tenen per rebechs y per rancis.

Jo n' he estat de societats: ja no hauría d' haver sigut criatura y minyó y home fet. Y com no la tinch la teoría que tenen altres de

que 'l gastar no es res y de que 'l no pagar no desmereix á las corporacions, sempre n' he sigut contrari de tirar embans á terra, que al cap y al últim, ó s' han de tornar á fer, ó suposan altres cambis. Los que pensan que 'l no pagar no desmereix, los fonaments de las casas arrencarian, perque tot ho veuhen pla y perque, sense aquell envá, entrarán als seus cálculs doscents socis, que á rahó de mitj duro fan cent duros y á rahó de cinch pessetas doscents. Y ja 'l rey no 'ls es bon mosso, y si 'l procurador ó l' amo de la casa no hi diuhen res, aviat alló es un exércit de paletas, fusters, pintors, guixayres y vidriers y lampistas. Un ó altre ho pagará, si no 'l tresorer de la societat si te la bossa buyda, 'ls socis de bona voluntat y de vergonya, que comprenen que del mal nom que la societat agafa 'ls ne correspón un tant á cada un. Y si no hi ha qui posi d' acort als que tenen bona voluntat y vergonya, que ho perdin los menestrals que han fet la feyna, que 'ls que disposaren lo disbarat ja qui sab hont paran. Se sortiren de la casa perque un día trobaren lo café fret, y á n' ells que no 'ls hi vinguin ab cansons. Están enrabiats, pero enrabiats de veras.

Y paga qu' es gata si tens modos y vergonya.

Y pássat la vida apedassant los estreps que fan los altres á una Doctrina política.

Y passa per rebech y no sé qué més, perque no hi miran prim los que volen caminar ben amples. Ni sisquera fan com aquells que per anar als seus quefers tenen de seguir un tros de curs de professó y que perque 'ls hi obrin pas cridan: "aparteus que porto oli„. Aquestos de que parlo s' hi fan á cops de colze si segueixen lo curs de la professó, y allá hont volen trencar no respectan vells ni criaturas. Per això 'ls van fer los colzes.

Lo Catalanisme, á més de dictar la Doctrina política de Manresa y la Doctrina económica y social de Balaguer, dictá una altre doctrina de procediments puritans, que, á seguirse per los que tenen afany de no morir com á homes de sa casa, aixecaría de tal manera 'l nivell moral de la terra que fins los lladres se donarían vergonya de robar vots. Pero aquí hi ha 'l pot de la confitura: en la ganeta que corra, gracias á Deu. Y això es lo que no pensaren los que varen dictar la Doctrina de Reus, doctrina sols circunstancial y que no afecta poch ni molt á la Doctrina política y económica del Catalanisme, en que hi hagués tanta ganeta, que no calgui ja confitar olivas, perque, quí més quí menos, se menjaría un bou ab banyas y tot. Y 'ls que tenen gana per menjarse un bou ab banyas no miran prim en res; tot lo que tenen vora 'l plat se li tiran. Y pac-

tan d' amagat ab tothom. Y 's fan repugnants conxorxas. Y s' insulta als que son contraris sistemátichs de las eleccions, y als que se n' han fet contraris perque 'ls homes los hi han fet perdre las ilusions, perque 'l somni del bon exemple cívich veuhen que ja no 'l pot donar lo Catalanisme haventhi en los districtes més gana que menjar, més candidats que gent que vol ser salvada del jou del Centralisme. Deu nos enguard d' una desgana; pero Deu nos guardi encare més de no acabar la gana may. Un desganat fa compassió; un afamat fa fástich. Encare que mengi ab modos, perque 'ls modos no passan del cubert y del toballó, mentres que la cara l' acosta á una bestiola. Endrapa; no menja.

Y 'ls contraris sistemátichs de las eleccions y 'ls desencantats de la serietat dels homes son igualment sabatejats y al pal foran portats si manessin los que no més pensan que en fer barallar als uns catalans contra 'ls altres per veure si de las barallas ells ne treuhen estella. Espliquéuloshi que á Madrid s' hi engreixan y 's taparán las orellas ab cotó fluix Espliquéulos que no hi ha cap necessitat d' agrejar las campanyas dels diaris per proclamar una Doctrina y per recomanar un home que la representi, y us preguntarán si baixeu dels llims. La cuestió es que la gent s' apassioni y 's digui

'l nom del porch, y ab bons exemples y bonas doctrinas la gent aprén de modos. No convé donchs res d' aixó: convé que cada casa sigui un purgatori y cada poble un infern. En be de las personas que volen surar convé que 'ls republicans odihin als catalanistas y que 'ls catalanistas odihin als republicans, sino per res més, per demostrar que s' es un negat, que no se sab més que copiar lo que deyan los catalanistas que primer claudicaren, los que 's sentian enfarfegats ab lo vestit de las Bases de Manresa, los que s' aferrussaren als richs perque 'ls altres ja tenian arrenglerats als pobres, com s' haurian aferrussat als pobres si 'ls richs fossin aquí republicans. La cuestió es que un ó altre fassi esqueneta per pujar per la finestra quan s' arriba tart á casa.

D' aquellas Bases comensaren per burlarsen alguns que las havían fetas quan la vespa no 'ls havía encare picat. Pero, no hi hagué més, després d' haverlas tirat per terra, com estatavan be y á Madrid los hi preguntavan cóm pensavan, tingueren de dir que pensavan lo que deyan ellas. L' encaterinament d' alguns neófits de Catalunya, la bondat d' ellas y la tafanería dels de Madrid las feren tornar á defensar als que las havían aburridas. Semblava que ja ningú hi tenía de posar má. Donchs sí senyors; de malalts n' hi ha de totas

menas: n' hi ha que están quiets y n' hi ha que tot lo día 's revolcan pel llit. Y de gent que 'ls hi agrada fer de cotorra també n' hi ha. Y de gent que 'ls hi agrada fer de criat pels altres, també. No hi ha á Madrid duquesas carregadas de milions, que tenen á casa las cambreras á dotzenas y que están contentas y satisfetas de ser cambreras de la reyna? Donchs també hi pot haver aquí homes que acabin de fer odiós lo Catalanisme als republicans, que tant l' havían respectat, per fer de gossos dels que 's barallan ab los republicans pel compte que 'ls te avuy per avuy barallarshi. Es una baixesa com cualsevol altra. Pero, qué dimoni! devegadas també cau sota la taula algun rosegó. Sobretot si las barallas dels que ja están entaulats van fortas y cap de las duas collas sab qui guanyará.

Això; això es lo que convé: acabar de posar verí á las disputas; fer de tornaveu de la colla de que s' ha dit més mal, per veure si sab agrabir la ajuda que li arriba á derrera hora. Pero que no s' acontenti ab dir gracias, perque si s'acontenta d' això, llavoras ja no serán tant revellidas las Bases de Manresa, ja no farán la nosa que fan las camisas planxadas al estiu.

Veuhen á mí me 'n fan molta de nosa; pero ni cambio de camiser ni dich mal de la planxadora. Penso que dech ser coll-curt y que al

tombar l' Octubre ja no me 'n farán tanta.

Y aixó no es gens mal pensat.

Los frenétichs malehirian tot lo que hi ha per malehir y farian tremolar fins los envans de casa seva.

S' entén, los que no haguessin tirat á terra al llogar lo pis. Perque aquestos frenétichs, no 'n duptin, no 'n respectan res del que dibuix 'l plano de la casa.

Quan no's fa nosa venen las alabansas

No está be parlar mal dels morts. Pero tampoch está be parlar be d'ells si en vida van ser uns grans pillastres. N'hi ha prou ab dir Deu t' hagi perdonat, si no 's vol dir de tot cor, per mera forma.

Donchs á Madrit no hi pensan aixís. En vida tot es dir pestas dels homes que manan, posántloshi defectes que potser no tenen tots y regatejántloshi alabansas que potser algun de ells mereixeria. No hi ha més: manas y no ets dels meus? de burro no 't deixan, y devegadas no 't deixan d'assessí y de lladre. Per suposat que aixó derrer ho diuhen d'una manera que s' entenga, pero guardantse las espatllas, que no se las volen veure blavejadas. Encare que tinguessin un ull al clatell no se las hi voldrian veure.

Donchs be, mor en Cánovas, titllat de tot lo que 's pot titllar un home que va revolucionarse y fusellá als que 's revolucionavan, que sabia molt més que ningú que las guerras colonials no anavan enlloch més que á arruinar als richs d'Espanya y á llensar á la sepultura als pobres per dotzenas de milers, que era un sach d' orgull y un cap ple de vent y que no tenia de bo més que parlar ab desembrás devant de la turba multa dels diputats y senadors que feya sortir de las urnas encare que no haguessin tingut cap vot; mor en Cánovas, titllat en vida de tot lo que 's pot titllar un home y de lo que no 's pot titllar encare que sia un pou de pecats, y encare 'l cos no es fret que ja comensa un himne d' alabansas, contrapuntantse amichs y contraris á qui 'l podrá pintar un angelet més maco, una ovella més manyaga, un sant del cel més gloriós. No era assessí ni lladre de vots, no era má foradat, travallava de punta de dia á entrada de fosch, no feya res per figurar, servia á qui primer li demanava un favor, no pensava més que en salvar la Espanya, era caritatiu, era sabi, era bo, y no li van dir que era maco perque ja hauria sigut massa dir tenint com tenia una cara tant de prunas agres.

Morí en Sagasta y lo mateix; morí en Silvela y vinga estargir las alabansas.

Derrerament qui 's va morir dels set sabis de la Grecia? Ah! ja me 'n recordo: en Villaverde, aquell senyor que feya diners de tot, que no pensava més que en llevarnos la pell sense escatifinyar ni un cuarto á la gandulada que se 'ns menja vius, que cobrava 'ls impostos ab lo sabre desenvaynat, convertint en campaments los carrers de las ciutats d' Espanya, que, fora de ser tant lleig com en Cánovas, no tenia res més de particular.

Donchs no n' hi ha prou ab desitjar que Deu li perdoni tot lo mal que va fer en vida, sino que se li tenen de retreure com á mérits los mateixos actes que se li retragueren com á faltas grossas, aquella fam de diners per darse 'l gust de llensarlos.

Y si ho fessin sols á Madrid, ja m' ho esplicaría. Al cap y al últim allí 'l que no cobra del gobern es que te dos germans que 'n cobran y tres gendres que pensan cobrarne, á més de las pensions que cobran las tías y 'ls cosins y dels sous que cobrarán los fills aixís que sápigan escriure *al dictado.* Lo que no m' esplico es que l' himne d' alabansas vagi desfilant, com las modas, per tots los recons d' Espanya hont hi surt un setmanari ó un diariet.

Solzament per aixó no voldría que 's morís ningú.

Com no m' agradaría que las criadas de

Barcelona arribessin á apendre cap tros de sarsuela, perque aquells cants que de moment se senten pels cel-oberts d' aquí, al cap d' una setmana ja son á Reus, als quinze días ja 's senten á Porrera y no 's passa un mes que no 'ls refilin á Sant Llorens dels Piteus. Ni visquent en masía un escapa de la epidemia, perque 'l pastor los refila ab lo fluviol si no 'ls sab entonar ab los llabis.

Cants de sarsuela, modas de Paris y alabansas de gent que si de cas mereixen alguna cosa es un oblit etern, segueixen lo mateix camí que 'l cólera. Pero encara s' escampan més depressa, perque no 's deturan ab las fredoradas de la tardor ni acaban de morir ab las glassadas de la Setmana dels Barbuts. Presa la embestida, arriban al recó més amagat d' Espanya.

Si la gent tingués vergonya y memoria no passaría res d' aixó, perque la vergonya no 'ls deixaría fer certs insults y la memoria no 'ls consentiría escriure certas alabansas que en altres terras se regatejan als que son bons de debó y fins á molts que deixan estela en la vida de la humanitat.

Un mort mereix respecte per ser cos; no exigeix d' amichs y contraris que segueixi la comedia de las alabansas ni la tragedia de las recriminacións. No 'l borra un badall un se-

guit de pecats; no la cambía la historia d' un home la gelor de la mort. Lo que pot glassar aquesta gelor son los odis de sas víctimas, lo que pot arrencar á sos llavis, si tant bo es l' agraviat, es un perdó.

Pero d' un perdó á una glorificació hi ha molt camp á corre.

Y tant depressa com l' atravessan avuy día 'ls diaris aquest camp! Igual que si fos una androna.

Si d' aquí cincuanta anys algú s' entreté á llegir lo que avuy día s' escriu, 's creurá que eram una colla de ximples tots plegats, una colla de xafarderas que renyeixen per una fulla de julivert y que ab una set d' aygua tornan amigas.

En Ferrandiz y en Vallés morts son y ningú 'ls ressuscita.

En Mas y en Ventura morts son al fossar vell de Sant Martí, y tampoch han tornat á respirar de dés que 'ls madurs los fusellaren.

Las persecucións d' en Cheste persecucións sigueren que llensaren á la miseria á moltas familias honradas, sense que de segur á n' ell li hagin fet perdre una hora de dormir los plors dels fills y fillas, ni li hagin esguerrat cap consonant de sas poesías macarrónicas.

Are te noranta y no sé quants anys més.

soroll y 'ls blanquers á las cofurnas dels carrerons de més enllá de Sant Cugat, perque no n' hi ha prou ab dir que aquella fortor es bona pel cólera. Conformes en no deixar tenir vacas en certs indrets, perque l' ofici de vaquer es ofici que dona, y tanta llet esclarehida fan las vacas en una cuadra gran y ayrejada com en una d' entafurada en un carreró. L' aufals tendre y las pastenagas son un riu de llet, y quan tenen de menjar sech, á las vacas tanta sal se 'ls hi pot dar en una banda com en una altra. Que no se n' hi pot fer de negoci ab la set dels animals?

Pero per qué tenen de permetre als senyors cafeters que 's fassin amos de las aceras? Perque pagan un dret per taula? No 'm convens del tot aixó, perque si quan l' alcalde va disposar que las criadas no poguessin festejar á la Rambla 'ls hi hagués proposat de férlashi pagar cinch céntims á cada una per cada tarde dels diumenges, de segur que 'ls haurian pagat, enlloch d' anar á fer nosa al devant del Eldorado, hont prou y massa n' hi fa aquella renglera de cotxes de tramvía que van á totas las cinch parts del món un cop estant cansats d' atabalar á xiulets als vehins d' aquells pisos.

Be n' es prou d' ample la acera de la Sala Mercé. Donchs igual que la de devant del Liceo. Tant plenas de taulas están l' una com l'

altre, y 'l que va á peu que 's prepari á baixar per posarse á tret dels carros y las catalanas, que, es clar, com que are 'ls tramvías del Inglés van l' un derrera l' altre, no poden anar, com fora 'l seu gust y 'l gust de las bestias, per sobre dels rails.

Y lo pitjor no es encare las taulas, sino las velas, perque 'ls senyors que 's posan á fora, no solzament no poden sofrir lo sol, sino que ni 'l ressol volen que 'ls enmoreneixi. Son d' aquells que tenen fugots. Y allí 'ls veuréu á despit dels que tocan l' acordeon y captan, y dels que tocan la guitarra ó 'l violí y fan lo mateix per variar, y á despit dels de la bandurria, y á despit de las criaturas descalsas y de las donas carregadas de criaturas, y á despit dels que cantan los trossos més fastigosos de las sarsuelas del Paralelo. Vinga un gelat derrera l' altre; vinga una cervesa derrera l' altra; vinga un vano per poder fer la única feyna que 'ls més saben fer, ventarse; vinga mirar si hi ha cap *corrido* que porti 'l panamá abonyegat ab més art que no pas ells per poderne treure patró per l' endemá quan surtin de casa. Y si, per estalviarse ells lo ressol, un mandrós que no vulgui baixar de la acera s' estabella 'l cap, que se l' estabelli, que 'l clima de Barcelona ja es bo per las feridas de la clepsa.

Al Ajuntament no li ve d' aquí que no s' hi pugui passar per las aceras. Per això las devian fer: perque homes y donas y bestias passin ben lluny dels aparadors de las botigas que no venen gelats. Sobretot las del Liceo, que al devant tenen la renglera dels cotxes de familia y de la Central que van á la estació de Fransa y que á un l' obligan á posarse de dret entre 'ls rails del tranvía, perque la renglera de cadiras de ferro de la Rambla fa allí també una muralla que no 's salta com se vol. Y si 't topa un cotxe y no t' escup, no cal que procuris per la Extremaunció, perque surts de sota las rodas á punt de ferne llangonissas.

Diu que Barcelona se n' aniria á las rocas sense la renda que las taulas de café donan al Ajuntament. No ho sé del cert, pero ho poso en cuarentena. Ja 'n deu fer de diners ab aquest rengló, pero no tants de segur com se 'n va gastar en una sola nit quan va venir la escuadra inglesa. Que si á má ve, algun dia que á Madrid ximplejin, enlloch d' almiralls y joves guapos, nos enviará balas llargarudas d' aquellas que dretas son altas com un home. Y no ab un discurs á dins, sino ab un explosiu que de cada bala 'n fassi mil trossos que matin mil personas.

No ho vull creure que l' Ajuntament llogui las aceras com avans llogavan los fusters los

taulons per veure la professó. Més aviat me penso una altra cosa: que l' Ajuntament també te fugots y que als regidors los hi ve molt be estarse del dematí al vespre prenent gelats á las aceras. Aixís, encare no tenen temps los municipals y 'ls serenos de xiular que hi ha foch, que ells ja han pujat sobre un cotxe de plassa per arribarhi més aviat que 'ls bomberos.

Aixís, de passada que 'ls renyan si no hi arriban un quart avans que 'l foch s' haja encés, los hi poden fer nosa tota la estona que 'l foch dura. En companyía, per suposat, dels altres que hi arriban esbufegant en cotxe y que sempre son los mateixos: los mateixos que eran al moll á rebre al almirall inglés, los mateixos que van derrera la professó, los mateixos que al almirall li daren lo gran dinar del sigle, los mateixos que 'l dia que l' almirall tiri bombas serán al altre cantó de Montserrat, los mateixos que al arribar un personatje ja son al baixador del carrer d' Aragó perque fa més goig entrar á Barcelona en cotxe pel Passeig de Gracia que arribarhi pel de la Aduana.

Son aquells mateixos que entenebran als amichs en vigilias d' eleccions y que 'l dia de las eleccions no arreplegan cap garrotada per molts garrots que volehin.

No sé cóm s' ho fan, pero son igual que 'ls

pardals quan s' acosta una pesta. La oloran la pesta de las garrotadas, com penso que olorarían tres mesos avans una pesta de debó, que no 'ls hi arreplegaría fent fanalarías ni dant grans exemples de ciutadanía, sino que la passarían estudiant de vint horas lluny la manera de pescar la creu de beneficencia que se sol crear després d' un gran flagell perque no la tingui ningú que haja demostrat ser un home de veras.

Y com la gent no te memoria, tot va be. Millor que si s' haguessin desdinerat en be de la ciutat y que, travallant dia y nit, haguessin passat las xardoradas de la calor y las tristesas d' una ciutat desolada á la espona del llit dels pobres que haguessin agafat la malura.

Bueno, que no las treguin are per are las tauletas rodonas de las aceras. Ja hi están be per fer nosa als que van á peu y perque, 'ls que pel Novembre ja no 's ventan, á dintre 'ls cafés no hi pugan llegir ni, com aquell que diu, trobarse la boca ab la cullereta. No hi ha cap gola de llop tan fosca com los cafés d' ensá que ab tanta de vela fan la competencia á las fragatas.

L' encaterinament d' aquest estiu

No sé qué 's figura la gent qu' es un eclipse. No fa molts anys, á mitja tarde, n' hi va haver un que Deu n' hi dó. Pero com los diaris no n' havian parlat tant, ni eran tan sabis com are derrerament, ni l' art de las targetas postals havía pres tan gran volada, s' acostá l' eclipse; los venedors de diari 's posaren á vendre, y encare com aquell que se 'n dona vergona, vidrets vermells; la gent passava de llarch, y, fora de certas pressas que per allá á las tres portavan los que acabavan de ferse sabis al café llegint las vuyt planas del diari de la tarde, no 's notava res més en tota la ciutat. Las donas se preparavan per pujar al terrat, als obradors se discutía si 's tindrian d' encendre 'ls llums ó no 's tindrian d' encendre, y las gallinas del galliner de las monjas del costat de casa no sabian qué ferse: si anársen

á joch, ó mirar enlayre com hi miravan las monjas. Total res: un xich de frescor, una estoneta de capvespre, y cada desengany al cap d' una hora que ni que haguessin pres un centenar de bitllets de la rifa de Madrid y no 'ls hi haguessin tornat ni unas miserables trenta pessetas. Que son lo que pertoca á cada décim d' aquell pa de números premiats que, per en llepolir als jugadors, encastan á las portas y las vidrieras de las botigas que 'n venen.

Aquesta derrera vegada ha anat més de veras la cosa: no perque la lluna tapés gayre més lo rodol del sol, sino perque 'ls diaris s' havian pres més á pit *el fenómeno*. Fenómeno que no es tal fenómeno, sinó 'l fet més natural del mon, dat que, ellas se sabrán perque, pero totas las bolas van caminant pel cel, igual los días de feyna que 'ls días de festa, igual si en Maura deixa tranzitar las tartranas per las carreteras que si, ab la escusa del descans dominical de las personas, dona descans dominical á las bestias, que no n' hi demanavan.

Ja n' es de gran l' espay. Fins parlan d' estrellas ab cúa que encare corren y que correrán mils y mils anys sens haver arribat á la meytat del camí que tenen senyalat en lo Gran Misteri. Fins parlan d' estrellas fixas quina llum no ha arribat encare á nosaltres.

Ja n' es de gran lo mon; pero com entre las estrellas que veyém y las que no veyém; com entre 'ls planetas que van pels diaris y 'ls que no hi van n' hi ha una xifra que esparvera, encare que rodant y tranzitant no 's toquin may, sempre n' hi ha una que passa per devant d' una altra y que deixa á las foscas á la que te derrera. De las bolas que segueixen la seva órbita parlo, que las que diuhen que no 's mouhen, es clar que no 's poden topar ni poden l' una fer ombra á l' altra.

Pero fins aquí no arriba 'l *cuarto poder del Estado*. La forsa de la seva penetració, quan parla d' un eclipse, parla d' un eclipse portat per la lluna, perque la veu de cada quatre setmanas una ben be y fins es capás de dibuixarli la fesomía: una galtas de pá de ral quan fa 'l ple, un formatje esguerrat quan s' hi acosta y n' ha passat de pochs dias, y una tallada de cindria ó de meló de secá conforme va sortint á horas més estranyas. Dels eclipses que cada dia hi ha al cel no 'n fan barret ni gorra 'ls diaris, perque ni 'ls de *mayor circulación* hi arriban allí dalt. S' han de quedar aquí, amorradets á n' aquest podrimener de batxillerías y murmuracions, venent baratet la ciencia dels astrólechs, á tall de trinxerayre, rambla amunt y rambla avall, y esperant lo vinent eclipse per veure si una rotativa perfeccionada

permeterá donar per cinch céntims un diari y unas ulleras fumadas.

Era molt bonich passar per devant de las floristas lo dia de Sant Joan Degollacio. Sense l'escándol del devant del Liceo, hont sembla s' han donat cita tots los venedors castellans que 'l *Liberal* va portar de Madrid y que al dematí y á la tarde, aixís que apunta un núvol, se posan á vendre *anillos de goma para llevar bien cerrado el paraguas;* sense l' escándol del pas de la Portaferrissa al carrer del Carme al cayent de la tarde, una colla de xicots, venent tot lo que hi ha per vendre per poder mirar lo sol, acabavan d' entabanar á un mariner y á una xicotassa que pel esboranch de la Boquería miravan al cel cada un ab una postal als dits y no acabantse de convenser de que servís alló per alguna cosa. Ella s' estava á la Rambla ab la mateixa tranquilitat que á la finestra de la cuyna que dona al cel-obert, del tot oblidada del món y probant tarjetas l' una derrera l' altra. Lo mariner, que sembla que n' hauria d' estar tip de veure cel, també se 'l mirava pel rodol vermell igual que mirés la llanterna mágica. Pero 'ls deu céntims als de las tarjetas los hi costavan de suar.

Y jo pensava; be, pero que hi veurá demá al cel aquesta benaventurada? Que se n' hi endona del eclipse si tampoch podrá sortir á feste-

jar? Al mariner ja 'l deixava de banda, perque com hem convingut que 'ls homes son més sabis que las donas, mariner y tot, tenia 'l dret de mirar lo que mira cualsevol amo de botiga, que ni sab ni ha sapigut may quantas vegadas cada any fa 'l ple la lluna ni 'ls dias que li toca sortir tart ó aviat.

La xicota prescindía de tot: no tenía cap mal de cap á lo que 's veya. Ni 'l promés la havía deixada, ni havía rebut cap carta del pare demanantli diners per desempenyar la casa que un dia ó altre será del hereu, ni s' havía casat cap noya del poble més jove qu' ella. Tot aixó 's llegía en aquella cara de Pascuas que avans de gastarse 'ls deu céntims se 'n volía assegurar ben be.

Aixís ho haguessin fet los sabis extrangers que varen anar á Burgos, que no se n' haurían tornat á la seva terra malehintnos los ossos á tots plegats: als que per una cambra plena de menjansa y per un mal menjar los hi acanavan vuyt duros diaris y als que per deu céntims doném un got ben dols d' aixarop y tants gots com vulguin d' aygua de las Canaletas.

La varen errar anant tant lluny y enduyentsen tantas eynas. Y també la va errar un amich meu que desde un poble de sobre Caldas se 'n va anar á Alhama dalt d' una tartra-

na. Perque la hidalguía no te modos aixís que pot treure las unglas.

La *palanca de la civilización* ho ha volgut aixís. D' un astrólech á una minyona de servey no hi ha diferencia. No n' hi ha d' altra sino que l' una ab deu céntims ne va sortir y 'ls altres han tingut de deixar la pell á Burgos.

Per lo demés tots han vist lo cel per un igual; tots saben que quan la lluna tapa 'l sol aquí 'ns quedém mitj á las foscas. No m' acaban de convenser los sabis que han vingut: me sembla que son d' aquells que sempre tenen un peu al estrep y que, per lo que puga ser, quan van á un Congrés d' aquestos de Ciencia que s' han fet de moda hi van ab la dona y las cunyadas.

Aquesta vegada tot ha sigut voler estudiar la corona solar. Relacionantho potser ab las tacas foscas del sol que aquest estiu han estat tant de moda y que 'ns tenian d' enviar tant de calor que á mitj Agost ja teniam de fer la berema. Y, ja ho han vist, hem tingut un estiu que ja 'l podriam cambiar ab cualsevol altre.

Y 'ls rahims més aviat han vingut atrassats que avansats y fins al Angel no hem pogut menjar magranas. A despit de las tacas del sol que 'ns tenian de torrar y dels esclats dé sabiduría barata que eixían de las columnas de tots los diaris.

Es clar que 'l fixar l' hora y 'l segon dels eclipses á un lo deixa maravellat. Pero 'l mérit no es pas precisament pels que semblan tenirlo. Ve de molt lluny l' estudi del cel: de molt avans que la ciencia anés tant barata: de quan las minyonas no tenian altre feyna que fer los llits y cuydarse de que no se 'ls hi remés la cara de la cassola. Es lo que jo 'm deya mirant aquella xicotassa que mirava pel esboranch de la Boquería.

Sino que are 'ns sembla que tot ho hem inventat nosaltres y que 'ls egipcis eran uns tocá timbals. Y que no tenia cap valor observar ab mals instruments y dir sense la garantia d' una Constitució lo que observavan y deyan homes que no feyan la meytat de la fullaraca de la que fan los sabis que viatjan ab dona y cunyadas y que poden pagar sense arruinarse cinch y sis y vuyt duros cada dia d' un cuarto de mala mort y d' una taula que, si á má ve, no hi mudan á cada menjar las estovallas.

Ja veurém lo que 'n sortirá quan será cuyt. Si una série de suposicions que no condueixen á res, ó una llista d' afirmacions que ja van sempre á alguna banda.

Lo del cel es tot precís; no n' atmet de novelas.

Lo travall dels astrólechs te una serietat que enamora, y al treure consecuencias d' un

fet conegut, sembla que surtin rebladas, de tan fermas com quedan en lo cervell del que las va seguint. Per això se sab ab tanta justesa 'l curs dels astres y s' afinan al décim de segon los eclipses, y fins s' ha dat lo cas de senyalar la aparició d' un mon que 'ls sigles ni 'ls homes havian conegut.

Pero ab la física solar sembla que no s' hi mira tan prim: s' agafa un xich á tall de llanterna mágica.

Trobo que no hi han tants sabis al mon que pugan deixar l' observatori y la dona y la familia. No n' hi han pas tants com n' han anat á Burgos solzament, un dels bons punts d' observació del eclipse, pero no l' únich á Espanya ni molt menos, y encare molt menos si seguím la ratlla negra que també va esmotxar Alger y Tunis.

Calculant per Burgos, al mon hi hauria més sabís que matalassers. Y això que per fer fer lo molinet á la vara d' estobar la llana no 's necessita ni saber confegir un diari.

Pero res hi haurém perdut encare que la física solar no pugui sortir de las roderas.

Haurém passat una setmana entretinguts, casi tant com los plenipotenciaris que per tractar de la pau s han esgargamellat al Porstmuth d' América.

Sí, allí se las eyan dos homes blanchs y dos

homes grochs representants de dos emperayres, si carregat de gana l' un, més afamat l' altre. Per si es meu ó es teu airó que costa tanta sang y que á bona lley te de ser d' un altre. Per sí, per haverte guanyat, m' has de pagar tant ó quant perque ab més diners puga comensar demá una altra guerra. Se las eyan y s' esbatussavan fins á la vigilia del eclipse per un tros de terra que no es res comparada ab la bola del mon, que un altre mon, avuy mort, ratllava de negre d' una banda á l' altra. Cumplint una lley del Gran Misteri de la Creació, d' aquest gran misteri que tindriam de voler esbrinar, no per revoltarnos contra 'l Gran Poder, sino per aclofarnos cada vegada més devant sa majestat y grandesa.

Al lluny, á la Manchuria, més d' un milió d' homes esperant lo que 'ls hi dirian de Porstmuth pera darse una abrassada de germanor ó agarbonarse com á feras; més lluny, moltíssim més lluny, negantnos la llum un astre mort, y allí á la inmensitat descapdellantse la historia que no pot capir cap persona nada.

Sort que á las primeras horas del dematí ja 'ns entra á casa 'l gran mestre, 'l que fa semblar sabi al que no sab de res y fa perdre lo que sab al que sab alguna cosa. Sort dels diaris que 'ns varen eusenyar á temps com se te de fer per estudiar la corona solar de la que

'ns prometen are tants grans cosas. Sort que 'ls vidres vermells han tirat de recó als vidres fumats, que sino l' endemá de la Degollació de Sant Joan tots hauriam anat ab una taca al nas igual que si haguessim anat á un bateig y haguessim xarrupat la xicra de xacolata.

Bon dia, bon dia de debó sigué 'l del eclipse, perque quedá eclipsada també la fantasma de la guerra. Las trassas y manyas dels russos; lo saber aparentar unas energías que potser no tenían, aplacaren l' orgull del Japó, que tant havía demanat al obrirse á Portsmuth la conferencia.

Es lo que quedará més á la nostra memoria, que la foscor, ray, de més grossas n' he vistas quan amenassa una pedregada.

Al dematí, quan cuyneras y venedoras de las plassas ja havían convingut que 'l dia 's presentava molt estrany y feya una fresca que per forsa tenía de venir del eclipse, que qui sab hont parava, comensá á corre la noticia de que la guerra de Russia havía acabat y que pel cantó del Marroch ja 'n comensava á apuntar una altra.

Es lo consol que 'ns queda are que 'ls diaris no parlarán tant del cel. Que no 'ns estafarán del tot; que la fantasma 's capbussará al mar del Japó y, nadant nadant, un dia ó altre tor-

nará á sortir á flor d' aygua á la costa de Morería.

Y aixís anirém seguint fins que la terra 's refredará y de la humanitat no se 'n cantará gall ni gallina.

Y aixís anirán seguint los planetas, interposantse y robantse la llum del seu sol.

Y aixís anirán seguint los trinxerayres, venent botons despariats, anellas de goma més bonas per agafar aucells ab creuheras de canyetas que per *llevar bien cerrado el paraguas y Guias de Barcelona* del any de la picó.

Y aixís anirá seguint la humanitat, no mirant may al cel hont á las nits serenas hi ha tanta magestat y grandesa y no apartantne 'ls ulls per veure la cosa més vulgar del món: l' eclipse d' un duro acostantse un ralet á la nineta, l' eclipse d' una montanya acostantse á un pinató de vuyt pams.

Pero quí no 'l compra un vidret vermell per deu céntims? Quí no hi dona un cop de coll á la astronomía?

Un cop de coll y un cop de panxa de passada, perque 'ls homes y donas vaig observar que s' ho miravan d' una manera que semblava que tinguessin de caure de memoria. Ells, igual que un francés quan ha dinat be; ellas igual que si tinguessin d' anar á veure la llevadora.

Y aixó que 'l sol no 'ls hi venia pas á plom, sino que feya estona que havia atravessat la Rambla.

Y aixó que un senyor y una senyora posats al balcó d' un pis de la Rambla es pitjor que si s' estiguessin al mitj del carrer.

Pero qui s' hi para en aquestas petitesas haventhi al cel tan gran *miracle,* 'l miracle del ralet tapant un duro, 'l miracle del bolitx tapant la botxa, 'l miracle d' un perdigó de llebra tapant la bomba del Torin!

Qui s' hi para venint sadollat d' astronomía barata ab mitj any de llegir diaris!

Qui s' hi para ab lo qué dirán, si de quarts d' una á quarts de duas á Barcelona no 's va sentir ni una mosca!

En aquella hora cap cristiá va llevar la pell á cap altre cristiá. Aixó sí que pot ben assegurarse.

Casa fundada en...

Qué hi farém si s' ha posat de moda?

Y las modas ho desbaratan tot quan segons qui se n' apodera.

Avans, del any que s' havían fundat, se 'n vantavan no més que las botigas que tenían prop d' una centuria. Are se 'n vantan fins aquellas botigas que encare no han tingut de repintar las portas, que encare, com qui diu, es tendra la tercera capa de color de la primera pintada.

Una centuria ó prop d' ella de fer y de vendre lo mateix, vol dir que la casa no fa traficas y que travalla ab bons fadrins. Vol dir que lo que ven se pot pagar un xich més que á las altras casas. Vol dir que per una arroba 'n donan una arroba y una lliura per una lliura. Vol dir, en una paraula, honradesa y bon travall y que, s' apuji ó no s' apuji la atmetlla, als panallets s' hi posa la que s' hi te de posar, s' apu-

ji ó no s' apuji 'l compte d' ous á casa dels polletayres, se posan als melindros també 'ls que 'ls hi pertocan. Y qui diu del art de la pastissería diu dels altres arts. Las casas que tenen una centuria de vida ó prop d' ella s' estiman lo crédit y no 'l posan al encant.

Casa fundada en... Avuy á cada carrer n' hi ha mitja dotzena d' aquesta mena de botigas, perque tot s' ha fundat un dia ó altre, baldament sía la vigilia del dia en que hi posa 'l rétol lo pintor. Y 's posa en tota mena d' oficis, y fins l' he vist en una botiga que venen gallina y carn y ápits quan es lo temps dels ápits y escarolas y cols á tot temps del any. Baldament al estiu las cols colejin, la *casa fundada* ven cols al mitj del estiu.

Tot se barreja avuy en dia, y tal casa *fundada en...* per una familia que s' estimava l' ofici, ha passat per una dotzena de mans en vint anys al quedar aquella esterminada. La que travallava be no se n'havía adonat y no ho havía plantificat al lletrero. La que no fa més que revendre, y compra allá hont ho pot comprar per un ral menos, es la que, ben ó mal assegurada del any en que 's va obrir la botiga, ho fa saber *urbi et orbi* á tots aquells que saben de llegir.

Casa fundada en... Avuy, aixís que ho veig, m' esvero. Com m' esvero de las casas que van

massa pels anuncis, perque, á més dels guanys naturals á la feyna, tenen de carregar á la feyna 'ls comptes dels que 'ls fan la propaganda.

Y es natural que la bondat no respongui avuy al lletrero. Es natural ab la manía de que 'ls fills no segueixin l' ofici dels pares. Aquest, perque sembla aixerit, á l' Universitat; aquell, perque sembla espavilat, á Llotja; aquell altre al Seminari perque es tant quietó, No se 'n fa una gloria dels oficis ni un orgull del nom de la casa.

Y la botiga, es clar que segueix si 'l negoci dona. Pero la segueix moltas vegadas un foraster comprantla per un tant enllepolit per la parroquia. Y 'l tant lo troba carregós l' endemá de tenir la botiga, y de la parroquia tenen de sortir las ganancias, ganancias que, no podentse lograr carregant lo preu de venda, solen sortir de lo que 's posa en lo que 's ven, del cacauhet que fa d' atmetlla, de la sacarina que fa de sucre, d' un ingredient que tenyeixi lo que no colora 'l rovell d' ou.

Es molt bonich poder dir aquesta casa te cent anys y de pares á fills sempre l' ha feta anar una mateixa familia. Fins si no 'n te més que setanta es bonich poder dir aixó.

Pero n' hi ha gayres d' aquestas casas? Es un net del que la plantá 'l que posa 'l rétol so-

bre la porta, ó es un que ha comprat la parroquia per un tant alsat y que la botiga se l' estima com se n' estimaría una que encare tingués la humitat dels mestres de casas?

Hi ha massa afició á posar rétols d' aquestos pera que sigan garantía d' honradesa y de bondat.

Y n' hi ha massas que creuhen que vint anys y quinze poden servir de bandera.

Per això lo que era cosa seria avans es avuy una broma de Carnestoltas, tant broma de Carnestoltas com la dels rétols de *proveedor* de S. M.

Que no sé que deu menjar S. M. á casa seva, ni quants días s' afayta cada setmana, perque per tot veig Reals Casas y esses y emes grossas, igual que l' ofici de rey fos un ofici que tothom lo pogués fer y s' entrebanquessin de tants com ne coronan.

Tot se putineja avuy en día. De tot se fa la gran propaganda, y de tanta y tanta, las casas se quedan sense parroquians y 'ls passavolants son los que omplen los calaixos dels taulells.

Fíxinshi si hi van per aquestos carrers, y veurán com no 'ls enganyo. Are que tothom renega del passat, es quan més del passat volém aprofitar las escorriallas.

Sense que 'l desitj se logri, perque de llana

al clatell no son molts que n' hi tingan, y, fora de las casas que ab rétol y sense rétol serveixen be, las demés se podrian estalviar la pintura. Sobretot á las voras de las plassas, que es ahont més abunda la malaltía, perque, sobres que certas cosas ja no volen dir res, menos diuhen per las cuyneras. Diferent de Fransa, que fins los *cordons bleus* saben de llegir.

L' *inri* á aquesta mena de fama li va posar al meu entendre aquella tenda que ven be, gallina y cols, perque las gallinas y 'ls bens qui sab d' hont venen y las cols no son pas sempre del mateix hortolá. Ni las patatas del mateix camp ni de la mateixa llevor las tomaqueras y las monjetas tendras que venen en aquella casa.

Que no 'm recorda si fa cincuanta anys ó cent que es tenda, pero que 'n fa molts sí que ho sé. M' ho vaig comensar á reflexionar aixís que 'm vaig adonar del rétol, y de tantas reflexions estranyas se me n' aná 'l sant al cel, se 'm fongué de la memoria l' any en que va ser fundada.

Som aixís la gent del sigle. Un raig de cossas, y dispensin, als avis que creyan en bruixas y follets, y 'l crédit dels avis, mal aguantat pels fills y nets, á profit del primer aventurer que compri la botiga encara un xich acreditada.

Som aixís y morirém aixís sense deixar ni la estela dels artesans del temps dels gremis, que no s' ha fos pas tant depressa com la que deixan los barcos de vela. Bon goig que la que deixarém nosaltres duri lo que dura la del vapors, mitj desfeta al mateix instant la de timó per la de la hélice que 'ls empeny per de-rrera.

Neteja de clavegueras

Los alcaldes de Barcelona fan com los ministres d' Instrucció pública. No be 'ls hi portan la vara que ja comensan á decretar.

Uns se las euhen ab los tramvías, altres ab los carreters, los més ab los fanals de gas, y un que altre ab las clavegueras, que son, diuhen, una pesta y un pudrimener. Y esperant lo dia del Judici Final per ferlas de nou y encimentarlas, y encarregant que s' estudihi si tot te d' anarhi ó no més hi tenen d' anar las ayguas d' ayguera y l' aygua del cel quan plou, pera que no 'ns empudeguin tant, de moment fan netejarlas per aquellas brigadas d' infelissos, que no sé d' hont son que s' aconsolin de semblant feyna. A quin temps del any? Al hivern en que las fetors no s' escampan gayre? No senyors, en plena Canícula, en que lo que hauría d' empestar com á deu empesta com á mil. No 'ls hi ve d' aquí als de las

brigadas. Mentres fassin la feyna de nit, no 's queixan los dels pisos y 'ls de las botigas, y si aquestos no 's queixan ni agafan maluras, las que pugan agafar los escura-claveguera ja se las passarán á casa seva si se n' hi tornan, y sinó ja 'ls hi curarém al hospital.

A mí sempre m' ha estranyat que al bo del estiu fassin aquesta feyna. Deu ser més higiénich quan ho disposan aixís. A més, que 'ls bombers ja passan aygua pels carrers quan los carros han acabat de carregar aquella pesta. Y á copia d' aygua, enlloch de negres, al obrir las botigas ja son nets com un mirall. Lo que deu quedar un xich preparat per una greu malaltía son las bocas y las golas dels travalladors, y d' aixó 'm sembla que no se 'n recordan gayre 'ls higienistas. Igual que 'ls municipals de fer posar be las trapas quan aquells se 'n van á menjar un bossí.

Que un curt de vista ó un que no hi vegi gayre de nit cau á la claveguera? Que un cavall hi fica las potas y 's trenca las camas de devant? No 'n fan gayre estat los del xapo. Y 'l que 'ls mana potser tampoch.

Pero torném als alcaldes, que son los que 'ns volen salvar de la febre groga y del cólera y de la glánola, que potser se 'n veurían un embull per viure allí dintre. Es tant nova la teoría dels infinitament petits, que un no sab, ni

'ls que 'n parlan casi tampoch, cóm viuhen y de qué viuhen. Lo que he sentit á dir es que quan los sembran en caldo no 'ls hi donan pas un caldo passat, sinó un caldo que se 'l beuría 'l mateix rey. Y guapament que s' hi desenrotllan las colonias de microbis.

No se 'n sap gayre d' aixó; pero si un se deixa portar pels rahonaments dels alcaldes, troba que 'ls alcaldes son bastant poca soltas. Son un foco d'infecció las clavegueras? Donchs, ja que no ab aygua de mar aixecada ab una bomba, netejéulas ab un xapo. Pero no al estiu, que es quan las infeccions més temudas prenen volada. Son senzillament una pesta? Donchs al estiu olors y fetors es quan se senten més y de més lluny y quan menos convé remenar las miserias dels grans poblats.

Passa l' Octubre, y ja ningú 's recorda de res fins pochs días avans de Sant Joan que es quan d' un punt ó altre del extranger nos ve la primera alarma. Y, es clar, nos alarmém. Y, alarmats, *fem higiene,* després d' uns quants escrits als diaris y d' uns quants discursos dels regidors, los escrits y 'ls discursos que 's necessitan per arribar á la Canícula.

No ho sé de cert, pero m' ho sembla que en aixó tindríam de fer com ab la verola, que 'ns la empeltan quan encare aném en volquers pera que 'ns poguém salvar de las embestidas

que de tant en tant dona. Tots ho sabém que després del hivern ve la primavera y després l' estiu. Donchs igual que si després d' un hivern ne vingués un altre y que sempre hi fossim á temps d' escurar en bonas condicions las clavegueras.

Pero no val la pena d'amohinarshi. Al cap y al últim los homes que las escuran ningú sab d' hont son. Ni morts ni vius farán parlar á la Historia, y á tot lo que poden aspirar, si hi aspiran, es á endursen uns quants duros de Barcelona.

No val, donchs, la pena de que 'ls barcelonins ni 'ls alcaldes s' amohinin per la seva salut.

La varietat fa armonía

Com aquell que no hi toca, alguna vegada, escribint per un diari que varen assessinar, havía dit que es una llástima que l' Ajuntament no se sápiga surtir de plantar arbres de la mateixa mena.

Qué sé jo 'ls mils y mils plátanos que hi ha pels carrers de la ciutat nova y per las avingudas del Parch y á la Rambla! La rahó es aquesta: que 's fan grossos y donan ombra y que son més nets que altra mena d' arbres. Aquest any, per efecte de las grans fredoradas de Janer, si que n' hem estat salvats d' orugas; pero altres anys ja ho sabém com ho pentinavan las papallonas. Y en quant á ferse grossos, també 'n podríam parlar, perque, regantlos cada dia, com qui diu, foran molts los arbres que creixerían com á carbasseras. Y á més de ferse grossos, donarían fruyt, que ja es una cosa més enrahonada. Aquí tenen los

abercoquers y 'ls cirerers, per exemple, que en pochs anys se fan tant com se puga fer un plátano y que per la fulla son mil vegadas més bonichs, per l' ombra no tenen res qué envejárloshi, y que vestits de fruyta enamoran.

Pero aixó es lo que 's vol: que no donguin fruyta. Com si fos pecat mortal menjarne; com si no sabessim tots que, veyentne molta, es quan menos tempta á la quitxalla. Plantéu una vinya allá hont no n' hi haja cap, y ni fentla guardar nit y dia menjaréu rahims. Plantéu de ceps tot lo terme, y tants rahims com verolan maduran. Están tant segurs al cep com las lleminaduras devant d' un aprenent confiter.

No sembla sino que no hi puga haver boniquesa més que en las fullas. Y que per ser aquestas bonicas no pugan ser allargassadas com las del cirerer y del castanyer ni arrodonidas y frévolas com las dels abercoquers.

Pero no n' hi ha prou ab desterrar los arbres millors de las grans avingudas. Fins se tenen de desterrar dels jardins, no fos cas que las didas y las maynaderas s' atraquessin de fruyta y que las criaturetas juguessin ab la que cau á terra. Deu nos enguart; val més que quan siguém grans no sapiguém de res, com un amich meu, aixerit, pero poch afectat á las cosas de pagés, que no sabía que las pereras y

las pomeras traguessin flor y que d' aquesta flor sortissin al seu temps las pomas y las peras. Com nou de cada deu barcelonins tampoch saben que las vinyas floreixen y que al temps de la florida cualsevol se fiqui á casa d' un perfumista per respirar á pler. Ja ho sabía 'l meu amich que las gardenias y 'ls rosers treuhen florida, perque may va sense una flor al trau; pero las pereras... la vinya... 'ls magraners... Segons ell, s' ha d' haver fet de pagés per saber aquestas cosas.

Donchs aixó es un mal. Si al Park hi hagués un tros de vinya, que no hi faría cap nosa, y un fruyterar ben variat, que hi faria bon servey, sería més bonich, fora més útil y donaría poch ó molt profit. Are hi ha tot lo de fora casa, que d' aclimatar costa un sentit y de cuydar encare més.

A ciutat som molt més tontos de lo que sembla. Fora dels herbolaris, no coneix ningú cap herba ni cap planta de bosch: los que han tret més bona nota d' Historia Natural no saben qu' es la sajulida ni la orenga. Y sort encare que pel divendres sant hi ha tantas farigolayras á la porta de las iglesias, que, sino, ni la farigola coneixeríam. Un arbós carregat de fruyta no l' ha vist ningú; un gers, una riba tampoch. Ne tastém al estiu al demanar gelats, que potser no han vist la fruyta d' aques-

tas matas, pero com los gelats los batejan ab nom castellá, sabém que al mon hi han *frambuesas* y *grosellas*. Sabém que n'hi han al mon; pero no sabém que se 'n crihin á Catalunya. Y com no n' hem vist cap y no sabém lo qu' es bo, menjém las cireretas d' arbós quan son bonicas y no son bonas; quan no tenen such y empapatxan. Donchs al park no hi farian cap nosa aquestas plantas. Pero no una per remey, sino á centenars, que se n'emportan poch lloch, encatifan la terra y son bonicas de debó.

Aixís ho hem trobat y aixís ho deixarém. Nos burlém, més ben dit, se burlan dels pagesos perque cada día no cambian, y 'ls ciutadans seguím al peu de la lletra lo que veyém fer. Y no es que 'l jardiner del Ajuntament sigui cap tonto; es que deu anar ab las mans lligadas y 'ls diaris li deuhen fer més por que goig.

Y 's comprén que no vulgui embolicarse ab novetats. Reparéu sinó lo que succeheix quan los seus travalladors podan, que tothom hi dona cullerada. Y forquillada y tot los que 's poden fer passar lo malhumor escribint. Que si volen vendres la fusta; que si no hi entenen; que si matarán los arbres; que al estiu no tindrém ombra; que si untan als regidors.

Si, bons untets podrian fer ab las brancas y branquillons d' un arbre del que totjust te estima 'l tronch y encare si no te berrugas. Y ja

se 'ls poden mirar tots los plátanos de Barcelona, que n' están tant carregats, que ni ab totas las oracions del món las hi farian fondre. Pero res, la martellada ja es donada, y fins hi ha qui te plomejats los mils duros que 's treuhen de la poda de cada any. Mil més mil menos, los que deyan que 'm va dar á mí l' alcalde de Badalona per haver ajudat á aturar una campanya d' ordinariesas qu' era la deshonra de la prempsa catalana. Per cert que d' allavoras ensá á casa cada día tirém á l' olla un cuarto de gallina.

Pobra del que 's cuyda dels arbres si 'm cregués á mí y un día una criatura begués aygua després d' haver menjat abercochs! Pobre d' ell si de las resultas d' un tip de cireras se posés malalteta! Pobre d' ell si veyent venir un municipal se tirés del arbre y 's trenqués una cama! Viva la criatura; curantse bevent aygua panada ó esperant que l' os de la cama se li soldés, hi hauría diari que ja demanaría la autopsia perque portessin al pal al Sr. Oliva. Demanarian la autopsia pera que 'l forense passés *el tanto de culpa á los tribunales*, com quan espedassan á un torero mort al mitj de la plassa y devant de deu mil personas y del gobernador y de doscents policías pera saber de que ha mort, si d' un tip de figas ó de las resultas de deixarse veure massa sovint per certas casas.

Ja me 'n despedeixo de veure bonichs los jardins y las grans avingudas de Barcelona. No 'ns podém moure del color vert y dels pámpols esguerrats, fora d' alguna que altra alba que no sé á quin sant la debém y que emboniqueix tot lo que te á la vora.

Plátanos per pendre xacolate; plátanos per dinar; plátanos per sopar y plátanos per anarten al llit. Trenca per allá hont vulguis no surtirás de plátanos. Com á montanya, que tot l' any menjan trumfas. Com los alemanys, que no sé com no 's donan vergonya de beure sempre cervesa. Jo, si servís á un café, no 'ls hi portaría pas á gots, sino ab galledas. Com aquell que abeura un cavall.

Sort que no' tiro per regidor, perque cada día tindriam disputas ab aixó dels arbres. Ells que plátanos; jo que cirerers. Ells que plátanos; jo que atmetllers, que també 's fan depressa. Ells que plátanos; jo que noueras, que 'ls pagesos no las poden veure perque una nouera 's menja mitja vinya. Ells que plátanos; jo que abercoquers. Ells que xeflis als inglesos; jo que un xich de pa y formatje als mariners de las nostras *escuadras*, que, pobrets!, se 'l menjarian á crema-dent.

Y no 'm pensaría ser més burro ni més sabi que un altre.

Lo derrer diumenge de Carnestoltas

Civils á peu, ab lo mauser decantat; civils á cavall ab lo sabre á punt de fer desgracias; una gentada esparveradora anant á veure lo que no hi havía ni á la Rambla ni al passeig de Gracia; cotxes rodant la sínia desde las tres; quitxalleta anguilejant per entre las potas dels cavalls y las rodas; carrots faixats ab madapolam y llustrina y curullats de ximples que no paran de tocar lo que á clatelladas los hi ensenyaren al cuartel y de mossos que defensan lo jornal fent voleyar feixos de prospectes de casas que fan tintinas y que avans de llensar lo derrer badall se jugan la derrera carta á la Rua; un que altre xicotot passejant l' aburriment y menjant carmel-los; pocas, no gayres bandarrotas, anant á buscar lo que no ve; pochs, no gayres ganapias beneytejant sota un dominó negre ribetejat de rosa ó rosa

ribetejat de negre; al lluny lo guitarrejar d' un escabot de mancos y coixos que captan ximplejant; més al lluny l' espignet del clarí d' un altre esguerrat que capta engabanyat de roba vella y barnissat per fora ab llustrina de colors enramallats; los de la artillería rodada disfressats de suavos argelins y no sabent hont trencar que tingan més aprop la taberna; inconscients los uns, inconscients los altres, inconscients tots del gros perill d' una alarma, no de la bomba ab que 'ls anarquistas nos havian amenassat allí al Park, sino de la que podia escampar la relliscada d' un cavall de civils, los xiscles d' un noy trepitjat, la basca d' una tafanera delicada, un crit de ¡lladres!

Aquesta era la Barcelona del diumenge de Carnestoltas; la que desafiava perills imaginaris y perills reals; la entenimentada Barcelona dels demés dias del any; la Barcelona rica y la Barcelona menestrala y la Barcelona pobra feta un pilot de carn, barrejant sa carn batejada ab la carn dels caballs de cotxería aburrits y atabalats de tant voltar, barrejant sa carn ab la carn dels cavalls dels civils, que ja no sé si may s' atabalan ni si may s' aburreixen, ó si no més pensan en la palla y la cibada que en dias de trasbals potser los hi quedan á deure; la Barcelona mudada que ab un tantsemendona que no 'm sé esplicar no 's recorda-

va del rosari de bombas que la Barcelona irada ha fet esclatar un dia en una parada, altre dia en un teatre, cent altres dias en altres cent indrets.

Aixís com per Nadal se menja gall y neulas per Capdany, lo diumenge de Carnestoltas s' han d' anar á veure las disfressas, baldament las disfressas no hi sian, baldament la clássica *Rua* de las barallas d' ous de farina y dels carros estravagants s' haji cambiat en una *Rua* de carros anunciadors y de barallas de serpentinas. Barallas hi hajin, que lo demés son trons. Que volehin papers de colors, baldament nos hi anuncihin xocolata sense una atmetlla de cacau, llits ab matalassos de cotó, cadiras que no aguantin lo pes d' un home revingut, catres de filat que no son bons més que per estripar llensols, jochs de menjador que als tres mesos de servir ja 's deslorigan.

Pero qué havía dit la Barcelona irada contra la Barcelona inconscient? Res ó casi res. Que tot lo dels richs es robat; que calía fer un vay-tot y que tenen de ser uns altres los que gosin l' us-de-fruyt de la riquesa. Y per convencens á tots de la rahó, allí, no á las Californias, que son tant lluny, sino al capdevall del carrer de la Primpcesa, havían tirat cent tiros ó doscents, que no li ve d' aquí quan un tracta d' esbravarse.

La Barcelona irada havía dit alló y havía fet aixó. Prou que ho esplicavan l' endemá 'ls diaris. Lo que no deyan era d' hont eran fills los que havían cridat contra dels richs barcelonins y havían alarmat mitj barri de Ribera: si eran nascuts y batejats en aquestas parroquias ó 'ls havía llensat sobre nostres carrers la miseria d' altras terras.

No ho deyan y potser era lo que més convenía dir, perque, per inconscients que sian los menestrals y 'ls richs y 'ls pobres barcelonins, no ho son tant que no sápigan que 'ls brassos y 'ls diners se tenen de fer travallar perque no tinga de fer la pobrissalla de Catalunya lo que fa la pobrissalla d' Aragó y Castella, lo que fa la pobrissalla de Lleó y d' Andalusía: desamparar casas y terras per anar en cerca d' aventuras, fugir ab los fills al coll cap á patrias novas, que no tenen altra obligació que 'l cumplir ab las obras de misericordia, enténguinho be 'ls forasters que cridan. Obligació que 'ns imposa la Doctrina á tots y que segueixen punt per punt las ánimas delicadas, pero que no te altre futje que Deu; obligació de fer be, que no dona cap dret al necessitat, qué, si á má ve, á casa seva no ho fora, que, més ó menos moreno, á la seva terra menjaría pa, que mojadas y mojadas hi ha per sembrarnhi en aquells plans que 's perden de vista.

La Barcelona irada crida molt, y sense cap dret casi sempre. No está escrit en cap llibre que Barcelona tinga de ser lo *refugium pecatorum,* lo refugi dels pecadors y no pecadors de per tot arréu. La Barcelona irada, qu' es una Barcelona falsa, crida y esvalota allí hont no tindría de cridar y esvalotar, que si las portes de nostra ciutat son molt amples per entrarhi, tant ó més amples son pera sortirne. Crida y esvalota la forasterada, sense recordarse de que si al sortir de casa seva hi havía cent mojadas per home qu' esperavan la reya y la llevor, are n' hi ha duas centas ó mil. Perque tot fa cap aquí; tot ho recull Barcelona, com l' Ebre recull totas las ayguas que devallan del Pirinéu. Malalts que no están be al llit, donan la culpa al llit y no á la malaltía que 'ls rosega las entranyas; malalts que las millors medecinas no poden curar, cridan contra 'l metje que 'ls visita, contra 'l sant Hospital que 'ls acull, contra 'l que voldría donar feyna y no s' atreveix á obrir una nova industria ab lo desballestament que are hi ha, contra la dama que al sortir de missa va buydant lo replé portamonedas, contra 'l botiguer que tempta ab los seus aparadors la butxaca dels marits, contra 'l porter, foraster també casi sempre, que no la ha donada per la tremenda, sino que ha sabut agrahir un passament modest.

La Rambla era un formiguer, que no n' hi ha de por aquells dias de ximplería. Y á cada cap de carrer hi havía dos civils ab lo sabre á punt de fer pilota. Y entre 'ls carrots y entre 'ls cotxes, altres y altres civils, també ab lo sabre desenveynat, matavan lo fástich que era un gust. Y com no hi havía res á la Rambla, no més que gent vestida de las festas, y com dels que cridavan al dematí la meytat també hi anavan de las festas, un duptava de si cridavan contra ells mateixos, ó contra uns altres que també havían cridat un any enderrera, ó contra 'ls altres y altres que, havent nascut per tot arréu menos als nostres carrers y havent cridat al arribar contra 'ls que anavan mudats, un cop conseguit un vestit nou ab los dinerons arreconats á redós de Montjuich se passejavan com uns milionaris sentint la xerradissa dels pardals, que tampoch troban que sía tant dolenta Barcelona quan hi compareixen cada tarde, sense que Barcelona 'ls hi tinga d' enviar cap memorial. Hi compareixen pera arredossarse del vent, pera buscar la escalforeta que no trobarían á las salzaredas del Llobregat y del Besós, y casi 'm penso que hi compareixen pera alegrar los cayents de tarde, que fora poblat son tant bonichs y en ple garbuix de casas no tenen cap mena de poesía. Hi compareixen, no afamats, com los forasters llen-

sats de casa seva per la miseria, sino ben tiparrons de cuquetas y de gra pera balancejar lo be ab lo mal que fan als pagesos, tiparrons y alegroys, no tenint altre maldecap que triarse la branqueta en que passarán la nit, xerrotejant mentres la trían, fentse agradables á tothom, conseguint la ciutadanía de Barcelona en menos temps que 'l que hi gastan aquestos fugitius de tots los recons y plans d' Espanya, ab tot y haver passat per las fonts del Baptisme, ab tot y que tenen un cor per saber agrahir, un cap per saber pensar y un exemple vivent en tants y tants poderosos d' avuy que havían baixat de las dilligencias y dels barcos de vela tant ó més pobres que 'ls que 'ns desembarcan ara 'ls vapors de la viuda de Sanz Celma y 'ls que van llensant los dos carrils que venen del Aragó.

Quants som de sang barcelonina entre una dotzena que trenquém pinyons al voltant de una taula de café? Vuyt? Sis? Y cá tením de ser! Dels dotze n' hi haurá sis, si 's vol, nats á Barcelona, pero si 'ls seguíu la riuada de la sang, ni dos n' hi trobaréu que pugan gloriarse de serne indígenas. Qui no te 'l pare de fora hi te la mare ó 'ls hi te tots dos. Y no anéu á buscar fins als avis, perque 'ls ávis ja qui sab d' hont son! De tots los indrets de Catalunya poch vividors; dels replechs de las més fermas

montanyas; del Urgell, d' hont tenian de fugir malmesos per las febras; de las valls del Pallaresa més enllá del Montsech; de per tot arreu vingueren á repoblar la Barcelona esgarrifosament aclarida per las pestas de las derrerías de la Etat Mitjana y per las que la flagellaren als primers temps de la Etat Moderna; esgarrifosament aclarida ja més ensá per la defensa contra 'l primer Borbó; delmada al any 21 per la febra groga; delmada al any 54 per lo Morbo, que encare no havía prou vacunat, á copia de segar vidas, la sang barcelonina dels fills dels que lograren escapar á las urpas de la rampa y del fret de las primeras epidemias assiáticas. De per tot Catalunya venian los catalans á omplir los buyts que la guerra y las malaltías feyan en las casas de nostra ciutat. Venian pobres com los que are venen del Aragó, de las Castellas, de Valencia, de per tot arreu; buscavan lo desllorigador de la vida, pero 'l buscavan sense renegar de qui 'ls podia dar pa; lo buscavan com los pardals de la Rambla buscan lo seu branquilló; lo buscavan alegrant la ciutat més que no pas esglayantla. Y venía que hi trobavan feyna y que hi arrelavan. Y que hi feyan niu. Y que la novella familia s' anava arreglant. Y que ja eran menestrals més tart. Y propietaris ó fabricants ó mercaders un altre dia.

Y contra aquestos menestrals, contra aquestos fabricants, contra aquestos mercaders, que si al venir no tenian tot lo dret á la ciutat, n' hi tenen avuy casi tant com los que 'n venen de pare y mare, y moltíssim més que aquestos que ni saben xampurrejar la nostra llengua; contra aquestos homes de carácter emprenedor; contra aquestos pobres que han arribat á possehir á copia d' embestida, d' estalbis y de travall, cridan los que tenen de fugir del seu poble, no pera buscar un abrich á la vila ó la ciutat propera, sino pera buscarne allí hont los hi allargan las mans sense preguntárloshi com parlan ni quin mal vent los ha portat!

No; no 'n tenen de dret á cridar los que venen sense que ningú 'ls demani. Las Obras de Misericordia no 'l donan aquest dret al pobre; no fan més que imposar als que tenen la obligació de donar menjar al que te fam, obligació que de ben ó mal cumplirla 'n podém esperar en l' altra vida misericordia per las nostras ánimas, pero que en aquesta no te lleys ni tribunals que la fassin cumplir.

Me 'ls he mirat molt als aucells quan se 'n van á joch. No sé qué 'ls passa, que no troban may lo branquilló del arbre. L' arbre sí; hi van de dret: tant al hivern quan está despnllat del tot, com al estiu quan está vestit de fulla. Xerrotejan, saltironan, hi esmolan lo

bech, se 'n van, tornan, fins que la tarde va morint, fins que apuntan al cel las primeras estrellas. Llavoras, cansats de tant feynejar, arronsan una pota, aclofan lo cap sota de l'ala, estarrufan la ploma, y ja no 's sent ni un piu. Tenen tot lo que necessitan: son uns reys sobre 'l seu branquilló.

Donchs aixó mateix tindrian de fer los que venen atrets pel crit de nostra ciutat y empaytats per la miseria de la seva *tierruca:* buscarlo 'l branquilló del arbre, que ja 'l trobarán si no espalman ab sos crits de ira als que voldrian fabricar y no fabrican, voldrian mercadejar y no mercadejan, voldrian fer mil cosas que hi ha per fer ab tot y que tantas se 'n fan ja á Catalunya y sobretot al pla de Barcelona. May s' acaba la feyna allá hont los richs no fan lo miserable ofici d' escanya pobres, allí hont no 's deixa la sembradura á cuartans pera cobrarse 'l gra á cuarteras. Sempre n' hi ha de terras per remoure per donar pas als carrils, de pedras á las pedreras pera ferne parets, de llana per cardar, de cotó per filar y teixir, d' industrias novas pera crear, de terras pera desensopir d' un conréu sumort, d' ayguas per canalisar pera 'l conréu intensíu de cereals y d' horta, de revingudas de torrents per contenir en grans estanys, que al temps del aixut poden salvar las cullitas compromesas.

A las Castellas, al Aragó, á Andalusia hi es tot això per fer. Pero com los que ho podrian fer al engrós qui sab hom perqué, y 'ls que ho poden fer á la menuda més s' estiman fer d' estira-cordetas que de res més, no hi ha remisió pels pobres. Aquí si que n' hi ha; pero no es á crits que 's consegueix lo que 's vol; no es amenassant al que pot donar pa com se 'l fa baixar á llescarlo á la taula de la entrada; no es cridant contra 'ls que gastant donan feyna com se glorifica la pobresa y com se la posa á cubert de la miseria de demá, sino buscant cada hu 'l seu branquilló per ajocarse, com fan los aucellets al caure la tarde, pensant en quin día en aquell branquilló s' hi podrá fer niu, com feren los que repoblaren la aclarida Barcelona, los que, més emprenedors que 'ls barcelonins per pare y mare, travallaren com á desesperats als seus comensaments, estalviaren quan encare no 's veyan las orellas y no 's posaren á gastar fins que 'n sigué l' hora arribada.

Que també arribará per los que are cridan si fan travallar lo cervell y las mans més que la llengua, si saben agrahir á la terra que 'ls hi dona 'l pa 'l pa que 'ls hi dona, si 's posan las mans al pit y confessan que 'ls que menos dret tenen á cridar son los vinguts sense que ningú 'ls demani, si 's fan cárrech de que pel

mateix carrer que entran se 'n poden entornar sense que ningú 'ls anyori, sense que ni se 'n adoni ningú, ni dels que tenen llargas arrels á la ciutat ni dels que totjust comensan á tréurenhi.

Es clar que 's bojeja per Carnestoltas, pero en trencant de carrer un ja ni se 'n adona de que hi hagin tants beneyts. Sobretot entre 'ls que quan no tenen jornal cridan com á desesperats.

No en la proporció de la riquesa, sino en una desproporció que no 's pot ponderar, los beneyts dels barris pobres guanyan de molt als beneyts dels barris richs. Las caretas de cartró se venen per milers de milers; las caretas de cera ó de satí per centenars, y encare gracias. Qué vol dir aixó? Que no cal cridar contra 'ls que van en cotxe al temps del Carnestoltas. Que 's pot cridar contra la beneytería en general, pero no més que contra la beneytería. Si 'ls richs y 'ls menestrals fossin tant ximples com se vol suposar, no haurían fet un negoci tant esguerrat aquells aixerits que s' emprengueren la empresa d' esquilar als burros ab palcos de llatas y de llustrina á una y altra bandada del Passeig de Gracia.

Ab la dinamita volen llescar pa 'ls cridaners malagrahits. Donchs no sols no n' hi llescarán, sino que, si no cambían de pensar, lo

tornarán á rosegar del amargant que menjavan á casa seva.

Ab la dinamita 's fonen montanyas, barrinant primerament la pedra dura; ab la dinamita en Nobel va poguer instituhir premis que temptan á tota mena d' invents y arrelan tota mena d'estudis. La dinamita á la disposició dels mals emperants y de las repúblicas desanimadas fará cambiar la geografia política dels mapas; pero la dinamita ficada dintre de pots de llauna y fins entre 'l ferro d' una bomba Orsini no donará pa á qui no'n tingui. Al contrari, que fará parar los arbres de las fábricas, aturará la volada del mercader, allunyará 'ls barcos del nostre port, no 's fará cap més carril y ni ab un nou canal se regarán més terras.

Contra qui no podrá res será contra 'l Carnestoltas.

Exemple'l diumenge de qué vinch parlant, en que la gent se creya que 's divertía no veyent disfressas ni res, sino solzament pensant que 'n podria veure, plena la Rambla de civils armats fins á las dents y plena de municipals y policías.

Se 'n devian descuydar; pero no hi hauria anat malament un canó á cada cantonada de la Rambla y una dotzena de generals correguentla de cap á cap donant ordres á tort y á dret com si tinguessin al demunt un exércit de setcents mil japonesos.

Li vaig trobar á faltar á la Rambla una dotzena de generals.

No ho semblava encare prou que Barcelona estigués á punt d' anar tota enlayre.

La roba á la mida

Una de las cosas que fan més pena es l'afany que tenen certs poblets de voler semblar ciutats. Hi han aceras á Barcelona? Donchs fem aceras, que aixís quan plogui las pagesas no s' enfangarán las faldillas. Hi ha rétols de la alcaldía manant lo que 's pot manar y lo que no 's pot manar? Donchs á buscar un pintor á vila y que ompli un pany de paret ab un *De orden del señor alcalde* que no s' acabi may més. Que dels terrats baixan á ciutat uns canons de zinch que fan més fástich que altra cosa? Donchs que 'n baixin també de las tortugadas, perque las pagesas puguin rentarse peus y espardenyas del fanch que se 'ls hi ha posat avans d'arribar á las aceras del poble. Que dalt d' un pal hi ha una post ó cent posts que diuhen *Consumos - Tránsito.* Donchs si no hi ha avinensa entre 'ls vehins y 's te de vigilar als de las tendas, després de llogar un pa-

rell de mandrosos perque vigilin los camins travessers, vinga encarregar uns quants pals y unas quantas posts al fuster, si hi ha fuster, y vinga altre cop lo pintor de vila y que 's posi á pintar *Consumos - Tránsito* fins que se 'n cansi.

Que las aceras serán, com ja son á ciutat, un bassal d' aygua per péndrehi un bany de peus? Que camps á través y del seny del lladre en endavant entrarán los tenders lo que necessitin? Que sobre 'l rétol de *Se prohíbe jugar á pelota* 'l mateix fill del arcalde hi fará botre ab sos companys la pilota? Que á las pagesas las fandillas no 'ls hi arrossegan dos pàms? No hi volen dir res totas aquestas cosas. La cuestió es que 'l poble no sembli poble, y si hi han diners pera comprar una dotzena de fanals tampoch hi vol dir res que després no hi hagi diners per petroli y per pagar un sobrepuig al nunci.

Los que no van cada setmana á ciutat se n' estranyan de tot aixó. Casi tant com de no cabre 'l diumenge á missa y de veure com alguna forastera delicada de genolls, agenollada sobre 'l reclinatori, puja d' un pam als homes més alts del poble. Se n' estranyan y fins ho veuhen de mal ull, perque, ells no s' esplican cóm, pero lo cert es que d' ensá que 'ls pobles van ciutadejant tot s' ha posat á un ull de la

cara. Y 's troban que may n' hi ha prou, que sovint sovint senten al nunci que demana diners, y que á las donas ja no 'ls hi abasta l' anar á vendre de tant en tant nn cistellet de ous y un parell de parells de pollastres.

Tot va seguint lo mateix camí. També volen ciutadejar los fadrins y las noyas. Y 'ls vells troban que quan plou fora millor que las canals voladas tiressin l' aygua al mitj del carrer que no que la que baixa de la tortugada vaji á parar arran de las casas, que es per hont passa la gent quan plou. Y també troban que no 'ls hi escauhen á las sevas fillas las botinas de botons y als seus fills las botinas d' orellas, tenint, qui sab mare de Deu!, d' anar l' endemá mateix de la festa major á portar, ellas á devant y 'l seu germá al derrera, agafats de dos samalés, vida á las cols del camp que no 's volen enrabiar encare que plogui.

Res; estranyesas de vells que may troban res ben fet.

Pero no n' hi ha prou ab los encalabrinaments dels del poble que fan un viatje etern á Barcelona. Y com no n' hi ha prou, aquí hi han los forasters per acabarlos de fer perdre la xaveta. Y, es clar, de qué 's te de conversar al fer rodona al sortir de missa? De las vinyas que tant los hi fan cuytas com cruas? De las oliveras, que ni s' han adonat de que tingan

olivas? Del blat, que ja es ensacat y no l' han vist segar ni casi batre? Dels castells de núvols que 's veuhen al lluny y dels nuvolots negres que 's posan á rondar passat mitj dia? No 'ls amohina als forasters res d' aixó. Lo que més los amohína son los sots que hi ha al carrer del poble, que fan donar unas sotragadas á la tartrana que Deu n' hi dó. Y s' arman ells ab ells, y s' hi fica 'l mestre y 'l secretari y, vaja, que si no 'l podém empedrar, l' engrabarém, que no es de rahó que per anar los diumenges á missa s' hagin de rebre tantas sotragadas. Y sempre n' hi ha un de més engrescat que diu que ell hi posa cent duros y si convé doscents. Y altres que si no segueixen de gust segueixen per forsa. Y altres que pensan que un altre any no 'ls aixarparán, pero que no ho diuhen. Y 's nombra una comissió. Y 'ls que tenen casa per son jeure y per guardar un xich de vi y un xich de gra y una gerra d' oli, y un matxo á la estable per podershi guanyar la vida travallant, comensan á tremolar, perque ja 's veuhen ab lo perill de tenir de passar per avaros si no hi volen ser á las *milloras* y ab l' altre perill de no poder entrar lo carro á casa per no fer malbé las rajolas de las aceras. Sort que una comissió sempre es una comisió y que tot se 'n va en aixarop de llengua, que, sino, fora cuestió d' arrencar á

corre y anársen á viure en mitj d' un bosch per por dels que tenen iniciativas y dels que s' aprenen los diaris de memoria.

May ho he sabut entendre perque la gent no 's fa cárrech de las cosas. Per qué fugim de las ciutats al estiu? Per qué hi gosan tant las criaturas de ciutat als pobles?

Donchs los grans y 'ls petits fugen de ciutat per cambiar de vida y per trobar á fora la salut que 'ls falta. Feu que 'ls pobles ciutadejin un xiquet més, y ja no caldrá móurens de Barcelona. Que al nunci li fassin un uniforme, que las criaturas no puguin fer tamburellas al mitj del carrer, que no puguin dur espardenyas y que no 's puguin barrejar ab los homes quan venen del travall; feu que per pagar un quintá de palla 'l qui 'l paga 's fassi fer un rebut, y més valdrá viure al infern que en un poble de quatre casas, perque als pobles, que tenen tantas cosas bonas, de dolentas n'hi sobran una pila: las bregas dels uns contra 'ls altres per un puntillo de festa major y las rancunias per mor del repartiment dels consums, per no dirne tota una lletanía.

Deixémho estar com ho trobém y no 'ns hi fiquém á espatllar lo qu' está be de sobras. No 'n demaném de lletreros y d' aceras allí hont no hi escauhen. No 'l trobém may á faltar un rebut per cosas que no valen la pena,

que derrera del rebut hi ha 'l sello que no sé qui 's va inventar y en Villaverde va fer posar fins als comptes de deu pessetas. Que 'n farém d' un rebut per una feyna de mitja pesseta del ferrer? Lo presentarém al tribunal si 'ns torna á demanar la mitja pesseta perque 'ns baldin ab una penyora si hem tombat l' any y als estanchs ja no tenen timbres móvils d' aquell color?

Cada cosa pel qu' es criada. Las ciutats per anarhi á perdre la salut. Los pobles per anarhi á buscar rojor y morenor á las galtas. Y si no hi han aceras ni canals amorradas á las parets foranas, millor. Y si no hi han rétols de cap mena encare més be, perque, sobre que no hi haurán tants disbarats, tampoch hi haurán tantas disputas entre 'l mestre y 'l secretari sobre si hi falta una atxa ó no hi falta.

Allá com allá y aquí com aquí, y si no fos perque 'm pendrían per anarquista, fins l' arcalde y 'l nunci m' hi sobran als pobles. Ab un rector que no 's fiqui gens ab las bregas políticas y prediqui lo que te de predicar y ab uns mestres que ensenyin de llegir y d' escriure, y de comptar sobretot, y per torna á noys y noyas de no fer malbé 'ls nius dels aucells, ja n' hi ha prou als pobles.

Y 'ls forasters que no s' hi fiquin en los seus assumptos, que 'ls carrers y las casas tenen

un us ben diferent que á ciutat, y tal cosa que sembla un be es un disbarat com una casa.

Qu' es aixó cap mal consell? Crech que no; al revés, crech que es bastant bo. Lo foraster es aucell de pas, que si s' agrada del poble un altre any hi torna, y si no li plau 'l tracte que li donan l' any que ve se 'n va á estiuhejar á una altra banda. Lo foraster, pel sol fet de poder anar á estiuhejar, te de segur més segura manera de viure que'l que te d'esperar bon ó mal hivern segons com han anat las cullitas, que ja no hi som al temps en que 'ls hisendats vivian á las sevas terras. Al foraster que pot deixar per una temporada la ciutat no li sol venir d' un duro ni de quatre, y quan s' engresca, te de mirar si 'ls seus engrescaments los altres los poden seguir y si lo que ell creu milloras pel poble no serán pitjoras.

Per exemple: si 'ls carrers del poble son engrabats y nets de pols, y 'l poble es de pas per carros y tartranas, com la graba no xucla tant com la terra, hi ha perill de que ab la pesta dels animals lo carrer sembli y sigui més brut y que fins fassi coure 'ls ulls. Si son engrabats y tenen dos dits de pols, més m' estimaría trepitjar de dret la terra. Perque es una errada molt grossa creure que si 'l poble no es abundant d' aygua las vehinas escombrarán fins á

mitj carrer. Y com no hi han máquinas d' escombrar allí ni de quatre horas á la rodona, perque 'l día que hi haguessin tals máquinas hi hauría vint escribents á la casa comunal y cuaranta municipals per fer pagar penyoras, y com la pols de pedra trinxada es cent vegadas més fastigosa y fa cent vegadas més mal als ulls que la pols groguenca ó rojenca de la terra, val més que 'ls forasters se deixin de camándulas y que s' acontentin de lo que trobin. Que si es salut ja es tot.

No sé si faig be, pero jo ni goso á piular quan me trobo foraster en una banda. Y trobo que te més dret á fer y desfer al poble una pobreta que capti que jo, que gracias á Deu no 'm trobo en aquesta necessitat. Pel sol fet d' haverhi nascut y d' haverhi jugat y d' haverhi fet las entremaliaduras de criatura. Y encare més si las tristesas d' un matrimoni desventurat, de tomballons á tomballons, l' han arreconada á una casa á punt de caure de tan clivellada. Y encare més si d' aquella casa hont hi havía 'l jas del seu marit tísich ó tulit dava escapadas al jornal per aprofitar la derrera engruna. Y encare més si al enterro del seu company de tristesas no hi ha anat cap mena de seguiment. Y encare més si al arribar á vella, sense dirho, perque avuy ja ningú gosa dirho pel clar, certas comares la tenen per

bruixa y com á bruixa li negan la caritat que no negan á una pobre forastera.

No l' hem de perdre may de vista la terra, que dels que pujan á la bomba molts ne moren d' esclafats. No es civilisació tot lo que ho sembla. Ni de cent horas lluny. Ni de mil si tant nos entretinguessim á esbrinarho.

Que travalli qui vulgui

Cóm se comensa una barraca?

A las vinyas la comensan d' una manera. A las ciutats d' una altra, qu' es de la manera que 'ls esplicaré, perque n' he vistas comensar moltas y no es fácil que ho erri de gayre.

Hi fa molt fret y molta calor als carrers amples y á las plassas. Y 'l vent hi toca y la pluja tant ó més que 'l vent.

Y com los diaris son delicadets de mena, no queda remey, aixís que hi ha la taula y 'l tamburet d' estisora plantificats, lo que hi negocieja te de pensar tant ab ells com ab sa propia persona. Això fa que al endemá de *plantar botiga* planti á cada cayre de la taula un llistó de sis pams per aguantar un toldo. Y ja som al terrat sense tenir de la casa més que las quatre agullas.

Com ho farém com ho dirém si plou y l' aygua ve d' esquitllentas? Molt senzill. Forrarém

los costats ab los mateixos diaris que penjavan dels cordills lligats als llistons, y ja tenim terrat y las quatre parets foranas. Total res: tres pams per quatre, que no embrassan cap carrer ni cap municipal pot tenir res que dirhi. Los municipals no son gent de malas entranyas, y com no tenen res que dirhi, no hi diuhen res. *Al buen callar llaman Sancho.*

Los diaris ja 'ls tenim á aixopluch. Are no més falta que hi tinguém al home. Res més senzill, perque derrera d' una taula no hi está malament una cadira. Y sobre d' una cadira tampoch hi están malament unas calsas y una brusa y una gorra. Ja 'l tenim assegut á sol y serena al milionari, y com lo sol fa tornar moreno y la serena també, y á Barcelona no necessitém l' aygua de pluja per rentarnos la cara, á bon cálcul hem de convenir que si 'l municipal no posa reparos á que 'l paper no 's mulli ni s' assolehi, tampoch ne posará á que no s' assolehi ni 's mulli l' home que hi ha dintre de aquellas calsas y d' aquella brusa y d' aquella gorra.

Problema d' arquitectura que queda resolt al temps de dir un parenostre y de la manera del món més senzilla: allargant la vela cap á la cadira, encastant als dos llistons dos cartrons també cap á la cadira, y per quan vingui l' hivern ja no 'ns falta més que la porta de de-

rrera de la botiga, feta de cartró primerament y després de fullola. De fullola 'l día en que la vela 's cambia per un zinch tallat á mida per un llauner y ab la corresponent canaleta per l' aygua.

Y ja estém fincats sense haver tingut de pagar lo terreno á cuatre duros lo pam. Y ja tenim botiga sense tenirnos de ficar al gremi de llibreters ni necessitar per res als de las fábricas del gas, que portan uns comptes que esgarrifan. Un terrosset de carburo, una capsa rodona de llauna ab un metxero á dalt de tot, y tant es que 'l diari 'l compreu de nit com de dia, que una pesseta falsa no la fareu passar per bona ni una moneda de calderilla argentina per una de deu céntims ab la cara del rey.

Es clar que 'l municipal de punt ho va veyent com se va fent aquella casa. Y potser ho veuhen també aquells senyors pobres del barret alt que tant fan enrabiar als mestres de casas, y que aixís que veuhen descarregar cent mahons y un sach de ciment ja volen saber per qué tenen de servir, si es cosa de fer parar las obras si no hi ha permís, ó de vigilarlas de la vora encare que n' hi hagi.

Ho veuhen perque no son cegos, gracias á Deu. Pero es tan simpátich un que deixa un ofici per fer una cosa que no es res; hi hauria tan poch per pelar si 'ls del barret alt li busqués

Lligarse setze horas cada dia no ho tenen per lligam. Lligársen vuyt en un obrador ó en una fábrica, al abrich de las inclemencias del cel... oh Deu nos enguard, aixó es propi de gent esclava! Igual que 'l menjar y 'l dormir be en una bona casa y cobrar una mesada que Deu n' hi do, que sols es propi de noyas que no s' estiman. Val més per guanyar dos rals mal guanyats vendre nous tendras ó forchs de sebas ó esbarginias ó pebrots, fugint sempre dels municipals, amagantse per las escaletas y agafant set baladrejant de las set del dematí fins prop de mitj dia.

Aquesta es la suprema felicitat dels caps de arengada: no estar á soldada de ningú, no voler saber si 's guanyará un ral ó dos travallant doble de lo que 's travallaria á las ordres d' un amo ó d' una mestressa.

Ja ho diuhen que la llibertat es mitja vida.

No 'ls hi tinch cap mena de malicia als que 's volen deslliurar d' anar á toch de rellotje. Lo que hi ha es que 'ls oficis que no son oficis als homes y á las donas joves los embruteixen.

Aquestas nenas endressadas que al cap al tart venen diaris á la Rambla, esperant ser més grandetas per posarse á cusir, m' enamoran. Aquestos vellets y velletas que fora de la Rambla fan lo mateix, m' enamoran també.

Y aquestos que van desesperats d' una banda á l' altra, cumplert ja 'l seu jornal de manobre, que no 'ls hi arriba, pera poderse guanyar una pessetona á las botigas que tenen aparroquianadas, encara m' agradan més.

Pero que jovenots ab los seus quatre cuartos se 'ns plantifiquin á una barracota feta de llistons, paper y pastetas, matant horas y més horas per vendre llibrets y mistos y paper, fent la feyna asseguts y cargolant cigarrets, es cosa que no comprench ni vull compendre, y 'm sembla que tampoch tindrian de voler compendre 'ls que penyoran á un fuster si fa sortir massa 'l ribot y al manyá si s' arrisca á fer al carrer la més petita feyna.

Si 's tingués més respecte á la vellesa, per ella serian las feynas que no voleu brahó.

Si 'ls ajuntaments se cuydessin de lo que 's tindrian de cuydar, no hi hauria tanta de miseria als carrers de Barcelona.

Ja 's veu lo que succehirá 'l día que 's determinin á desembrassar carrers y plassas de tantas barracotas fastigosas. La nosa hi será, pero enlloch de paper y pastetas será de ferro. Y no 'ls arrendarán los kioskos á preu de gabias, sino á preu de botigas; y no 'ls donarán á preu reduhit á una viuda carregada de fills ni á uns vellets sense fills ni fillas, sino á qui 'n dongui més, baldament una societat de milions

se vulgui dedicar á agavellar aquest petit negoci, negoci petit, no perque no sia de molt guany, sino perque aquí son pochs los que llegeixen ab tot y que 's fa tanta farandola.

M' agrada que l' Ajuntament fassi 'ls ulls grossos, pero no per donar la má als que estarian més be fent anar una eyna en un obrador que asseguts en una cadira catorze y setze horas mortals cada dia. Ja m' agrada que 'ls municipals no empaytin á las que venen al voltant de las plassas; pero m' agradaría més que las vellas no 's tinguessin d' amagar al acostarshi ells y que las mossotas de setze y de divuyt anys ni amagantse poguessin sortírsen.

Perque no es aquest lo lloch d' una mossota de setze y de divuyt anys, ni es la feyna de vendre esbarginias y pebrots la que 'ls hi pertoca. Que 'ls hi pertoca la de cusir, ó planxar, ó rentar, ó filar, ó teixir, ó cualsevol altre de las que son veritables feynas.

Per ellas també aquesta mena de llibertat es mitja vida. No més que mitja, perque l' altra mitja á algunas los hi sol sortir molt amarganta. De la amargantor que va en seguiment sempre de la dropería, de la amargantor que 's passa derrera de reixas que no son las de la presó. Aquesta no la veuhen de moment ab la llibertat, pero 'l que no la vegin venir no vol pas dir que no tingan de tastarla.

La municipalisació del pá

Cada vegada que hi ha una vaga de forners, y més si aquesta vaga es á Madrid, se parla de la municipalisació de las flecas.

Bona manera, á fé de cristiá, de que 'l pa 's vengui car y dolent, si las ciutats y vilas no volen endogalarse, ó á bon preu, y encare més mal pastat y més mal cuyt, si 'ls ajuntaments barrejan las pérduas d' aquesta industria ab las altres pérduas que tenen en tot lo que putinejan.

Los diaristas d' allí, que son uns tocatimbals, doman aquest remey, igual si la vaga la fan los fadrins, que si l' encariment del pa prové d' una conxorza dels amos de flecas.

Y vinga treure comptes dels pans que 's poden fer ab una cuartera de blat, no quedarian may curts, perque no han vist may los sacs d' una farinera. Si 'ls creyeis á d' ells, cada teqquer fora un duch de Cardona si podia fer

duas fornadas cada dia. Y als porchs que 'ls engreixin ab carbassa, perque 'l blat tot es pa. Y l' aygua de las fonts també, segons los seus comptes.

Això sí; que no n' entri de blat rus si á Castella tenen una cullita mitjana. Y si la tenen dolenta que entri, pero pagant l' escot, un escot que no te solta, tractantse d' una nació afamada un any sí y un any no y devegadas tres anys de carrera.

La culpa es dels que fan pa, no dels que carregan los neulers al blat. Quan ve del extranger, al passar per la Aduana y al passar per las colectas de consums un cop fet farina. Quan ve del cor d' Espanya, quan entra al vagó del carril, y quan l' entreuhen pera durlo á las farineras, y quan ve de las farineras pera que 'l pa 'ns surti als de ciutat als ulls de la cara.

Deu nos enguard dels Ajuntaments y del Gobern. Pel dia que 'l de Barcelona tinga seus los tramvías ja tinch pensat comprarme una tartrana si encare no m' he mort. Per quan lo Gobern fassi corre 'ls carrils ja tinch determinat no móurem de casa. Es massa amable la vida per temptar al dimoni. Y costan massa de guanyar los diners per tenir de pagar un sentit d' anar de Barcelona á Serdanyola. Això com á burgés, que si fos fadrí de cualsevol ofi-

ci fins m' espatriaría perque no 'm manessin los que 'l Gobern enviaría per fernos anar drets. No he vist encare may que cap burgés maltractés als seus fadrins, mentres que als cuartels per fer fer una cosa als soldats no 'ls envian cap memorial ni 'ls hi preguntan si 'ls ve de gust ferla. No cal pas haver estat soldat per donar fé de lo que passa al servey. No més cal haver vist certas comedias. Y lo bo del cas es que la gent hi riu quan s' esgarría una clatellada.

Pa fet del Gobern ó del Ajuntament!

Deu ne do á qui 'n demani, pero que no me 'n dongui á mí que no m' hi deixo portar per la corrent ploranera. Bo ó dolent, lo que menjo avuy sé qu' es fet perque 'l flequer vol negociejar y perque 'l fadrí de sa plana voluntat lo pasta y l' enforna. A dins hi podré trobar l' ánima del forner si ha deixat fer al llevat tota la puja, pero no hi haurá amagada cap maledicció d' un quinto. Hi guanya un cuarto ó dos lo forner, hi haurá guanyat un jornal xich ó gros lo fadrí, gros si es trassut y entés, petit si es un renoch del ofici, pero no m' hi carregarán mitj ral de oficinas. Y si 'l que fan al meu carrer no es tant bo com lo que fan á un altre, cambiaré de fleca y 'l menjaré de gust.

Pa del Gobern! Car y dolent y ple de llágrimas. Pa del Ajuntament! Car y dolent, res

més, perque encare no s' estila que als empleats los hi ensenyin la llissó á clatellada seca. Lo que 'ls hi ensenyan es de no fer res y d' encendre un ciri al mes de Febrer que no més te vint y vuyt días. Lo mateix que ensesenyan als que de cualsevol manera dependeixen dels ministres.

Ves si costa gayre de treure 'ls comptes. Y ab tot, cada día 's va escampant més la brama de que menjém lo pa car perque 'ls forners se fan milionaris. Y de que 'l menjém dolent perque 'ls farinayres barrejan á las sacas cals, pols de baritina y altres misteris per l' estil.

Jo no sé si es veritat lo que molts diuhen. Lo que sé es que 'ls minerals fets farina privan al llevat de pujar y que 'l pa que menjém á Barcelona es tot una esponja. Y lo que sé encare més be es que 'l día que 'ls Ajuntaments fassin pa 'ls pans no tindrán ni l' ánima del forner ni la del alcalde y que 'ls podrém xerracar en comptes de llescarlos ab ganibet. Y que 'l día que 'l Gobern ne fassi, á la farina hi tirarán, no farina de blat de moro, que li dona un to mantegat, no pols de cals ó be de baritina, que encare pesa més, sino dimonis del infern, terra d' escudellas á Barcelona y argila groga allí hont no tinguin terra d' escudellas. Lo ciment á la menuda 'l venen á pesseta 'l quintá; pren, per fer la barreja, un grapat

de cabassos de sorra per cada sach y's xucla molts y molts pots d' aygua, y ab tot y que resulta tant acomodo, segons deyan los diaris de Madrid, á las obras que tantas desgracias varen portar mesos enrera hi havía tal trafica de terra entre 'l ciment y tants cabassos de més dels que li pertocavan de sorra, que pataplaf!, un día 's llevaren los madrilenys ab los hospitals plens de morts y ferits igual que si hi hagués una guerra.

Y allá 'l Gobern no més hi ficava la punta de la pota, que si li arriba á ficar tota no queda un manobre viu. Total per res: per fer una cosa que aquí 's fa cada dia y sense arquitectes ni enginyers, ab un cap de feyna aixerit y ab un cop de vista de clar en clar del que te la contracta.

Es clar que fent pa no 'ls cauría la casa al demunt. Pero als que l' haguessin de menjar fet pel Gobern si que 'ns cauría al demunt la Rifa.

Una rifa de receptas de metje y de comptes d' apotecari y qui sab si la recepta del bagulayre y la de la Parroquia.

Perque la terra que no varen poguer acabar de barrejar ab lo ciment del tercer dipósit de Madrid be ha tenen de barrejar en una banda ó altra. A la farina per exemple, pujés ó no pujés lo llevat, que llavoras no hi podríam anar

al forner del altre carrer, perque totas las paradas de pa haurían provehit dels mateixos forns, com no's pot anar á comprar tabaco allá hont un vol, sino allá hont vol la conxorxa del Gobern ab la Tabacalera. La picadura bona á Cuba va á dar, com aquell que diu, y comprada al estanch s' ha de tenir molta renda per sostenir lo vici.

Donchs igual fora 'l pa. Los pagesos per anar á la travallada haurían de treure una guía per las duas lliuras que se n' enduguessin. Y pobre del que li trobessin á casa alguns rosegons, que li farían pagar una penyora pitjor que la que fan pagar al que guarda pols de tabaco per matar lo pugó dels arbres.

A Russia y á la Argentina 'l blat va á cap diner. Donchs ja ho veuhen are que 'l Gobern no fa 'l negoci directe com ho pentina. Li clava tal falconada al desembarcar als ports, que'l pa ja 'l tenen de vendre 'ls forners molt més car que per tot arréu d' Europa y América. Lo primer Deu te guart al passar per las aduanas, y 'l segon Deu te guart al satisfer los consums, qu' es mentida que sigan pels Ajuntaments, com molts se creuhen, sino pel mateix mal drach de Madrid, que no está may fart per més que menji.

Deu nos enguart d' un negoci á mans del Gobern. Posat á triar entre ell y que 'l fes lo

juheu més juheu, triaría 'l juheu més juheu de la Juhería. Aquest se faría rich á copia de travallar y de trassa; aquell se faría pobre á copia de no fer res y de burrejar. De moment ja tindríam un director general del pa; un altre director general de la maquinaria per fer pa; un altre director general del blat per fer pa; un altre director general dels estanchs que venguessin pa; un altre director general dels caps de pastera; un altre director general dels palers; una especic d' embaixador á Australia per la compra del blat; un altre al Mar Negre; un altre á la Argentina, y un altre senyor que no hi entengués tampoch res per comprar las escorriallas del blat d' Espanya.

Y pobre de la minyona que 's queixés quan anés á comprar pa al estanch, que la ficarían a la Galera.

Jo no 'n puch sentir á parlar d' Ajuntaments y de Cooperativas y del Gobern pera fer negocis. Tots los hi surten esguerrats, y 'l pobre que s' hi embolica hi deixa 'ls dits. *A lo tuyo tu*, que diuhen allí hont lo sol se lleva mitja hora més tart que 'l sol de Barcelona. *El ojo del amo engorda el ganado,* que també diuhen per no dir sempre lo mateix.

Per menjar pa bo y barato n' hi hauría prou ab que 'l rey no cobrés tant bon sou y ab que no 'n cobressin cap los que no fan cap feyna.

Ben regida Espanya, 'l pa 'l menjaríam si fa no fa com á Paris, per no comparar las grans ciutats d' aquí ab un poblet de mala mort de Russia. Perque 'ls ports del blat per mar no son res; no 'l fan pujar ni de lo que 'l faría pujar lo portarlo en carril de Mollet á Barcelona. Tot lo demés que costa un pa es pel Gobern, que ab sos drets d' entrada l' ofega, ab los drets de consum l' escanya y ab los drets de tota mena posa 'ls lloguers y las contribucions y 'l gas y 'l carbó y la llenya á un preu que no te modos.

Pobres de nosaltres lo dia que tinguém de menjar pa fet del Gobern y 'l dia que tinguém de viatjar en carrils qu' ell esploti. Quan comprin los bolquerets pels seus fills, que pensin los pares en comprar la mortalla. Perque no hi arribarán á grans per més que s' escarrassin. Ni que vinguin á Espanya tots los metjes del mon. Ni que 'ls sabis inventin cada dia cent remeys per curar cent menas de malaltías.

Jo hi tinch confiansa de tornar á veure 'ls matxos de bast á Barcelona. Y de tornar á veure la Capella de Marcús ab lo tráfech de las cartas. Y l' hostal de l' Alba y 'l de la Bona Sort, com als seus bons temps, plens de traginers y de carreters, si encare hi han carreteras. Y 'l coll d' Estenallas fet una Rambla de tant tragí. Y, ho vull dir, per si m' ho volen

retreure un altre dia, si encare hi han carreteras tornarán á obrirse 'ls hostals, que valgueren milions de duros y que avuy, perque, be ó malament, hi ha interessos particulars que explotan los carrils, no valen res, ni 'ls que hi ha en los grans pobles de parada, ni 'ls que s' havian aixecat en mitj dels deserts del Aragó y de Castella, perque, no haventhi allí gayres poblats, en una ó altra banda 's tenían de revenir las bestias dels carros y galeras y en una ó altra banda tenían de cambiar los seus tiros las diligencias y las galeras aceleradas.

Pel passatger hi haurá pena de la vida de viatjar en carril si may per may 'l Gobern se 'n apodera. Y per la carga hi haurá pena de mort, que ve á ser igual que pena de la vida. Perque tot se pudrirá pel camí, ó be s' hi fondrá, pujant més lo paper que s' embrutará obrint *espedientes* que 'l que gastan are las empresas per totas las apuntacions, que ja son un xiquet massa per los vagons que fan corre.

Total, que no convé dar alas al Gobern ni als Ajuntaments ni á res que empesti tant com ells empestan. Tot ho arreglan, més ben dit, ho desarreglan á copia de gent que mana sense fer res y á copia d' escanyar al pobre.

Qué guanyan los bons fadrins forners avuy, un duro, y catorze ó setze rals los mitjans? Donchs que ho comparin ab lo que guanya un

soldat y que treguin comptes. Qué guanyan los dels passos á nivell y 'ls mossos de las estacions, una miseria? Donchs comparat ab lo que 'ls hi donará 'l Gobern avuy per demá que espiri 'l plasso de la concessió es una fortuna. Sense que may hi caygui una clatellada, sense que may tingan de fer un dia ó dos de calabosso. Sense tenir de fer lo miracle dels pans y dels peixos com fan los soldats cada dia. Sense tenirse de saber de memoria una Ordenansa en que la pena de mort va á pes de fabas.

Avans per cada dotzena de capsas de mistos que venian los estanquers hi guanyavan vuyt cuartos, y nou si 'n venian de fábricas de poch crédit. En Navarro Reverter posá sas mans pecadoras sobre aquesta industria, y avuy hi guanyan una miseria, mentres la conxorxa dels mistayres no sab qué ferse dels diners y á n' en Navarro Reverter no se li sab cap deute. Quan l' Echegaray no s' havía encare empescat lo despotisme del Banch d' Espanya l' or tenia desmérit y la plata tot lo seu valor. Quan la industria del pa no sía lliure menjarém farina de fabas y d' ordi y de tot menos de xeixa ni candeal, que com més lletja sía la farina menos s' hi coneixerá la terra que no varen tenir temps de barrejar ab lo ciment del dipósit d' ayguas de Madrid que va caure y la que tenen amanida per barrejar ab lo ci-

ment d' altres obras del Estat en projecte.

Recordemnos tots plegats de que un cop pagat al particular lo pa, 'l vi, 'l bitllet del ferrocarril ó del tramvía hem acabat de pagar, mentres que si 'l negoci 'l fa 'l Gobern ó l' Ajuntament, com aquestos no son ningú, las pérduas també las tindrém de pagar d' altre manera. Mantindrém uns quants ganduls més, l' obrer será més esplotat que may, lo comprador ó 'l viatger estarán més mal servits, y per fí de comptes nos presentarán un rebut més alt de contribució, perque un exércit d' excelentíssims se menja un exércit de mils duros, no cada sigle ni cada any, sino cada mes, y si tant m' apuran cada setmana.

Varen fer corre temps endarrera que 'ls comptadors de gas no anavan be. Ah, no van be, varen dir? Donchs ja 'ls farán anar be uns senyors que 's cobran deu rals cada vegada que un llogater nou comensa á fer servir lo rellotge. Tant si 'l llogater está content del rellotge com si no, perque 'l pot de la confitura no está en que marqui be, sino en que 'l llogater pagui las pessetas que aquells senyors tenen assenyaladas.

Per això tinch horror á cualsevol cambi, perque á cada bugada s' hi pert un llensol, perque ja no sé hont tombarme que no 'm digan diners ó la vida.

La estada prop de la feyna

Perque las terras donin sempre se 'ls hi te d' estar demunt, com per aixugar la roba al hivern s'ha de bellugar també sempre. – Roba: per qué no te aixugas?—Dona, perque no 'm bellugas.—Donchs á la terra s' ha de fer igual: per esponjarla al temps de sembrar, per tenirla esponjada al donar las arrels de la vinya la última brivada, y sempre oberta perque un ruixat que caygui se pugui ben aprofitar, perque, dels córrechs als torrents y dels torrents á las rieras, no dongui un que sentir á la plana.

No para la arada á casa del bon pagés, y 'l cávech hi llú sempre igual que plata. Que 'n tenen molts de contraris las plantas que aprofitan, y allá hont s' hi panseixen los raims y no hi pot granar lo blat hi grana la mala herba. Que s' ho treurá de la serena de la nit ó de la humitat del dia, pero se 'l treurá d' una banda ó altre l' humor que necessitan sas arrels pera

xuclar lo que 'ls hi convé de la terra. Per aixó se 'ls hi te de donar tant torment á las vinyas y als camps, perque l' adob no se 'l dragui qui no se 'l te de dragar ni 's begui l' aygua que ha caygut del cel qui no se la te de beure.

Anant y venint del tros se perden moltas horas cada setmana, que son moltas setmanas al cap del any. Se 'n devian adonar fa moltas centurias los que saben de treure 'ls comptes. Per aixó, á més dels pobles, hi ha tanta escampadissa de masías en la nostra terra y á las altras terras que no 's volen morir de gana. Y á més de las masías, en certs indrets hi ha carrers de mitja galta: sis, deu, dotze casas arrengleradas que 's serveixen del mateix pou si no hi ha font, que s' acompanyan en las tribulacions y gosan de las mateixas alegrías. Poblats, carrerets y masías no deixan com qui diu un pam de terra dropejar, y si de carrerets n' hi hagués més y de poblats menos ó ab menos gent de la que avuy s' hi aixopluga, fora més intens lo conreu y la gent no aniria tant cansada. La anada y tornada dels homes, la anada y tornada de las donas á mitjdía per dulshi 'l dinar, suposant la feyna un quart y mitj lluny, fan nou horas perdudas en las setmanas plenas, horas perdudas que 's llegeixen en las plantas que 's crian al tros y en lo des-

ordre de las casas. Perque, mentres camina, l' home 's cansa, pero no travalla, y mentres la dona va y ve va enderrera la feyna de la casa, si es que no pren mal una criatura espigada ó no se 'n trenca al bressol de tant plorar una de petita. Aquí á Barcelona casi no se 'n parla de criaturas trencadas, mentres que á fora dona esglay. De deu, duas tenen d' anar embragadas tres ó quatre anys, y si sa mare es descuydada moltas tenen pa per tota la vida. Entérinsen si van pels pobles, y veurán si dich veritat ó no.

Descuydadas! Aviat ho he dit, no recordantme de que á las casas dels comparets no hi ha minyonas. Descuydada la pobre dona que te d' anar á rentar á la riera, que te de coure dinar y sopar, que á mitja edat ja sol estar carregada de criaturas! Descuydada la que á l' hora que 'l sol blaheix, feynejant desde las cinch, te d' anar als mesos del estiu y de la canícula moltas vegadas tres quarts y una hora lluny y carregada ab lo cistell de l' escudella y de la vianda! Descuydada perque no te las criaturas fetas un pom de flors de netas y endressadas! Descuydada la que de tres minuts lluny sent plorar al seu fillet, al que, reventada com está, no li podrá donar la mamella! Descuydada perque encarrega á la grandeta que 'l tregui del bressol y 'l passeji, reblincántseli

perque no te forsas pera aguantarlo! Descuydada la que á las set te de tenir lo sopar á punt després d' haver anat á buscar un feix de llenya á mitja tarde! Aviat ho hem dit los de ciutat, més bons per cavallers que per cap altra cosa.

A Catalunya 's perden moltas mils cargas de vi y moltas mils cuarteras de blat per tenir las estadas lluny de las terras. Las horas que 's perden caminant no's guanyan travallant, y la terra, ab tot y lo atormentada qu'es, no es encare prou atormentada. Calculis, donchs, lo que serán los camps y las vinyas y 'ls oliverars dels territoris sense poblats ni masías, agavellada la poca gent que hi ha en ciutats de deu, vint y trenta mil ánimas. Donguis una ullada á un mapa un xich primorós, y's veurán uns claps sense poblat que fan feresa. A sis, á deu, á dotze horas al vol d' una ciutat que fins va per las Geografías d' estudi, no s' hi marca cap rodoneta que vulgui dir res. Lo mapa no marca en colors los conreus y l' hermot, pero sense anarhi, un podria posarnhi desseguida, perque á hora y mitja de las estadas no n' hi ha de vinyas y de blats, y si n' hi ha, no pagan la pena del segar y de la verema. A més distancia hi podrá haver oliverars. Pero no hi mireu á terra, que no la veuriau, no haventse

llaurat de moltas anyadas. Prou que ho coneixería pel trepitjar un cego; prou que s' ho troban las ayguas, que, rostos avall, se 'n van á engroixir torrents, rius y rieras! Un oliverar sense llaurar es més aviat un bosch d' oliveras que una font d' oli, y al entrar á la tardor la meytat de las olivas han caygut per terra. Encara que l' hivern y la primavera hagin sigut humits y que al estiu hagin caygut tamborinadas. Perque no n' hi ha prou ab que caygui l' aygua, que á flor de terra no hi pujan las millors arrels. Te d' entrar endintre, ben endintre pera que fassi be allí hont cau y no fassi més avall mal á una altra hisenda.

D' hont ve la llagosta sino dels hermots, d' aquestos hermots que entre ciutat gran y ciutat gran quedan á la ventura?

Son aixís á mitjdía y á ponent. La poca gent que hi ha, arremadada. Pero lluny, ben lluny del prat que la podria sostenir; apretada, tant apretada com las ovellas y anyellets en las cledas. A la bona de Deu, sense un tros que puguin los pobres travallar per compte propi; esperant la contracta del encarregat del majordom del amo; sense un jornal segur, sense un pá á la post; mirant al lluny com se pert la vida, com creix cada any més aterradora la imatje de la mort, perque 'ls claps herms se

van engrandint á mida que van cayent las pocas barracotas que avans hi havía.

Las ciutats á Catalunya tenen rahó de ser y las vilas y pobles grans també hi farian falta. Perque la grossa industria y la industria mitjana no s' estableixen allí hont no hi ha espessetat de població, y aquí hont las máquinas y la terra ajudan per un igual á viure al home, sense grans agabellaments aquellas moririan rovelladas. Una Barcelona, sense l' esbojarrament d' arribar á un París, hi escau molt be á Catalunya; una colla de ciutats de vint y de trenta mil ánimas son necessarias avuy en dia perque la grossa industria vagi endevant. Unas cuantas dotzenas de vilas, caps de comarcas naturals, afavoreixen las vendas del pagés y 'l poden provehir de lo que necessita, que, si á má ve, ha sortit de terras molt llunyas. Un poble grandet hont hi hagi baster y fuster y boter y mestre de casas hi va molt be en una rodalía plena de poblets més petits que no poden dar vida á cap home d' ofici, que serian l' enterrament del metje y del apotecari, que n' hauría de fugir lo menescal y que fins lo ferrer y'l flequer no sabrían cóm víurehi. Los agabellaments de personas tenen d' obehir á una necessitat, no á la capritxada de viure arremadats com los moltons y ovellas. Y

com no ho es una necessitat que visquin cent familias al costat l' una de l' altra, millor fora que en masías ó carrers de mitja galta, per la salut, s' escampessin per tot lo terme, á la voreta de las terras que aquellas familias tenen de conresar, á la voreta per fer més feyna travallant menos, que 'l temps perdut en anadas y vingudas no aprofita á ningú, y de companyía tanta 'n fan deu casas com vuytanta. Perque 'ls termes donguin tot lo que poden dar hi tindrian d' estar escampadas aixís las personas y las bestias. Pera que als camps y á las vinyas y als oliverars no hi hagués ni una mala herba tindria de ser aixís, y 'l no haverhi una mala herba també voldría dir que una gota d' aygua que cau aquella s' aprofita y que al donar las plantas la derrera fiblada á la terra la troban tan esponjada que sense cap esfors li poden dar.

A Catalunya hi ha masías y poblets á desdir á més d' una munió de ciutats, pobles grans y vilas. Y ab tot ja veyém com van los conreus. S' aprofita la terra, pero no s' aprofita ni á mitjas.

Calculis, donchs, lo que serán las Andalusías y las Castellas y Lleó y Estremadura, ab una faixa d' una hora de conréu mal portat y ab un desert una hora més enllá de las ciutats més

ricas. No citém á Madrid, que ni de l' hora de conréu pot vantarse; no citém las que tenen regadiu, perque un exemple s' ha de dar d' una cosa que fassi lley y no d' una que vagi sola com las llebras. A la Manxa, fins á la Manxa hi ha grans ciutats! Pero quanta de miseria, y quants nius d' usura! Usura que clava las unglas en las cullitas que tenen de venir y que s' administra en los mateixos llibres de venda de robas, d'aquestas robas que may s'acaban de pagar als fabricants d' aquí, que de la espera no 'n carregan res ó 'n carregan interessos que als manxegos los deuhen fer morir de riure, ells que d' una espera de mesos ne cobran interessos de juheu.

Las abellas poden tenir lo rusch molt lluny, perque corren més que un cavall las abellas, L' home 'l rusch lo te de tenir aprop, perque no 'n xucla de flors esbadelladas; perque avans no li floreix lo blat y la vinya ja te d' haver matat molts jornals al tros y un cop florits es quan los perills li comensan de veras. Las guatllas poden venirse á engreixar aquí, perque per pesadas que sembli que vajin, d' una volada travessan la mar y després ja no tenen de pensar en llit ni en roba.

L' home te més necessitats que las bestias, pero te també 'l cap per pensar. En Marfá es

de tothom la riota. Aquells que sense bellugarse fan més feyna, son los fadrins que sempre tenen lo jornal assegurat.

Donchs belluguém més lo cervell y no belluguém tant las camas, que 'l temps los inglesos diuhen qu' es or y no s' erran de gayre.

Al establirse una fábrica prop d' un salt d' aygua, als quatre días neix un poble ran d'allí hont no hi havía ni una cova de gitanos. La taula y 'l llit prop de la feyna, per cumplir ab l' amo y per cumplir ab la propia salut. Aixó ho veyém cada día are que la industria 's va escampant.

Donchs lo día que 'ls hisendats ho sápigan entendre farán lo mateix, escampant ensá y enllá vols de casetas, que ab lo cost d' una masía nova 'n pot sortir tot un vol, hont sis familias poden ferse companyía y ajudarse en sas tribulacions y guardarse l' una á l' altre de ladres. Al poble, á ballar, los diumenges y días senyalats. A missa y á emparaularse, á la plassa de la iglesia á la primera hora. Aixís se passa la festa be y 's fuig del joch, qu' es la pitjor malaltía.

Lo que las vilas son pels pobles de la rodaía, 'ls pobles tindrian de serho per las masías y vols de casetas del terme. En aquellas lo seller y 'l graner grans; en aquestas lo seller y l graner que á un comparet li pertocan. Sense

tenir de carretejar tant las garbas ni la verema, que aixó castiga 'l preu del pa y del vi; sense tenir tant lluny lo bosch, que las donas no son matxos de carga.

Que 'ls noys y las noyas tenen d' anar á estudi y que las soleyadas y 'l cansament del pare y la mare 'ls tindrán de passar ells? No hi ha perque negarho, pero, com hi van descansats, no son tant de planyer. Y menos ho son si se 'ls veu que, podentse estar á l' ombra, al pich del Juliol saltan pel rostoll al mitj del sol, y que poguentse estar arraulits á prop de la llar, aixís que cau la neu ja corren á jugarhi. Ademés que als mesos més calurosos del estiu ja es festa als estudis y que hi hauría molt que dir sobre la conveniencia d' enviarhi á las criaturas tants anys. De nou á tretze, ben aprofitats, n' hi hauria de sobras per ensenyárloshi tot lo que 'ls hi pot fer falta. Are desseguida se 'ls treuhen de casa als noys, perque, petitets, es quan hi ha més perill de que morin aixafats sota las rotas d' un carro. No 's volen pertenir las mares, y fan pertenir als mestres omplint las escolas de mosquer més que de nens y nenas.

No, no 's poden conresar be las terras llunyas. A las mateixas masías s' hi veu la diferencia entre las del vol de la casa y las altras,

y al poble fan més goig las del rodol que las del altre cantó de la riera. Ab tot y que las del vol son més enquietadas y trepinadas y que á las allunyadas no hi fa ningú cap mal. S' hi coneixen las caminadas que costan. S' hi coneixen los jornals més curts.

Y això passa aquí en que 'ls pobles están tant aprop l' un del altre, en que d' una masía á l' altra pocas vegadas hi ha un tret de bala. Vejis, donchs, lo que te de succehir en aquellas terras andalusas y castellanas y de Lleó y d' Estremadura en que 's passan horas y més horas sense veure ni senyals d' estadas humanas, en que las carreteras y carrils atravessan deserts tant deserts com molts de Russia. Quin blat hi pot granar si n' hi sembran, quin aixut no tenen de patir las oliveras, quina verema pot fershi, si las herbas s' ho deuhen menjar tot?

Per això sovinteja tant aquell crit que no 's dona enlloch més d' Europa; per això las pocas vegadas que hi plou, més que ploure hi tempesteja; per això avans de fer corre la fals tenen de córrehi cada any batallons y més batallons de soldats á probar d' esterminar la llagosta. Per això hi ha aquest espantós exodo de pobres cap á Catalunya que tants maldecaps nos comensa á donar.

Poca gent y massa arremadada; pocas rodo-

netas petitas y massas de grossas als mapas; massas ciutats pobres que van á las Geografías, produhint, segons las Geografías, una pila de productes que ni 'ls han may somiat, haventhi una varietat d' industrias que ni saben de quin color van vestidas. Y aixís aném ensenyant mentidas als noys y noyas de las escolas, un cop los tením ben atabalats ab reglas gramaticals de que may tindrán de ferne res, quan los que escriuhen be no saben com qui diu ni lo qu' es Gramática. Los que 'n solen saber molta son los que escriuhen malament. Per donar llissons de cor y per apendre las mentidas de las Geografías vejin si n' hi han prou ab quatre anys! Jo crech que fins n' hi ha massas.

Total que n' hi ha per temps avans no sentirém cants enlloch de plors, perque l' home cada día pensa menos ab tot y que 's pensa saber tant. Cauhen més masías que no se 'n basteixen de novas. S' aclareixen los pobles sense que al terme s' hi fassi cap carreret d' estadas pels comparets. Ab tot y que tantas hisendas han anat á parar á mans de fabricants, que solen saber de comptar, y de comerciants, que si no 'n saben tant ben poch se n' hi falta. Ab tot y que á las fábricas fins s' hi han establert colonias, perque, venint d' una hora y mitja lluny, los travalladors y las noyas se 'ls hi adormian á la feyna. Donchs no es més curt

lo jornal del pagés que 'l del travallador, y al estiu encare 'l guanya. Y al hivern tampoch ho fora més de curt, perque conresaría lo que avuy no pot conresar, y á las vetllas, si no en res més, s' entretindrian ell y 'ls nens á esgranar panotxas.

Perque aquest es un altre dels inconvenients de viure lluny de la feyna: que no 's fa á cada tros de terra lo que millor la terra pot llevar, que 'ls conreus son massa iguals, y perduda una cullita está perdut lo benestar de tota la anyada. D' una fontinyola 'n pot sortir un hort y fins sortiría l' hort sense la fontinyola. Arreplegada en bassas obertas á la argila l' aygua que s' escorra dels alts, se 'n poden veure més de quatre d' horts, que si no donan per fer una carretada cada setmana, donan perque no falti vianda á la casa del comparet, que are, per sa desgracia, te de comprar moltas cosas á casa dels que cullen.

Y may está be que un pagés tingui de comprar la vianda ni 'l porch, que avuy día no tots poden pujar y 'ls que 'l pujan saben be ab quinas angunias. Sort que no comptan, que si contessin al arribar al Janer no podrian trencar aquesta guardiola. De lo que á bon cálcul val lo porch més de la tercera part ha quedat á mans dels amos de las farineras.

M' hi fixo massa en las cosas de pagés estant condempnat á morir á Barcelona. Pero somiant, la vida se 'm fa menos trista, y, ja que no sobre la terra, m' esbravo sobre 'l paper, qu' es l' altra de las afeccions que 'm confortan.

Es clar que 'n dech dir d' asenadas; pero també dech ensopegarne alguna que altre, y aixó ja es un consol. Si no per mí, que no me 'n puch aprofitar, per los que estiguin en situació de ferho.

Que son los més ditxosos de tots, més que 'ls reys, aquissats per la metralla de las bombas y 'ls punyals, que 'ls fabricants y comerciants, ab un aixam d' enemichs de levita lluhenta que'ls vigila desde las oficinas del Estat y ab un altre aixam de mals pagadors que 'ls fan tornar étichs, y ab las angunias que 'ls predicots que s' han fet los fan tenir en magatzéms y fábricas. Ditxós del que te casa per son jeure y vinya per son beure y terra tanta com ne pugui veure; ditxós si se 'n cuyda, com es de sa obligació, al cor de la finca, com l' artiller al peu del canó, com lo rector á sa rectoría! Ditxós, perque no hi ha res més bonich que administrar y dirigir be una heretat ni gayres negocis que avuy dia donguin lo que á un que no vaji curt de diners pot donarli la terra. No emborratxantse precisament en maquinaria nova,

sino mirant per hont s' escorran los punts de la mitja, que es casi sempre 'l mal us que 's fa del temps, que aquí 'ns sembla que no val res y 'ls inglesos troban que val més que las guineas d' or y las esterlinas. Això y 'l mal vendre esguerran un negoci que no te res de dolent. Sobretot avuy, que 'l que á ciutat sembla més rodó te més cantells que una esquerda de pedrera. No s' hi pot caminar d' esma anant pel món: s' ha de tenir aguant per no anar á raure á mans d' escanya-pobres, com comersiejant á la menuda ó al engrós, com fent anar una cuadra de telers llogats ó una fábrica tota propia. Sino, després d' haver passat una vida de travall se mor més pobre que una rata.

Aquíssal!... Aquíssal!...

Si l' escriure pel teatre no fos res més qu' escriure pels que hi van de bona fé y pagant la entrada y la butaca, menos mal. Fora una feyna com cualsevol altre en que 'ls autors de conciencia escriurian ab conciencia y 'ls que no 'n tindrian farian igual que are, que l' escriure sense donar pa á las ocas no salva al autor de las xurriacadas dels críticbs y l' escriure tirántlashi tot lo pa que volen no exaspera tant com deuría á n' aquestos senyors.

Are un autor te de confessar, combregar y de fer testament avans no deixa estrenar una obra. De primer, perque 'l públich dels estrenos va al teatre ab las dents molt esmoladas. Després perque, sérios, esgarriats aquí y allí mentres dura la representació y arremadats al saló de descans al acabar los actes, hi ha 'ls senyors de las deixuplinas ab unas ganas de pegar á tort y á dret que ni 'ls mestres de se-

tanta anys enrera. Y com qui més qui menos dels críticbs de teatre te una obra al pap y una altre en dipósit á casa del empressari, y qui més qui menos ha llegit per las escobertas lo Teatre Extranger, y 'n te apuntats aquí y allí alguns passatges pel día que puga enquibirlos en cualsevol banda, ja 's pot amanir lo que ha tingut l' atreviment d' escriure una obra humana y cuydada de llenguatge, que l' endemá s' ocuparán d' ell igual que si hagués fet una mort ó hagués sortit á robar per una carretera.

Y las reputacions van cayent l' una derrera l' altra perque aixís ho acordan uns senyors que, desde 'l moment que no poden sortir de críticbs, es que Deu no n' hi ha posat més al seu cap. Y perque, veyentho en blanch y en negre, se 'ls creuhen més de bona fé 'ls que 'ls llegeixen. Y perque ab unas citas d' aquí y unas altras d' allí sembla que en aquellas críticas s' hi pot pouhar tota la sabiduría de Salomó. Y no haventse may mogut de ciutat, y de las ciutats no coneixentne casi res més que 'ls cafés, troban que no es real y viscuda la vida de aquells pagesos que parlan al teatre. Y no coneixent las altas passions de la humanitat y dihentse de tú ab la passió més petita que aquesta sol tenir pels dias de feyna y pels dias de festa, van afinant las situacions de l' obra

igual que 'ls cegos quan ab las clavetas afinan lo violí que 'ls hi ha destrempat la serena del vespre.

Pero no tots l' afinan de la mateixa manera, y al acabar de llegir una dotzena de críticas un acaba per dir: malaguanyada com no es més gran la bojería, que 'ls bojos no hi estarian tan estrets! Lo que es bo pel fetje es mal per la melsa; lo que l' un troba dolent l' altre ho troba passador, y lo que hi falta es lo que ells hi haurian posat á tenir oberta la porta del teatre. Bo bo no hi sol haver res si l' autor es bo de veras, y si alguna vegada 's donan per la pell, es que n' hi preparan una de grossa per un altre dia.

Si la donan per la moral, un petó á la francesa 'ls esgarrifa. Si la donan per la naturalitat, critiquejan un diálech transcrit ab fonógrafo. Si son dels que no refugen las grans passions, acceptan de las grans passions las que van be al seu taranná. Pero ay del que gosés portar al teatre 'l *Testament d' Amelia,* que cantan casadas y donzellas y que corre pels llibres! Pobre del que li gosés á portar, que de pervertidor no 'l deixarían, y alauna, frares predicadors y frares de la mániga ample, demanarían á la autoritat que fes tancar lo teatre. Pobre del que ab lo mateix realisme y ab la mateixa llibertat de paraula hi portés la *Capitel-lo,* can-

só hermosíssima que, de tant hermosa, de tant en tant rebrota espatllada en articles de diar extrangers, pero que no poden acabar d' espatllarla 'ls que no tenen forsa creadora per caminar sense apuntalarse, tant es lo nirvi que te, tanta la boniquesa de la acció, tanta la robustesa de sas paraulas, cansó que cantan sens avergonyírsen casadas y solteras, perque 'l mal á la moral no se li fa afrontant las grans passions, sino rabejantse en las baixesas que grans passions devegadas portan. Que es precisament lo que no 'ls esgarrifa als despreocupats de la crítica teatral, aquest fangar de las passions grans y mitjanas, sobre 'l que passan volant los genis de debó y s' hi revolcan com á porchs los autors que no més van á la pesseta, 'ls que passan de llarch sobre lo que realment es passió y s' entretenen en lo que sols es vici.

Per això 's poden cantar aquellas duas cansons d' argument tan atrevit, perque la carn no domina sobre l' esperit, ab tot y tractarse de la carn que sempre crida. Per això fadrinas y casadas cantan *La filla del marxant* sense esgarrifarse ni ferhi coquins cambis de paraulas que son una profanació y una carrinclonería.

Es molt dolorós tenir d' escriure sempre ab la por de rebre. No per no cumplir ab las reglas del ben dir y del ben fer, sino per no des-

agradar al públich abigarrat del dia dels estrenos, que may va al teatro ab lo cor á la má, sino ab la idea de que no li tenen de dar gat per llebra.

Ja ha *passat* l' obra; á despit dels desmenjats han triomfat las bellesas de que está plena. Pero la pujada més dreta del Calvari encare te de venir. Lo judici fet á cops d' escarpra pels diaris que van al dia; la feyna una mica més entretinguda pels que no 'ls hi ve de dotze horas, y 'l bany d' erudició pels que no 'ls hi ve de vint y quatre, tenen de segar l' herba sota 'ls peus del que ha lograt triomfar dels desmenjaments y de las malas voluntats dels que van al teatre sense acostarse per res á la reixeta en que venen entrada y lloch assenyalat per seure.

Si buena insula tengo buenos azotes me cuesta. Y que no las hi donan en lloch tancat las deixuplinadas, sino al mitj del carrer perque tothom vegi com es fet l' autor per dintre. Ni 'ls cabos de vara dels presiris. Ni 'ls cosachs quan fan voleyar lo fuet manegat. Ni 'ls de las presons d' Inglaterra quan blavejan las espatllas dels presos. Deixuplinada y un tros de text; deixuplinada y uns quants pensaments sublims d' aquells que 's venen á dotzenas com las escarxofas; deixuplinada y consells á banal per acabar l' obra aixís, allís ó d' aquella

altra manera: los consells, los pensaments y 'ls textos per semblar que las deixuplinadas son merescudas; las deixuplinadas perque l' autor aprenga á respectar als que disposan del seu bon nom per no haver tingut alas per volar per compte propi desde las taulas d' un teatre.

Y tal dia fará un any per ells. Pero l' autor que s' hi enfunda acaba per tornarshi ximple.

Quan los crítichs hi han dit la seva 's quedan tan descansats com si sortissin d' un bany d' aygua tebia, sobretot si l' endemá s' enteran de que als kioskos s' hi han venut una dotzena més de diaris. L' efecte ja está conseguit per uns quants dias.

Pero, lo que son las cosas! Ve l' endemá, y 'l públich que va als teatres á veure las obras, y no á mossegarlas, troba que alló tant dolent li agrada d' alló més. Y l'endemá passat igual. Y s' arriba al diumenge á la tarde y 'l teatre s' ompla de gom á gom de la gent de que tindria d' estar ple cada dia: del poble veritable, barrejats los menestrals y 'ls travalladors y 'ls richs; homes y donas, pares y fillas, mares y fills; ab alguna criatureta que plora, quin plor es la pedra de toch de la emoció del públich, y, sense esser escrita la obra ab envistas als pisos de dalt ni per agradar als més acomodats de la platea, de dalt, de baix, de per tot arreu, esclata l' aplauso, no al parlament en-

lluhernador, sino á la acció, als carácters, á la naturalitat del dir, á la fatalítat del desenllás. Llavoras, llavoras los hi voldría jo tenir lligats, ben lligats als senyors de las deixuplinas, ben lligats pera que vejessin qué pot més devant d' un públich exempt de passions y de idolatrías: si 'l travall de mesos amorosament cuydat, ó l' article fet com aquell que torneja baldufas ó com qui enmotlla mahons, que, cuyts y tot, se 'n compra un miler per menos de mitja unsa. Lligats á la butaca que'ls serví de mirador pera observar defectes y no per aplaudir bellesas, y acabada la representació, obligarlos á sentir lo parer de tothom exposat ab la vehemencia real dels que senten, ben diferenta de la vehemencia fingida dels que van á mossegar.

Deu no me l' ha donat lo do d' escriure pel teatre; pero, si 'l tingués, pel públich de tarde escriuria. Lo més ingénuo de tots, lo que hi va ab la familia, 'l que surt de casa ab la ilusió covada durant tota la setmana.

Y no ho es aixó un pecat mortal, que ha passat lo temps en que 'l públich de tarde volia que li dessin la rahó, en que un traydor ben castigat assegurava un éxit. Avuy, sense vantársen, hi ha prou sentit comú y fins prou ilustració en lo poble per no menjarne de garsas encare que las hi donguin cuytas com perdius;

avuy 'l públich de tarde está molt per demunt del públich de certs dias en que no es de bon to escoltar cosas ben ditas, essentho 'l de dir banalitats d' esquena al escenari. Avuy l' obrer, lo menestral, l' home acomodat que van al teatre 'l diumenge, escoltan y 's fan cárrech de tot, y una martellada que donin á l' obra la donan allí hont volen que 'l martell caygui y no á un pam cap á la dreta. L' aburriment y l' entussiasme no 's disfressan; se llegeixen en totas las caras, que son un veritable espill.

Y un cop una obra ha passat per aquest alambí es quan se pot donar per morta ó per triomfadora. Perque l' endemá 'ls obradors ne van plens y 'n van plenas las cuadras de las fábricas y las botigas de la menestralería. Y l' un ne fa agafar ganas á l' altre, y aquell drama execrable 's va fent camí, y queda pels mateixos que n' han dit mal com un dels caps-de-brot de la obra literaria de la personalitat que l' ha escrita. Perque de memoria no que no 'n solen tenir los deixuplinadors, y, atrafegats en blavejarla per la novella producció, no 's recordan de lo que varen dir de la derrera, tota ella un teixit de disbarats, tota ella plena d' incongruencias y de passions que no han existit may, desenrotllada entre gent que no enrahona com te d' enrahonar y de discernir com tenen de discernir las personas.

Pobre del autor que l' endemá del estreno s' atraca de diaris, que hi ha autor per molt poch temps. O queda abatut ó 's torna ximple.

Per aixó no 'n llegeixo may cap de crítica, perque 'l veig aquest perill de que 'ls que 'n saben llensin la ploma y quedin amos y senyors del teatre 'ls que han nascut per menjar pa.

Escrits d' aquest llibre

	Plana
Deu los guard.	5
El granero del mundo.	17
Mitjas solas y talons..	35
Un negoci que no es per mí.	55
Pobres ceguets..	67
Cent kilos.	77
A quí farém padri?.	85
Amichs fins al ocs, pero á la bossa no m' hi tochs.	93
La embustería dona.	103
Ves á peu per forsa.	115
Nihil sub sole novum.	121
Als pots petits hi ha la bona confitura. . .	129
Massa ganancia esquinsa la bossa.	141
Modas..	151
La feyna d' en Marfá.	159

Plana

Quan no 's fa nosa venen las alabansas. . . 171
Pagant Sant Pere canta. 179
L' encaterinament d' aquest estiu. 185
Casa fundada en... 197
Neteja de clavegueras. 203
La varietat fa armonía. 207
Lo derrer diumenge de Carnestoltas. . . . 213
La roba á la mida.. 227
Que travalli qui vulgui.. 237
La municipalisació del pá. 247
La estada prop de la feyna. 259
Aquíssal!... Aquíssal!... 275

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03350 4153

BOUND

JAN 25 1949

UNIV. OF MICH.
LIBRARY

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03350 4153
BOUND
JAN 25 1949
UNIV. OF MICH.
LIBRARY